

B2-páholly

Mostanában keveset nevetek. Vagy úgy is mondhatnám, alig nevetek. De legyünk őszinték: nem nevetek. Röhögni röhögök, vihogni vihogok, kacagni kacagok, de ez más. A nevetés minőség, minőségi reakció, nagyképpően azt is mondhatnám, reláció, de nem merem (hiszen: „A relációk – ha elfogadjuk azt a definíciót, hogy bizonyos halmazok direkt szorzatainak részhalmazai – maguk is halmazok, tehát velük halmazműveletek végezhetőek. Másrészről a relációkon értelmezhetőek a szorzás és inverzképzés műveletek” – és én ebből egy kukkot sem értek; sok olyat mondok ugyan, amit nem értek, de ezt most nem merem megtenni...), tehát visszavonva és megtérve, a nevetés minőségi reakció, márpedig az a minőség, amelyre minőségi reakcióval kellene válaszolnom, hiányzik az életemből. Mindez persze magánügy, akkor is, ha nemcsak az én életemben hiánycikk a nevetés, de hát magánügyeinkből épül össze a nemzet ügye, ha van ilyen, hogy ezt azután a közügyeket épp irányító okosan szétzilálják.

Pedig látszólag nevetős ez a kor, mindenféle haknimanok jelennek meg színházakban művészekként, ökörködnek és ízléstelenkednek nagy zsugákat zsebre vágva. Ők azok, akik pontosan fölmérték, mi kell a népnek. Ennek a szomorú kis magyar tízmilliós semminek. Ha nincs kenyér, legyen legalább cirkusz, alhasi szervek sűrű fölemlégetésére és amerikai mintára épülő show is van már épp elég. Mellettük a köztévét ontja a régi, fölmelegített kabarétréfákat, megfélemedkezve arról, hogy azoknak csak akkor van igazából jelentőségük – ekkora mennyiségben, mi több, sorozatban felmutatva őket –, ha az adott korra reflektálnak. Különbözik porosak, hamisak, avítottak és unalmasak. Ezért: porosak, hamisak, avítottak és unalmasak.

Persze van hivatalos – vagy hivatali – cirkusz, hogylene lenne, ennek központja, már túl a két évtizeden (előtte a hullaház előszobájában veszteglő kis és nagy hóhérok kéjtanyája volt), a parlament, az ott tomboló tehetségtelenség és mértéktelen harácsolás láttán – választott képviselőin keresztül – a maga kárán röhög megállás nélkül a nép. Vagy inkább a népség. Mert mi is a nép? Mit tudom én, kell bevalljam. Még nem találkoztam olyannal, hogy nép. Népséggel igen, arról van fogalmam és elképzelésem. Azt tudom, hogy az milyen. Hát, olyan. Nagy a pofája, kicsi az ingerküszöbe, rendkívül kritikus, de kritikai érzéke a nulla felé tendál, ha az alatt is van valami, hát akkor egyenesen oda.

Meg aztán, itt lenne nevetésre okként, itt van a nagyobb cirkusz, ez az új magyar demokrácia, de csak kínos röhögésre futja, ha bevalljuk magunknak, hogy úgy, ahogy van, a szemfényvesztés terepe, persze ez is egy nevetetési forma, a szemfényvesztés, de mi nevetni való lenne az épp most futó slágerprodukción, amelynek az a lényege, hogy betesszük: pénz, kiesik: kisnyúl a nagy kalapból.

De hagyjuk is a keresgélést, aki keres, az úgysem talál, a közmondások hazudós, direkt nagyot mondó emberektől indulhattak ki, gondolom így. A nevetés fél egészség. Be kell lássam, félelmeim vagyok. De nemcsak én, hanem rajtam kívül még egy fél- vagy háromnegyed országnyi ember az. Félelmeim járkálnak az utcákat, ülnek a buszokon, vonatokon, villamosokon – a repülőre már nem nagyon telik, ráadásul a nemzeti légitársaság is összeomlott, ami röhej – mosolytalanul, elfelejtve vagy föl sem fedezve, mi az a nevetés. Félelmeim félországunk lettünk. Élünk, mint egy rossz mesében. Az ország, ahonnan kilopták a nevetést. Nem tudni, ki lopta ki, bizonyára a százfejú sárkány, a megnevezhetetlen, bár akár meg is tudnánk nevezni. Vajon jön-e valamikor egy királyfi vagy egy vándorlegény, aki kiszabadítja és visszaadja ennek a félországnak, ennek

NAPÚT

Irodalom, művészet,
környezet

XIV. évfolyam I. szám

A Cédus Művészeti Alapítvány megbízásából kiadja a Napkút Kiadó Kft. Megjelenik évente tízszer.
Főszerkesztő: **Szondi György**. Szerkesztik: **Bába Szilvia** (művelődés), **Babics Imre** (vers),
Balázs Géza (nyelv- és művelődés), **Bognár Antal** (évkönyv), **Borbély András** (dokumentum), **Elek Szilvia** (zene),
Kovács Ildikó (szöveggondozás), **Prágai Tamás** (próza), **Sebeők János** (környezet),
Szondi Bence (törtélem), **Vincze Ferenc** (műbírálat, főszerkesztő-helyettes), **Wehner Tibor** (művészet).
Szerkesztőségvezető: **Szondi Eszter**.

Napút-kör: **Csűrös Miklós, Donceve Toso, Gráfik Imre, Hankiss Elemér, Dr. Koncz Gábor, Radnóti Zsuzsa, Rakovszky Zsuzsa, Szörényi László** (tiszteltetelli konzulensek).

Alapította: **Masszi Péter**. Lapterv: **Gosztola Gábor**.

Szerkesztőség: Ady Endre Művelődési Központ, 1043 Budapest, Tavaszi u. 4.

Telefón/fax: (1) 225-3474 • Mobil: (70) 617-8231 • E-mail: napkut@gmail.com • Honlap: www.napkut.hu

A Cédus Művészeti Alapítvány adószáma: 18110661-2-41

Nyomdai kivitelezés: Érdi Rózsa Nyomda. Terjeszti a Hírker Zrt. és az NH Zrt. ISSN: 1419-4082

B2-páholy

Zalán Tibor tárcája borítóbelső

Csörsz István: Elmentek a halak (publikálatlan novella 1997-ből)	3
Báthori Csaba: Mindenszentek	13
Várad B. László: A szolgálati muff.	20
Wehner Tibor: A gazemberek játékonysági jelmezbálja	22
Verrasztó Gábor: Eposz hárfára és tejesemberre; Tányértörők; Lazac és palacsinta	23
Boda Balázs: Szürreális kép	25
Radnics Manda: Thai masszázis.	27
Adonyi Sztancs János: Az ádámcsutka útja	28
Erdélyi Z. János: Noé bárkája, vagy valami más; Óda a rinyás pufonyhoz	31
Gyárfás Endre: Környezetvédő tisztarímek; Zöld rímek	32
Lászlóffy Csaba: Polgárásszony, kapuzábé; Remete 1, Remete 2.; Kékszem a déli verőn	33
Fecske Csaba: Lándzsarázó Vilmos sokadik szonettje; Szeptember vége felé; W. S. bá'	36
Magyar Barna: Zsúrt rendezek a kornak; A csók rezervátuma; Betűrözsze	38
Schwalm Zoltán: Kis korrupció nyelvtangyakorlat kezdőknek, haladóknak	40
Károly György: Apróhirdetés.	41
Virágh László: Macskabál	42
Eszteró István: Paródiák	43
Rigó Béla: Tanárcsúfoló; Falkaindulók	48

Téka

Druzsín Ferenc: Móricz Zsigmond: Falu 51

Hetedhét

Pénz, siker, hírnév (Gyárfás Endre fordításai)	60
Siegfried Lenz: Egy hétköznapi láb (Szalai Lajos fordítása)	61
Szergej Alekszandrovics Jeszenyin három verse Erdélyi Z. János, illetve Galgóczy Árpád fordításában.	64

Tárlat

Turcsán Miklós festményei (színes melléklet) Wehner Tibor: Az összetört egész és töredékei	73
--	----

Barcs János: A valakik	75
Suhai Pál: Sestina a hattyúnyakú görénnyről; Vízöntő.	76
Kirilla Teréz: Egy sanzon, ha születél	78
Végh Attila: Bóbita.	79
Németh András három verse	81
Kerék Imre: Virágvölgy; Michelangelo: Szonett; Michelangelo: Márványtömb-szonett.	82
Búzás Huba: Berlin szürke reggelei; Inferno Stockholmban; Kóma; Malraux papírholdjai; Mellékesen	84

Ablak

Suhai Pál: Tézisek Búzás Huba költészetéről .87
Halmi Tamás: „Uram, én hinni akarok”91
Koppány Zsolt: Tér és idő metamorfózisa (Lászlóffy Csaba: Az éden kényszerképzete) 95
Mezey Alexa: Hóboros emigránsok (Szécsi Noémi: Nyughatatlanok)99
Kazár Olívia Noémi: Klasszikusok árnyékában (Greco Krisztián, Mellettem elférsz)101
Kaló Béla: Mire elég 17 szótag? (Szepes Erika: Tizenhét szótag)104

Szepes Erika: Tojás	107
Marton Réka Zsófia: Mikor a tányérok zuhannak	111
Evellei Kata: Függőség.	112
Simek Valéria: Utak; Lombsuhogással; A poharak üvegruháján; Partomlás	113

Emlékezet

Miklóssy Endre: A zenészfilozófus	115
Baka Györgyi: szavakon túlról.	122

Dokumentum

Hubay Miklós kézírása	123
---------------------------------	-----

Szótár

Kicsi Sándor András: Isten, gyerek, kutya . .	126
---	-----

Közlemények	39, 86, 106, 128
E számunk szerzői.	129

Illusztrációk: Turcsán Miklós grafikái	26, 37, 41, 121
---	-----------------

Melléklet

Káva Téka - Napút-füzetek 61.

G. Komoróczy Emőke: Egy par excellence
közép-európai művész: Szombathy Bálint

NAPÚT

Irodalom, művészet,
környezet

XIV. évfolyam I. szám

A fele tréfa

ÖNARCKÉP

E számunk képzőművészeti vendége, az 1944-ben született, nyugat-magyarországi tájakon felnőtt, iskoláit már a hatvanas években Budapesten végző Turcsán Miklós termékeny pillanatban kezdte meg alkotói pályafutását: a hatvanas-hetvenes évek fordulóján...

Csörsz István

Elmentek a halak

Délelőtt kilenc óra huszonötcor, egy méterre a villanydúctól Rigó János talált egy levágott fejet. Rigó utca 4., anyja neve Pék Rozália, mondta magában úgy, mintha máris a rendőröknek mondaná. Itt voltak éjjel egyig, üvöltöztek és verték az asztalt. Az ukránok. Az én verandám ide hatvanhét és fél méter, mindent láttam. Ide jár az egész maffia, nézzék meg az asztalukat, két szöges deszka fűrészbakon, de úgy körülülük, hogy nem tud összedőlni.

Megnézte jobban azt a fejet. Kicsit féloldalasan feküdt a hóban, barna usánka volt rajta, a sapka egyik füle kihajlott a hóra. Hoppá!, gondolta. Ha éjjel esett, akkor hogy látszik?... Hajnalban történt, amikor elmentek. Na, meglátjuk, magától is rájön-e az őrmester. Balog. Meg a szőke, az csak szakaszvezető. Egy óra tízkor mentek el, megnéztem az órát. Az óra mellett a kés. Lengyel piacról, ezer forint volt, eladó a vörös Bozsó, bútorra van engedélye, de egy sámlit nem adott még el öt éve, úgyhogy kést árul, konnektort és aprószöget. Kérem, nézzenek utána, a maguk dolga.

Na most mondok valamit, Bozsó csak kis hal. Jöjjenek el szombaton, ha nagy halat akarnak fogni. Ott állnak a kocsik szemben. Van egy furgonjuk, rendszáma HZN 110. Volkswagen. Aztán egy Opel Kadett, és ami még érdekesebb, a Nissan kombi! Környékbeli segédmunkások az építkezésekről. Nissannal jár betont keverni. Ez a bázis, a Subanek tanyája. Szalonnáznak, kész. Mind be vannak jelentve, tehát laknak valahol. Négyen egy szobában. Négyen két szobában.

Ki alszik ott, ellenőrzi valaki? Bejön a haver a határon, és eltűnik. Így működik ez a dolog.

Jól megnézte azt a fejet. Sehol egy nyom, csak a fehér hó. Nagy csend volt, hallgattak a rigók. Ezek tudják, mikor esik megint. Azt is, ami az éjjel történt. A hó alatt vannak a nyomok, na ez már a Balog dolga. Mindig ő jön, meg az új fiú, az még egy nagy ész. Lehet, hogy már jutalom van kitűzve, meg kell tudni. Aki figyelt, azé a jutalom. Aki felfedezte a bűntényt.

Óvatosan ment vissza a házáig, ugyanazokba a nyomokba lépett, amelyek idefelé jövet maradtak utána. Tíz métert ment így, aztán a nyomok mellett rendesen: kíváncsi volt, észreveszik-e? Kíváncsi volt. És büszke is. Azért nem mindennap talál egy hullát az ember. Hullá akkor is, ha a kisebb darabja. Viszont a fontosabb.

A verandán a Zibi ült. A macska. Ül a Zibi macsek. Fogjál inkább egeret! Mindig fázik. A macskák se olyanok már, mint régen. Ennyi rohadt lusta macskát az isten se látott. Biztos valami sugárzás érte őket. Ahhoz mit szólnának, ahogy kiszedte a darazsakat a tető alól?! Kénnel! Kénecske az eresz alá. Este jöttek haza a darazsak, szimat! Elgondolkozott egy pillanatra, hogy is szimatolnak a darazsak... Valahogy csak szimatolnak, van orruk. A virágport is megérezik. Szimat, ez KÉN! A francba került ide a kén, reggel még nem volt?! Rigó bácsi odatette. Jó kis Rigó bácsi.

Telefon.

Ezerkétszáz forint már az alapdíj. Állandóan megy felfelé. Le kéne mon-

dani. Ennyi pénzért a nagy semmi, de mindenhol ez van. Nulla hét.

– Rendőrség! – mondta egy nyafka női hang. Mint aki egész éjjel nem aludt.

– Hát kérem – kezdte. – Itt a Rigó János beszél. Rigó utca négy. Igen, az utca is Rigó, nem énrólam nevezték el! Ötszázszor el kellett már mondani ezt, sajnos. – Olyan nehéz felfogni? A sors tréfája. Rátérek. Kérem, egy hulla fekszik a Völgy utca tíz előtt. Anyja neve Pék Rozália, nem a hulláé, az isten áldja meg, honnan a fenéből tudnám egy fejnek az anyja nevét? Az enyé! Fej, levágva. Mit tudom én, mivel, késsel, baltával, nincs ráírva. A Subaneknél, ukrán tanya, így mondja a Balognak, az tudja már. Balog őrmester a cégüknél! Ukrán tanya, most leteszem. Tudja, mibe kerül egy perc ilyenkor, dupla ár van! Jöjjenek ki, majd elmondom. Rigó!

Letette a kagylót, és valami kellemes fáradtságot érzett. Szerette halani a nevét, és ha nem mondta más, mondta ő. Na, be kéne fűteni. Befűtünk. Ha kihűl a ház, még rosszabb. Legjobb, hogyha nem hűl ki.

A verandán, az órával szemben volt a másik kés, a kép mögé dugva, hogy az ember keze ügyében legyen. Azt mondják, fel a kezekkel vagy sztoj, akkor az ember kihúzza hátul. Szintén a lengyel piacról, de nem a vöröstől, egy romántól. Románok között nincs vörös. Nem sok. Azt mondja, ezzel a palatetőt is kibontom! Palatetőt bontott vele. Ilyen világ van ezeknél, de most már ide is eljutott. Harmadik az ajtó mögött. Ez, sajnos, bal kézre esett, de így nyílt az ajtó. Negyedik a fiók mellett, konyharuhát terített a nyelére. Nem lehetett kihúzni tőle a fiókot, bár úgyse használta, régi elemek voltak ott. Tulajdonképpen ki kellett volna dobni mind, de úgy gon-

dolta, vár még egy kicsit. Tíz éve is így csinálta, amikor még élt a Mari, mert roppantul dühös volt érte. *Megint kifolyt a levük, én meg csak súrolom, és le se jön!* Fél órát képes volt ordítani miatta. *OPTI*, mondta erre ő, mire még jobban ordított. Ronda szája volt szegénynek, kiállt az ajtóba és ott üvöltött, hogy mindenki hallja. Lenn a sarkon a Róth hallgatta röhögve. Röhögj csak, gondolta ő, Rigó János. Nem röhögsz sokáig. Fekélye volt a Róthnak, mikor kijött érte a mentő, tudta, hogy meg fog halni. Meg is halt rendjén, és négy évig nem röhögött senki a szomszédban. Aztán meg pláne nem, mert meghalt a Mari, és nem volt, aki ordítson. Influenzában. Menj már az orvoshoz, mondta neki, de nem ment. Krumplit főzött fokhagymával, olyan büdös volt az ágy körül, hogy oda se lehetett menni hozzá. Feküdt a pöttyös hálóingében, és nézte a plafont. Reggel halott volt. Az utolsó, amit mondott, az volt, hogy oltsd már le azt a rohadt tévét! Akkoriban sokat tévézett, nem is annyira nézte, de be volt kapcsolva, mert ez is nagyon dühítette a Marit. Mióta meghalt, alig kapcsolta be. Nem érdekelte. Már vagy öt éve nem beszéltek az üvöltözésen kívül, mégis furcsa volt. Maga a változás. Az volt a furcsa. Meg az is, hogy egyszerűen betették egy nejlonzsákba. Cipzár van rajta. Behúzzák és kész. Ez valahogy benne maradt, ahogy behúzták, és akkor kezdett a halottakkal foglalkozni. Nem járt a temetőbe, csak úgy. Foglalkozott velük. Akkor kezdődött ez a cirkusz is az ukránokkal. Először vett egypár kést, aztán még egypárat. Tizenhét volt összesen, igen leleményes helyekre dugva. Egy ukrán, ha ide bejön, akárhonnan kaphat egyet. Valami légiós filmben mondták, hogy a vesébe kell szúrni, mert az nagyon fáj, de nem volt biztos benne, hol

van a vese pontosan. Rengeteg dolgot tudott, megvolt a magához való esze, de ezt nem tudta, így maradt inkább a hasnál. Az is eléggé fáj ahhoz, hogy elmenjen a kedve valakinek. Három kés volt az ágyban, egy a párnája alatt, és lábtól kettő, egymás mellett. Ezt csak úgy kitalálta próba közben. Kihúzta az egyiket, és eszébe jutott, hogy mi van, ha észreveszi az ukrán? Na de arra nem gondol, hogy még egy van ott! Sőt, kettő! Ehhez már egy kis ész kell. Ajtó bezárva mindig, két lakat, egy fent és egy lent. És. Úgyhogy mind-egyik kés mellé vett még egyet, és különböző trükkökkel jól elrejtette. Újságot tett rá általában, rajzszöggel, így az egész szoba tele volt újsággal. Ha bejön valaki, azt hihette volna, nagy újságot olvasó, pedig a kukából hozta. Valaki minden héten odatett egy csomag Népszavát. Újságnak vacak, de a falra jó. Utoljára a telefonszerelő járt nála hat éve. Akkor még csak négy újság volt.

– Salétromos? – bökött a falra. Amúgy nem érdekelte, sietett. – Itt jó lesz? – kérdezte, és letette a készüléket a komódra.

Hát nem volt jó. Pont ott. Rigó János utálta, ha rendezkedik valaki a lakásában. Odébb tette fél méterrel, mellé pedig egy papírt meg egy ceruzát. Minden hívást feljegyzett. Mari szerette volna ezt a telefont, az igénylést is ő adta be. Mégis, ha valami van, legyen. Mi lett volna? Nem volt semmi, csak a számlák mentek felfelé. Engem ugyan nem csapnak be, gondolta. Minden híváskor húzott egy vonalat. Nem lehetett átverni. Volt az alapdíj és a vonalak. Ebben a hónapban három. Kíváncsi volt rá, hogy számlázzák. Egyszer, ha megpróbálnak átverni, majd meglátják! – gondolta, és várt.

Az egyik vonal volt ebben a hónapban a közértes betörés, amikor

felhívta a rendőrséget, hogy nézzék meg hátul is az épületet, mert ugye ott nem volt feltörve az ajtó, és onnan be lehetett jutni a raktárba, látta, amikor a lisztet rakták. Pénztárgép összetörve, a boltban szétszórva egy csomó ropi és háztartási keksz. Csak a pénztárgép ért valamit: december tizedikén! Önbetörés volt, tiszta sor, a számlák miatt.

A második vonal a kocsilopás, az is a rendőrségre, mert egyszer csak itt állt az utcában egy fehér Audi. El se mozdult három napig. Kifigyelték, mikor nem volt itthon, és pont akkor állt oda a fickó, máskülönben személyleírást tudott volna adni róla. Na most ez egy zsákutca, az utca elejéről nem is látszott a kocsi a hótól, jobb helyen volt, mint egy mélygarázsban. Szólt időben, de mire kijöttek másnap, a kocsi eltűnt. Bottal üthették a nyomát.

– Ide figyeljen! – mondta Balog. Akkor is ő jött, meg a tejfölös. – Ha még egyszer betelefonál az őrsre, szétrúgom a seggét, világos? Mi a fene köze van magának ahhoz, hogy itt áll valaki? A maga háza előtt állt?

– Nem – mondta ő.

– Na látja! – Úgy bevágta maga mögött a kocsi ajtaját, hogy majd leszakadt. Még a kanyarban is káromkodott.

A harmadik vonás ez a levágott fej. Várt két órát, nem jöttek, felment hát, hogy megnézzé a terepet. El ne tüntesse valaki a hullát. Megvolt, minden változatlan. Nem szerette volna, ha azt hiszik, hogy kitalálta a dolgot. A verandáról látta aztán, hogy jönnek, erre ő is megindult. Pont egyszerre értek oda.

– Hol van?! – kérdezte Balog. Alig tudott kiszállni a kocsiból, mert elég testes ember volt. Bezzeg a kis Müller csak úgy kipenderült a másik oldalon, kezében egy blokkfüzettel.

– Jó napot! – mondta Rigó. Őt még úgy nevelték, hogy köszön az ember, ha megjelenik valahol. Egyszer nem köszönt a postásnak, és akkora pofont kapott az apjától, hogy majd leverte a feje a jelzőharangot. Harang volt náluk, nem csengő.

– Ez?! – kérdezte Balog, azzal felvett a hóból egy usánkát. Rigó sápadtan állt. Balog azon gondolkozott, mit mondjon, amit megenged a szabályzat.

– Ide figyeljen! – mondta. – Ha még egyszer betelefonál az órsre, szétrúgom a valagát, érti?

– Akkor mit írjak? – kérdezte Mül-ler zászlós.

– Amit akar! – üvöltötte Balog, azzal Rigó elé vágta az usánkát, beszállt a Ladába; úgy bevágta az ajtaját, hogy majd leszakadt. De ezeket a Ladákat eleve járőrözésre gyártották, kibírta, sőt, be se csukódott másképp. Ezt tudta kitalálni hirtelen. Még a kanyarban is káromkodott.

Egyikük se figyelt rá, hogy amíg beszélgettek, megállt lent a kereszteződésnél Subanek Lada Samarája. Állt egy kicsit, majd betolatott a Kerék utcába. Na persze, a rendőrökkel senki se szeretett találkozni. Négyen ültek a kocsiban, Subanek és három ukrán.

Rigó közben azon gondolkozott, hogy mi történhetett. Megelőzték.

Percre ki volt számítva az egész. Semmi vérnyom. Megpiszkálta a havat egy bottal, hogy mi van lejjebb, ezt mondjuk a Balognak is meg kellett volna tennie hivatalból. Ezért kapja a fizetését, ami közpénz. A nép adja össze, a lakosság, és azért, hogy rend legyen. De lejjebb se volt semmi a hóban. Elindult hát hazafelé, a sapkát vitte magával. Majdnem új sapka volt. Új sapkát nem dob el az ember. Megszagolta: bagószaga volt, mint amikor egy bagós helyiségben sokáig ül valaki. Fején a sapka. Rendőrnek kellett

volna lennie – már eszébe jutott pár-szor, na persze akkor nem így állná-nak a dolgok itt. A szentség, hogy nem figyelt jobban. Valaki megelőzte.

Mire hazaért, összeállt ez a dolog a fejében. Egyszerre nagy világosság lett odabent, mintha felgyújtottak volna egy lámpát. Nem ott van a hulla, ahol a sapka volt! Hogy hol van, az csak akkor derül ki, ha elolvad a hó. Kell neki vagy három hét. A macska már jelezte, hogy jön a tavasz. Nagy hálát érzett a macsek iránt. Gondolta, hogy ad neki egy darab kenyeret este. Ezek tudják, gondolta. A hullát is megtalálná, fantasztikus orra van. Pár nap alatt bűdösödni kezd, mert hideg nincs, csak nagy a hó. Erre nem gondoltak az okosok. Plusz két fokban nem lehet variálni. Ez lesz a vesztük. Meg is volt már a terve. Hétszentség, hogy rendőrnek kellett volna mennie, akkor most nem hétezer-ötszáz forint nyugdíjból élne. Na jó, az éveket már nem lehet visszafelé forgatni. Ez olyan szépen hangzott, hogy meghatódott. Állt egy kicsit a kapu előtt. Költő is lehetett volna, ha az akart volna lenni, nem portás a kavicsüzemnél. Amennyi kavicsot elloptak onnan, azt ő tudta, és a tudás benne maradt a fejében. Ezzel, ha rendőr lett volna, legalább főtörzsőrmesterig vitte volna, nem úgy, mint ez a Balog az egy csillagával. A macska viszont jó ötlet volt. Erősen jó. Csinált neki egy pórázt madzagból, de nem tűrte. Meg is karmolta közben, mire a veranda sarkába vágta, hogy megcsendült a telefon. Nyavalyás dög, gondolta, hát ki etet? Jobb a kutya. Gondolkozott, hol tudna szerezni egy kutyát? A szigeten volt néhány kóbor eb, de azok aztán nem fogadtak szót. Maradt mégis a macskáknál. Nyavalyás, gondolta. Na, várj csak! Nem is kell a madzag. Megy az úgyis magától,

csak az a kérdés, hogy látja-e az ember, merre megy. Gondolkozott, mert találékony volt mindig, már gyerekorában is, amikor egy léccel meg egy hurokkal kihúzta a szomszéd Teri néni kamrájából a lekvárt. Kolbászt már loptak így, de lekvárt?... Ilyenről még nem hallott. Úgyhogy a macska se fog ki rajta. Felment a padlásra, és kibontott pár cserepet a nyugati oldalon. Odarángatott egy ládát, arról pont a Subanek-féle tanyára látott. Irány egyenes. De nemcsak oda, körbe is egy darabig. Mehetett a macsek, látta akár éjjel is, mert telihold volt. Nem tévézett aznap, letáborozott és figyelt, de az a dög az istennek sem akart kimenni a verandáról. Kétszer le kellett mászni ezért, végül kihajtotta a hóra. Ha már kint van, csak elmegy valahová, gondolta. El is ment, de nem a tanya felé, hanem a Tauberékhoz, mert nekik volt egy nőstény macskájuk. Majd visszajön, gondolta. Vén kandúr volt, nem kellett a csajoknak. Ezt az egy modern szót beépítette, hogy csajok. Valamiért megtetszett neki, ahogy a többi nem. Csajok. Meglátod, hogy nem kellesz. Úgy is volt. Látta még, hogy elmegy lejjebb, de ehhez ki kellett még venni két cserepet. Csak nem lesz hó, gondolta. Volt már elég. Tovább viszont nem látta. Nem is kell, tűnődött. Nem az a terület az érdekes. Majd visszajön, ha megéhezik. Ez a felső rész a fontos, itt pedig észre lehetett venni mindjárt a hóban. Ezért jó a fekete macska. Elhatározta, ha ez megdöglik, megint feketét szerez majd. Éjfélig nem volt semmi, akkor lemászott, mert álmos volt már. Majd a nyakát törte a létrán, mert nem oda figyelt, hanem a macskára. Még ott is szidta. Aztán meg pláne.

Szombaton Balog járőr-kocsija véletlenül húzott el Subanek tanyája előtt, mert a Vihar utcán nem lehetett

felmenni a hó miatt. Hat kocsi állt a viskó előtt, ami tényleg feltűnő volt. Balog már akkor ideges lett, ha az öreg Rigóra gondolt, most valahogy mégis eszébe jutott, mit mondott a nagyhalakról.

– Álljon meg – morogta.

– Igenis – felelte Müller. Megálltak a kocsik mögött hetediknek, ami nem tetszett a mögöttük közlekedő piros Ford vezetőjének, ugyanis ő akart odaállni, és több hely nem volt. Balog kikászálódott a Ladából, megigazította a derékszíját, és figyelte, mi lesz. Várakozó állásontra helyezkedett. Ezt megértette a Ford tulajdonosa, és káromkodva nekivágott a Hajnal utcának, amely a hegyre vezetett. Volt hólánca. Hát akkor mit akar? – gondolta Balog, azzal megindult a tanya felé, ahol Subanekkel együtt négy ukrán ült a kecskelábú asztalnál, a verandaféle tákolmányon. A féltető egyik oldalon a kerítésre támaszkodott, a másikon egy akáckaróra, amelyet itt vágtak ki a dűlőben nyilván. Még a tüskét is rajta hagyták. Ha nekidől valaki, az egész a fejére szakad, gondolta, amíg belökte a kiskaput. Hallgatózott, nem dőlt-e erre is össze a viskó? Mögötte Müller a mappával: épp nem esett a hó, mégis védte a könyökével, mert megszokta: az utolsó két istenverte héten mindennap esett, ami eléggé megnehezítette a jegyzőkönyvírást. Azokat az évszakokat szerette, amikor nyugodtan lehetett jegyzőkönyvet írni.

Az ukrán állampolgárok bent azzal foglalkoztak, hogy kártyáztak.

Pár üveg sör állt előttük az asztalon, és ahogy nyitogatták őket, a kupakokat a fürdőkádba pöckölték, amely mögöttük állt a kertben. Színig volt befagyott vízzel, így megpendültek a kupakok, ha eltalálta valaki. Élvezték. Nyáron meg azt élvezték, ha csobbant. Mindig az dobott, aki háttal ült a kád-

nak, ezért időnként padot cseréltek. Mászt nem csináltak, legfeljebb oda-mentek az orgonabokorhoz pisálni. Most, hogy megállt a rendőrauto a tanya előtt, abbahagyták a tevékenységüket, és nézték a két rendőrt, hogy mi a francot akarnak. De jóra nem számítottak.

– Jó napot! – mondta Balog.

– Tyebja – morogta a legkisebb. Balog meghallotta, mert az ilyesmi sose kerülte el a figyelmét, de gondolta, hogy ukránul van, ezért úgy tett, mintha nem hallotta volna.

– Gépjármű-ellenőrzés – mondta.

– Mi? – kérdezte Subanek. Egyedül ő tudott magyarul.

– Kirakni a kocsik papírját. Minden papírt!

– Milyen kocsikét? – kérdezte Subanek. Az egyik ukrán, aki a jobb szélén ült és kopasz volt, hátrapöckölt egy kupakot a jégre.

– Ide figyeljen! – mondta neki Müller. – Ne szórakozzon, mert jegyzőkönyvbe veszem, érte?

Ritkán szólalt meg a helyszíni szemléken, de mindig a legrosszabbkor.

Balog ránézett, aztán a kopaszra, aki felé nyújtott egy üveg sört. Általában azon a véleményen volt, hogy ha sört kínál valaki valakinek, aki szintén szereti a sört, azon el lehet igazodni: hatósági személy megvesztegetésének szánja-e, vagy sem. De ezeken az ukránokon nem igazodott el, úgyhogy nem fogadta el.

– Melyik a maga kocsija? – kérdezte a sörösüvegtől, merthogy az állt az orra előtt.

– Sto? – kérdezte az ukrán. – Was ist das?

Ez viszont már pofátlanság volt. Nem a sto, hanem a was ist das. Balog kicsit elsápadt, ami egyébként nem látszott az arcán, mert sötétkék volt a

szakállától. Akkor is, ha éppen borotválkozott. Ma reggel nem borotválkozott, de ehhez az ukránoknak semmi közük se volt, úgyhogy megfogta a fickó kabátját és felállította a padról. Adidas volt. Nem a pad, a kabát. Müller közben írt valamit: Balog nem örült neki. Jobban szerette, ha azt írja, amit ő mond, és ezt kifejtette neki legalább hússzor. Csakhogy Müller lassan tanult, és még akkor is eltévesztette, amikor már megtanulta. Rések voltak a gondolatmenetében, Balog így mondta magában.

– Hé! – mondta Subanek. – Mit akar a barátomtól? Nincs kocsija!

– Nincs, remek. Na, írja! – fordult Müller felé. Abban reménykedett, nem azt írja le, hogy remek, mint a múltkor. – Kié akkor ez a sok autó?

– Nem tudtak felmenni a hó miatt – mondta Subanek.

A szentségít, gondolta Balog. Erre nem számított. Megint átvágta őket ez a nyavalyás Rigó.

– Állampolgársága, anyja neve, született? – folytatta, mint aki semmit se hallott. Subanek ezt mind lefordította a barátjának, és az mindent bediktált, Müller pedig mindent felírt a mappába. Már majdnem megtelt a lap, pedig még el se kezdték. Utált pedig fordítani, ezért utálta az ukránokat, a havat és a szombatot, amikor meccs helyett ezt a rohadt hegyet járták. De írta azért, mert úgy gondolta, nem csinálhatja az ember azt, amit akar. Balog pedig arra várt, amire mindig: hogy át akarják vágni. És még arra is, hogy ő pedig nem hagyja. Volt már dolga egypár strigóval a tíz év alatt, mióta járőrözött, úgyhogy nem lesz könnyű dolguk, gondolta. Éppen ezért a 2-es módszert választotta, amit magában SH-nak nevezett. Azaz SŰRŰ HÁLÓ. Úgy is kérdezhetne volna, hogy kinek van itt a kocsija? Ez lett

volna a legegyszerűbb. Ezzel szemben egyenként kérdezte meg őket. SH. Furcsa szeme volt ennek a Subaneknek: mintha kettő lett volna, egy pár bent és egy pár kint, mint a beépített napszemüveg. Amíg fordított, az ukránok csak ültek, de már kezdtek kicsit idegesek lenni. Olyan érzésük volt, hogy ez a rohadék nem száll le róluk, mert nekik is volt némi tapasztalatuk a rendőrökről. Ez a kék pofájú nagydarab a legrosszabb, mert nehéz neki odébb menni, úgyhogy nem megy, hanem ott marad, ahová a rosseb ette az elejét.

– Jó – mondta Balog a végén. – És melyik a magáé? – fordult hirtelen Subanekhez. Az hitte, ő kimarad, mert tolmácsol.

– A Samara – mondta Subanek.

– Forgalmi, jogosítvány?

– A kocsiban.

– Remek, akkor hozza ide!

Amíg Subanek a Samarához ment, Balog rátért a 3-as pontra: megnézte egy sörösüveg talpát. Amin az üveg állt. Biccentett, visszatette. Megnézte a másikat, a harmadikat. Mire végzett, az ukránoknak fogalmuk se volt már semmiről. Nem tudtak másra gondolni, csak arra, hogy mi a fenét nézett ez a hülye? Hogy mi van ott? Balog ezt a Kutya bácsitól tanulta, még őrzetű korában. Így becézték a főtörzsöt, aki húsz évet nyomott le a körzetben.

– Felállni! Mind! Zsebeket kirakni!

Pont jókor ért oda Subanek, hogy lefordítsa.

– Figyeljen ide, őrmester úr! – próbálkozott, kezében a forgalmi engedéllyel.

– Ne pofázzon! Maga csak fordít, világos?

Az ukránok álltak kicsit, valamit karattyoltak ukránul, de nem tudtak mást tenni, kirakták a zsebüket. A kopasz, aki a legszélen állt, lopva

megnézte egy üveg alját. Balog csak erre várt!

– Állj! – mondta jeges hangon. Müller letette a mappát, és megmozgatta őket hátulról. Talált még egy rugós kést meg egy fakeszt szentképet. A szentképet annál, akinek a legsötétebb pofája volt. Lehetett volna akár afrikai ukrán is. Végül a kis göndör hajúhoz ért: az egész ember negyven kiló, de nem ez volt a baj, hanem az, hogy a melle közepén valami nagyobb dolgot rejtegetett az inge alatt. Épp akkora volt, mint egy pisztoly.

– Őrmester úr! – mondta Müller elfúló hangon. Olyat még nem hallott, hogy nyakban hordják. Nyakban a keresztet hordják. Látta már, hogy mindjárt írnia kell megint.

Balog odajött, és kigombolta a kis ember ingét. Közben újabb jeges pillantást vetett a kopaszra. Nem röhögsz mindjárt, gondolta. Az lehetett a főkolompos. Erre még nem volt bizonyítéka, de megérezte a kisugárzásából. Ezt is a Kutya bácsitól tanulta. Kigombolta az inget hasig, de póló is volt alatta. Azt nem tudta kigombolni, megfogta hát a nyakánál és lerántotta. A főkolompos mondott valamit: Balog ránézett, így ő volt az utolsó, aki meglátta a kis göndör mellén a gumót: a melle csontja volt. Úgy állt, mint egy hóéke. Látott már egypár dolgot, de ilyet még nem. Első pillanatban arra gondolt, hogy átverés, mert erre volt beállítva a helyszíni szemléken.

– Mi az isten ez? – kérdezte Subanektól, aki nyilván tudott a dologról, az első pillanattól kezdve.

– Így nőtt neki – mondta Subanek röhögve. Nemcsak ő röhögött, a többi is. Ez a kurva csont az egész SH-t elszurta, mint egy hadihajó, amelyik nekimegy a másíknak a díszszemlén.

– Öltözzön fel! – mondta Balog lesíjtvá. De nem adta fel. – Álljanak

oda! Mozgás! – Ez volt a 4-es pont! Müller közben megnézte, hogy mi van az asztal alatt. Be volt avatva a 4-es pontba. Mert ha ki kell rakni a zsebeket, mit tud csinálni az ember? Vagy a zsebében hagy valamit, vagy ledobja a földre és rálép. Talált a földön egy slusszkulcsot. Balog megcsípte a két ujjával, és végigvitte a sorban állók előtt.

– Kié ez? – mondta úgy, mintha nem jegyezte volna meg, ki hol ült. De megjegyezte. Az ukránok még mindig a sörösüvegek hatása alatt álltak. Ácsorogtak inkább. Meg volt mentve mégis az SH. Egyikük se jelentkezett.

– Jó – mondta Balog. Megállt a vörös hajú előtt, aki azon a helyen ült. – Neve?

– Presko – mondta Subanek.

– Melyik a kocsija?

– Nincs itt.

– Hanem hol van?

– Törökbálinton.

– Papírok?

– Azok is Törökbálinton. Ahol dolgozik.

– Aha. – Balog zsebre tette a kulcsot, és megnézte, hogy mi került az asztalra. Aprópénz, sörnyitó, cigaretta, ropi. Felvette a ropit.

– Ez kié?

A kopasz intett, hogy az övé. Oldalt volt csak haja, mint a papoknak.

– Maga pap? – kérdezte Balog.

– Kőműves – felelte Subanek.

– És ropit eszik, mi, hogy bírja a munkát?!

– A gyerekének vette.

Balog visszadobta a ropit az asztalra, de istenverte rosszul sikerült: a hegyére esett, aztán csak állt. Nem akart eldőlni.

– Na, akkor kimegyünk. Ami itt van, itt is marad! – Intett a Müllernek, hogy döntse már el a ropit, de

nem értette. Olyan arcot vágott, mint a hold, amelyre tányérsapkát húztak. Így végül kénytelen volt ő intézkedni a középső ujjával, azzal kimentek és szemügyre vették a Samarát.

– Zöld kártya? – kérdezte Balog.

– Mi? – kérdezte Subanek.

– Zöld kártya! Mióta van maga Magyarországon?

– Három éve.

– Rendben van. Háromszor kettő az hatezer. Ha nem fizeti ki most, akkor tizenkettő.

Müller már előszedte a bírságblokkot. Ettől nagyon megkönnyebbült.

Szeretett olyasmivel foglalkozni, amivel már foglalkozott. Letépett hat darab ezres csíkot. Szép adag volt, akár egy lepreolló.

– Itt írja alá – mutatta Subaneknek.

– Várjon! – mondta Balog. – Nyissa ki a csomagtartót!

A csomagtartóban egy Aiwa mag-nó doboza volt, egy szatyor ócska ruha és mindenféle madzagok. Bárkinek szemet szúrtak volna ezek a madzagok, kivéve Balogot: tíz év után nem lehetett ilyesmivel átvágni.

– Elakadásjelző? – kérdezte.

– Ott van – morogta Subanek. Már nem volt olyan magabiztos, mint tol-mácskorában.

– Elsősegély-doboz?

– Az is.

– Izzókészlet?

– Mi?

– Hány éve van maga itt?

– Nincs! – mondta Subanek gyorsan, Balog intett, Müller pedig letépett még három szelvényt.

Az ukránok csak álltak, szikrázó szemmel. Rigó János mindezt észlelte a padlásról. Ahogy a cserepekre támaszkodott, az egyik megindult és végigszánkázott a tetőn. Olyan hangja volt, akár egy kereplőnek. Az egész banda rábámult. Rigó igyekezett el-

tűnni a lyukban, de ezt a cserepet már nem lehetett meg nem történtté tenni. A szentségit, gondolta Subanek. A vén szaros hétszentségit! Az ukránok is gondoltak valamit ukránul. A múltkor is itt látták az öregot a rendőrökkel.

– Na kérem – mondta Balog. – Munkavállalói engedélye senkinek nincs, ugyebár? – Nem firtatta, mert megállapodtak az őrsön, hogy nem firtatják, csak ha muszáj. – Mindent írjon fel – mondta Müllernek. – Címeket egy külön lapra. A többi kocsi rendszámát is, mindent, amit itt lát, világos?

– Világos – mondta Müller. Negyedszer is fordítania kellett. Még nem tudta, hogy ki, de valaki ezért fizetni fog, gondolta.

Másnap az utca végén lakó Tauber látta meg az öregot a hóban: a kertben feküdt, két méterre a kaputól.

– Hé! – mondta neki Tauber. Öt év óta először szólt hozzá, habár Rigó kezdte a nem köszönést, miután Tauber szóvá tette, hogy miért az utcán égeti el a szemetet. Rigó többet nem szólt hozzá, így ő se Rigóhoz. Most se válaszolt, csak feküdt a hóban, mint aki jól érzi magát. Hát akkor csak feküdj, gondolta, de aztán amikor még délután is ott feküdt, felhívta a rendőrséget, leginkább azért, mert nem akarta, hogy felelősségre vonják. Nem mondta, hogy mikor látta először, csak bejelentette, hogy ott van. Ennyi. Délután is éppen úgy láthatta.

Fél óra múlva kijött a Balog meg a kis szőke. Először most is a Balog szállt ki, megigazította a zubbonyát és a derékszíját. Körülnézett a hóban, de nem sokat látott, mert egész délelőtt esett a hó. Az öregot is szépen befedte már, de azért így is látni lehetett, milyen furcsán áll a feje.

– Na, írja! – mondta Müllernek, aki könyökével védte a mappát. – Esik a hó. Hóban intézkedünk, megvan?

Odament az öreghez, és megmozgatta cipőjét a csizmájával.

– Hát ez halott. – Müller leírta, persze a HÁT nélkül. Ne gondolja valaki, hogy a HÁTA halott. Maga a test volt halott, így érte. – Hozzon egy söprűt! – parancsolta Balog. – Ott van a verandánál.

Amíg Müller intézkedett, megvizsgálta az öreg fejét, de anélkül, hogy hozzáért volna. Amint megérkezett a söprű, lesöpörte róla a havat, de csak térdig. Ugye meg kellett nézni, viszont jobbnak látszott, ha nem nyúlnak hozzá.

– Na írja! – mondta. – Hullát megvizsgáltuk. Nem él. Nyomokat nem háborgatjuk.

Müller leírta.

– De mi a fenétől lett vizes? Csúromvíz. Most jég.

– Dulakodás lehetett – kockáztatta meg Müller. – És kiizzadt.

– A cipője?! – Ezt a szakaszvezetőt adták mellé. Müller belátta, hogy igaz van, így maradt a tényállásnál.

– Eljegesedés az két s? – kérdezte.

– Mi? – kérdezte Balog. – Írja egyszerűbben! Jég nem jó? Az egy g.

Minden szarba beleütötte az orrát az öreg, és várható volt, hogy rossz vége lesz. De az is lehet, hogy egyszerűen elcsúszott és rosszul esett. Nem tudott felállni, megfagyott. Egy alaszakai filmben látta, hogy megtörténhet ez. Nem hitte volna persze, hogy Magyarországra is átkerül a dolog. De hogy lett vizes?

Amint Müller visszavitte a söprűt, látta, hogy nyitva van a ház ajtaja.

– Nem kéne megnézni itt is? – kiáltotta, bár tudta, hogy Balog rossz néven veszi, ha ő kérdez. Rossz néven is vette, de azért odajött és beljebb

nyomta az ajtót a csizmájával. Intett, hogy menjen előre. Elvből intett, mert amit Müller észrevett, azzal nem kellett már foglalkoznia, így mindjárt arra koncentrálhatott, ami fontos volt. Tulajdonképpen elég jól kiegészítették egymást.

– Egy hónapos – mondta Müller egy újságra, amely a falon lógott. – Amikor a Fradi-meccs volt, látta, főnök?

Balog bólintott, habár nem látta. Akkor nézett utoljára meccset, amikor a Kutya bácsival járt, mert a járőrözésen és a meccsen kívül semmi más nem érdekelt az öreget. De aztán, ahogy Kutya bácsi nyugdíjba ment, leszokott róla. Nem is szokott vissza többet, mert úgy vélekedett, hogy a meccsből pont az nem látszik, ami a lényeg: hogy mennyit fizetnek érte.

Annyi meccs persze nem volt, amennyi újság a falon. Amúgy nem rossz ötlet, gondolta Müller. Nem kell tartani. Levett egy lapot, és akkor látta, hogy alatta lóg egy kés. Balogra nézett, aki éppen levett egy másikat: ott is lógott egy kés. Fene egye meg, gondolta Müller. Ezért nehéz a Baloggal. Leszedték az összes újságot, és találtak még három kést. Egy böllérnek nem volt ennyi kése. Mi az istent csinált ez itt, töprengett Müller, nem is volt disznója! Balog talált három kést, kettőt ő. Ronda egy természete van, állapította meg Müller, de aztán eszébe jutott még valami: arra gondolt, mi lenne, ha levennék a késeket is, hátha alattuk is van valami? Balog viszont már kezdte visszarajzszögezni az újságokat a nyombiztosítók miatt. Müller belátta, hogy várnia kell, amíg megint találnak egy késes házat, ahol majd előjöhethet a farbával.

Mást nem találtak, ami érdekes lett volna, csak a macskát, merthogy

mindig a lábuk alatt volt. Éhes lehetett, Müller pedig nem akart más kenyeréhez nyúlni a nyombiztosítók miatt, pedig ott volt a kredencben. Annyit azért megtett, hogy kinyitotta a kredenc ajtaját, mintha ott is keresne valamit, aztán úgy hagyta. A macska fel tudott menni a kredencre és onnan a polcra, ha volt annyi esze. Ha meg nem volt, legyen éhes, ez a nyombiztosítóknak mindegy volt.

Az asztalon már könnyebben írt, befejezte a történetet a kések ügyével, szám szerint. Balog közben az ágy alá is benézett, de csak annyit tudott megállapítani, hogy az öreg legalább fél éve nem takarított, és volt még három pár mamusza.

– Na, szóljon akkor be az őrsre! – mondta.

Müller bólintott. Egyszer ha ő is így tudta volna mondani, meg lett volna elégedve. Nem panaszkodhatott ugyan, négy oldalt írt már a jegyzőkönyvbe. Ebben azt a szót szerette, hogy *könyv*: amint elkészült, már így emlegették. Ha kicsi is, de könyv, gondolta, azzal benyomta a rádiótelefon gombját. Azt hitte, megvárják a nyombiztosítókat, Balog azonban intett neki, hogy gyűjtsa be a motort. Megint akar valamit, gondolta Müller. Ennyire már kiismerte a főnökét. Felmentek Subanek tanyájához, és Balog megnézte a fürdőkádat, amely a veranda előtt állt. Be volt törve rajta a jég, mintha fürdött volna benne valaki. A fenébe, gondolta. De hol vannak a halak? Hm?

Sokkal többre aztán a nyomozók se jutottak. Az ukránok viszont eltűntek a tanyáról. Vagy nem kártyáztak többet, vagy máshol.

(1997)

Báthori Csaba

Mindenszentek

Én, Singule Rezső, Singule Aladár és Gavallér Veronika fia, Nádpor Ármin második unokaöccse, nyugalmazott sorhajóhadnagy, az anhalti Medve Albrecht Házirend, a Hadi Lajos-kereszt kardok és sisak nélkül, a Liakat Ezüstérem zöld szalagon, a dán Elefánt-rend mint bátorsági érdemérem, a hawaii Kamekameha-koszorú, szalagján az elmaradt háborús kitüntetés kisebbített alakjával, továbbá a portugáliai San Jágo-rend a tiszteletbeli kiskereszttel, a pápai Krisztus-rend a sötétzöld díszcsillaggal, valamint a török Hamidani-Ali-Oszmán vitézségi szalagocska nélkül, s még két-két kis kerek érdemérem tulajdonosa arra fordítom éjszakáim rövid, nyugodt óráit, hogy könyvet vizsgálok. Kérem, nem kívánok én többet tudni, mint a kortárs, mulandó vagy jövődőló halandók. Csupán szeretem megsárgítani az ujjaim begyét régi lapokról letöredező papírszöszökkal, könyvszilánkokkal, szeretem, ha tíz ujjam átveszi a dohos könyvek szagát és átítatódik azzal a porréteggel, amely a kötetek külsején felgyülemlett és mindig kissé ritkulni akar. Meg akarom világítani a múlt némely homályos pontját.

Nem tudom, mikor és hol született a fiam.

Nem az életemről kívánok mesélni itt, bár az is megérne egy misét. Voltam én, kérem, mielőtt magas rendjeleimet kivívtam volna, ágytolltisztító vállalatnál számtiszt, képkeret- és keretlécgyárban kifutófiú, a Lugossy Filip és fia enygyárában csendes társengedélyes, Falk Hugó lovag dr.-nál személyzeti titkár, és nagyra menendő titkos esélyes a nemrég lerombolt pénzszekrény-műveknél. Könyvvizsgálói hivatásom, kérem, azt hiszem, apai örökség. Nem tudok tőle megszabadulni, bár több kísérletet is tettem már, hogy visszatérjek a lágyan csobogó polgári életbe. De este tíz után, amikor ágyba takarodik a város, felizzanak a sodronyszövetek a hálósobákban, röppenni kezdenek a megkönnyebbült piperék, én előhalászok egy-egy könyvet, találni akarok valamit, és keresni kezdek. Az én életemben, kérem, sok a keresnivaló. Megőrülök a keresésben, olyan felhevülten keresek, mintha megbocsájthatatlan bűnt kellene felderítenem. Másnapra aztán többnyire melléktermék vagyok, kegdyíjas gyalogos a Király utcán, ahol negyedállásban dolgozom beosztott számvevőként egy főfelügyelőség kodifikáló csoportjában.

Tegnap éjjel egy fekete fedlapú, málladozó kötet került a kezembe. Hemzsegett a nevektől, színes tábláktól, alcímektől, tárgymutatóktól. Könyvvizsgálói ösztönöm azt súgta, keressek három nevet, Turner Sefton kivándorlási főtanácsosét, Estreicher Szaniszló közúzótelep-igazgatóhelyettesét és Teghze-Gerber Csollány bányabíróét. Nem is az ösztönöm súgta, hazudok máris. Turner Sefton, ezt tudom, meglátogatta a nőt, aki gyermekemnek egy külföldi kórházban életet adott. Ezért keresem őt évek óta, kérem, keresem őt kifulladásig.

Nekivágtam. Turner Seftont, úgy sejtettem, kérem, a kivándorlási ügyeknél találom meg, de nem, nem, csalódtam. Ha egy helyen megakadsz, menj tovább, kérem, ezt okultam régen az ébredő magyarok egyesületében. Mentem

is. De merre menjek? Rálapoztam előbb a főkémlőhivatal névsorára, a Hekerle állami munkástelep építésvezetőségének adataira, az országos nőképző egyesületre, a turáni társaságra, majd miután mindenhol csődöt mondtam, átugrottam a főfémjelző és fémbeváltó hivatalra. Valahogy ez, Turner Sefton, ez a név az elegáns foglalkozások rekeszébe illett volna igen méltányosan, kérem, csak ez lehetett egyetlen ismérvem a tájékozódásra. Toronyalkalmazott, aki ezermester az üzleti világban, vagy tehetős telekkönyvi betétszerkesztő bíra, vagy országos horderejű kihágási ügyekben szabad véleménynyilvánítással rendelkező főmufti, gondoltam, kérem, alázatos keresgélésem során. Aztán eszembe jutott, hogy az angol kalap- és harisnyakészítők között is kereshetném, akikre a brit kormány 1884-ben különadót vetett ki.

Azért ez az adó, ez kegyetlen dolog. Képzeljék, kérem, kicsi bélyegeket kellett ragasztaniuk minden kalap bélésére, és ha ezt a kötelmet akár a kalapkészítő, akár a kalaphordó megszegte, pénzbüntetést róttak ki rá. A kalapbélyegek hamisítását, kérem, a legfelső fellebbvitel halálbüntetéssel fenyegette. Ja, kérem, majd elfelejtem megemlíteni, hogy a bűncselekményt csak férfikalapokon lehetett elkövetni, a női kalapok (és harisnyák) kiváltságot élveztek. Turner Seftonnal kapcsolatban meg kell még említenem, kérem, hogy abban a kizsákmányoló korban még más adókat is kivetett a mohó brit birodalmi kormány. Képzeljék el, kérem, kesztyűadót, almanachadót, kockaadót, hajpúderadót, parfümadót és tapétaadót. Ez egy vagyon, kérem. Turner Sefton is ezért menekült hozzánk. És ráadásul még ablakadót is kivetettek, hogy a pénzérmék vágása és csiszolása miatt megnövekedett uralkodói kiadásokat csökkentsék. Eleinte minden házra 2 shillinget szabtak ki, a 10-20 ablakos házak 4 shillinget fizettek, a 20 ablak fölöttiek 8-at. Miután az ablakbirtokosok megelégtéltek az uralkodói furfangokat, az adóalanyok lassan kezdték befoltozni a lyukakat. Bizonyos vakablakokat ugyanis nem tekintettek adókötelesnek: ha a lakók olyan anyaggal fedték be a nyílást, amely a szomszéd falakkal harmonizált, megszabadultak a fizetés terhétől. Perzekútorok rendszeresen mustrálták és lajstromozták a homlokzatokat, és szigorúan vizsgálták, nem tört-e ki újfent egyik-másik befalazott ablak.

Az adót aztán egyszer csak önkényesen megszüntette az állami fényforrás-cenzúra. De kérem, hol találjam én meg éjjel tizenegykor Turner Seftont egy magyar betűjegyzékben? Mikor és hol született a fiam, ezt akartam megtudni tőle. Felhívom majd, gondoltam, bizonyára készségesen felel, ha megkérem, kérdéseimre. Hiszen mi volna fontosabb, mint megtudnom, életében kitől függ legjobban a fiam. Nem szeret, de tőlem függ mégis. És még azt sem tudom, hány éves és hol született. Előbb a sóhivatalokat böngészem át, gondoltam egyik utolsó reményem utolsó fordulójában. Az mégiscsak lehetetlen, hogy keresek valamit és nem találok.

Sótisztet, sótárnokot, mázsatisztet ismertem eleget. Eddig is mindig megsegített a sóhivatalok jóság, gyakorisága, készsége és gyöngédsége. Rányitottam a bányászati és mélyfúrás szakiskolák után következő hasábra. Ez egy kis szűkebb rovat, apró betűkkel, icipici jelekkel, golyóscsapágyforma ábrákkal és lábjegyzetekkel. Kérem, gazdag oldal, higgyék el, egészen felvillanyozza az embert. Előbb következik a székesfővárosi nyilvános rendes sóhivatalok listája, aztán sorakoznak a peremkerületi lerakatok, mindenütt az előljárókkal és

ideiglenes helyetteseikkel (a sóhivatalban nincsenek állandó helyettesek), majd a központi sóbányabiztos jön életrajzával, kitüntetéseivel, majd kérem, a sólelőhelyek láncolata a robbantóanyag- és lőporegyedárusági tanács adataival körítve, és a végén kisbetűkkel a kataszteri irodafőtiszt magánlakcíme, iskolai végzettsége és idegállapota. Na, kérem, itt lett szerencsém. Mert kiderült, kérem, hogy Turner Sefton jelenleg éppen hogy a pozsonyligetfalvi fősókráter útbiztosaként dolgozik, járlatkezelői beosztásban. Tárcsáztam a telefonszámot, de egy fakó női hang azt mondta, Turner Sefton két éve meghalt. Sefton meghalt? Akkor a gyerekem is örökre idegen marad, gondoltam.

Aztán eszembe jutott, hogy évekkel ezelőtt egyik esti sétánkon a huzatos rakpartokon említést tett egy Estreicher Szaniszló nevű barátjáról, akivel sokat járt külföldön. Talán ő, talán felvilágosíthat valaki, akit Turner Sefton a bizalmába fogadott. Persze ez már szerényebb csábítás volt, de az ember sokszor a szerénység útjain talál némi jó szándékot. Eszeveszetten hittem abban, hogy csak olyan tanú tájékoztathat túlzottan spirális életemnek erről a részletéről, aki még él. Ha gyermekemről volt szó, soha nem bíztam a halottakban.

Ez a név, kérem, első pillantásra nagyon felizgatott. Én sokat éltem, kérem, majdnem haltam is Ausztriában, az alsó-parndorfi vámövezetben, a folyamőrség szolgálatában, ahol az Őfelsége személye körüli miniszterek tengették nyugdíjas napjaikat, tiszteletbeli nagykeresztesek, hadidíszítményes 2. osztályú kardokkal, vaskoronarendések, piros szalagos Károly-csapatkeresztesek, jubileumi nyakláncosok, Korvin-tasakosok, ottomán császári Imtiáz-félholdasok, Mehmet Ali-csillagosok és a többi. De ez nem is érdekelt volna, én, kérem, nagy ívben teszek ezekre a nagyzolásokra, mániákra, cipellőviseletre, mell-domborításra, a kiemelt teremtményeknek erre a zsiszegésére. Hanem kérem, engem nagy szeretet is fűz Ausztriához, és amikor Habsburg Richárd, a karvalyszívű, elindult az elnökválasztáson, én rá szavaztam, még egy röpülő sast is rajzoltam feketével és sárgával a szavazócédulára. Úgyhogy, kérem, nagyon megérthetik, kérem, micsoda heves bordahullámmzással vetettem magam a kutatásba, amikor ezt a Szaniszlót dobta elém az első csalódás.

Most éreztem magam igazán fontosnak, frontembernek a hazafiságban, a nemzetközi hazafiságban, az utódkereső atyafiságban. Mit nekem porcelán- és majolikakereskedők, fonat- és kerítésgyárosok, mit nekem erjedéstani állomások beltagjai, ammoniákvállalatok vegyész-mérnökei. Na nem, kérem, most egyenesen olyan kardinálisnak éreztem magam, mint valami arany- és ezüstválasztó intézet súlyos mellékszavazatokkal rendelkező kültagja. De hol is kezdjem, mert mindig a kezdet és a vég nehéz. Jó anyám is erre figyelmeztetett, amikor átadta ciroszalma-lelkét a Fennvalónak, és nekem ajándékozta utolsó leheletét.

Keressem a 48–49-es honvédnnyugdíjasok csapatában? Keressem a drágakő- és nemesfémcsarnok hadastyánjainak tömkelegében? Hősokból van egy szakajtó, emberből van kevés. Ménesekre, méntelepekre bukkantam, bábaképző intézetekre, országos nőképző egyesületre, pezsgőgyárosokra, Pampurik Sámuelre, a hazai tót ajkúak ügyeinek királyi kormánybiztosára, aki mellesleg képviselőként ellátja a délszláv ajkúak panaszainak szakelőadói feladatait is. Ez a Pampurik, emlékszem, kérem, egykor és valaha részt vett a bennszülöttek gyorsított létszámapasztásában, mégpedig úgy, hogy északi útbiztosként ösz-

tönözte a kivándorlási mozgalmakat, elhanyagolta a tót életuntak védelmének szent feladatait, és ezzel eljátszotta azt az esélyt, hogy valamikor is nemzetvédelmi tiszt válhassék belőle. Amivel nem azt akarom mondani, kérem, hogy Pampurikra halálközelségben nincsen szükségünk, vagy hogy ne volna ugyanolyan fontos vagy még fontosabb, egyenesen honvédelmi érdek a vízből mentési szekció, csupán azt, kérem, hogy ez a Pampurik védangyalnak nem alkalmas, legfeljebb bukott angyalnak, akit majd a II. Birodalomban ki kell nevezni csendbiztosnak vagy közgyámnak.

Hol keressem ezt az Estreichert? Az ember nem mondhat le azok kereséséről, akik jobban ismerik az életét, mint ő maga. És nekem a gyerekem az életem, ez bizonyos, még akkor is, ha nem szeretne vagy nem szeretném. Van ilyen ragaszkodás, amely nélkülözi a látványos vonzalmakat. Hol keressem Estreichert, hol keressem pályafutásom legsúlyosabb adatait? Vitézi székkapitány nem lehetett, hiszen ahhoz a futáiroda írásbeli engedélye, a rovincsolási főhatóság telefonon közölt jóváhagyása, valamint a vitézi székkapitányság széklenyomata szükséges. Ott esetleg Frcska Hermint találok meg, aki mindig erős volt gyorsírásban, szépírásban és gépírásban. Szaniszló inkább a hálalókereskedés könyökvédős főellenőrei között bújhat meg, gondoltam, kérem, morfondíroztam, kérem, egészen hajnali leheletemig. Ez egy tánctanár, világosodtam meg aztán mérgemben. Hiszen nekem volt egy ismerősféle, aki a rögtönzött táncmulatságok engedélyezésében járt elől, amikor még sűrűn emeltem a talpamat a padlón, Faa Lajosné szoknyájának közvetlenül meleg közelében. De a tánctanárokat soroló lapok elfoltosodtak, némely ponton kiégették őket cigarettával, sőt úgy sejtem, modern alakú, enyhe, illatos szivarcsúccsal, még a Cuba Portorico zamatát is megszaglintottam a 456. oldalon.

Képzeld el, kérem szépen, ugye tegezhetlek, kérlek, egy Pharao aranyvéget, vagy egy Ghiubek selyemvéget, szép kiállítással, kérlek szépen, egy zömök Vitézt, amint belehamvad a pengős regény egyik lapjába. Ott kurkásztam én, az éjszaka alján, ezt az Estreicher Szaniszlót, ezt a huncut bujdosót, aki minden jel szerint nemcsak általában a záróra-meghosszabbításhoz konyított valamit, hanem speciel az én zárórát is elhalasztotta.

Máshová lapoztam. Jöttek nagy mellénnyel a közbiztonsági bajnokai, a hordójelző hivatalok ólomkatonái, a polgárotthonok segédfogalmazói, valamint póttagok minden méretben és mennyiségben. Kérjük a fejre vigyázni, olvastam egyik nap egy pincelejáró ajtaja fölött. Hát én, kérlek szépen, énnekem most kellett vigyáznom, kérem, a fejemre, amelyet egykor jóindulattal főnek nevezett a segédfogalmazóm a háromszögű intézet harmadik emeleti főnökszobájában. Na, szépen benne vagyok a pácban, tűnődtem, tipródtam ezzel a Szaniszlóval. Kivert a verejték, én verejtékbeteg vagyok, ezt el is felejtettem, kérlek, mondani, de hát arra nagyon sok szót kellene vesztegetnem, hogy mi az. Nem is mondom el. Igaz, bármikor átmehetnék ide a fiókkórházba, sőt harangbiztosításom is van, de hát az emberi vakmerőségnek is van határa békében és háborúban. Végül is nem vagyok én könyvtártiszt, nem vagyok én könyvgyógyász alorvos, se szociálpolitikai könyvvizsgáló, én csak egy egyszerű kisegítő művezető vagyok sok-sok kitüntetéssel a haderő vonalából, aki ló az értékmegállapításhoz, a hangyaszövétségek elleni harcmodorhoz, és kicsit, de csak nagyon kicsit a könyvlapozgatáshoz. Ha díszítőfestő vagy mázolómester

volnék, kérlek, meg is kértek erre egyszer, akkor most tudnám színezní a naplóm, amellyel a napot lopom. De hát így?

Így csak turkáltam, forogtam, gőzölögtem, haragudtam, fortyogtam, szimatoltam, kerestem a bogarat, a Szaniszló bogarát, amely, tudtam, kérem, hogy itt csücsül az én árkus papíromban. Tuzséron lehetett főintéző, Kenderezen tájkertész, erdőtanácsos a Nagyalöldön, kisbesztercei nagybérlo vagy felülhitelesítő táblabíra hosszú törvénykezési szünidővel. Meleg, meleg, meleg, kérem, ezt éreztem, amikor elütötte az éjfelet a belvárosi nagytemplom harangja, és a szemközti falon eloltotta villanyát Szakolczay-Riegler Ernőné, aki pedig a legutolsó imát szokta elmondani a házban, legutoljára ölti fel batiszt hálóingét a fakeresztes hálósípkával, amelyet hajhullás ellen visel. Na, pont, pont itt böktem rá.

Most böktem rá, amikor már senki se látja. Estreicher Szaniszló Sárbogárdon volt iskolaorvos abban az időben, amikor már a kisállatok is bízni kezdtek a gyerekorvosban. Lábjegyzetben csak annyit találtam még róla, hogy osztrák származású volt, és kiírta rendelője elé: Sprechstunde für Kleintiere: montags 8-tól 10-ig, Sprechstunde für Nutztiere: freitags 12-től 14-ig. Ami, kérem, magyarul annyit tesz: beszélgetőóra kisállatoknak hétfőnként 8-tól 10-ig, beszélgetőóra haszonállatoknak péntekenként 12-től 14 óráig. Nyájasabb táblát magyar orvosok se akaszthatnának ki, pedig ők hírhedtek kisember- és kisállatszeretetükről. Fel is hívtam, igazán nagy vakmerőség, hátha nem is lakik már Sárbogárdon. Meg ilyen későn, amikor már azok is alszanak, akik hajnalban forgolódni kezdenek az ágyon. Kedvesnek mutatkozott, közlékenynek. Emlékszik arra, hogy Turner beszélt neki valami szerelmi félreértésről, de ő ilyesmiről nem beszél, mióta meghalt a barátja. Viszolyog a kétértelműségtől. Inkább hallgat, ha szavait nem tudja többé megerősíteni senki. Megadott egy nevet, ő talán kibogozhatja ezt a csomót. Teghze-Gerber Csollány. Tudomása van arról, hogy Turner Sefton Teghze-Gerber Csollálynak is elmondta ezt a legendát. Kissé megütött ez a szóhasználat, de nem is fosztott meg a reménytől.

És hol keressem őt, Teghze-Gerber Csollányt? Most már nyugtalankodtam. Meggyulladt egy egérlyukban, felfordult egy puturlukban, mit tudom én, kérném, szolgálattételre beosztva a Heves megyei süketnémákhoz, átkelési szolgálatot lát el géperőre berendezett gázlókon, bérli Szentendre révjogát, fűtőházfőnök a sármelléki fizikai szertárban, három műszaki tanácsos a keleti pályaudvari kocsihivatalban, osztálymérnök a Lőportár utcai gyógyóban, segédtitkár és alelnök a 3/C forgalmi csoportban, érintkezik a törvényhozással, helyesbíti az államfő kézíratait, úr az amerikai vesszőszaporító és oltványtelepen, eljár tenyészállat-kiállításokra, irányítja a mező- és hegyőrök ellentmondásos, sőt peres ügyeit, meg tudja különböztetni a herélést a miskarolástól, külön illetékessége alá tartoznak a húsvizsgálati és marhalevélügyek, a dögterek és a gyepmesterség bonyolultabb esetei, az állatszallító vasúti kocsik és a hajók fertőtlenítése. Amikor bolond és büntudatában megsenyvedt az ember, mindent átlapoz magában. Szabad idejében mezőrendőr, népkönyvtáros, jószágfelügyelő, méntelepparancsnok, borvizsgáló szakértő és kísérletügyi igazgató. Jaj, kérném, olyan fáradt vagyok.

Az is eszembe jutott még lázálmaimban, lehet, hogy alelnök még a paprikajellel megállapító bizottságban, amely ideiglenesen Kalocsán tartja üléseit,

minthogy ott ideiglenesen, kérem, megszaporodott a paprikajellel, és szükség van szigorlati elnökre. Talán nem árt még közbevetnem, hiszen erre kapta ő is, mint én, a Hadi Lajos-keresztet, hogy az elmúlt háborúban az ágyúvontató útegek főparancsnoka volt, és a breszt-litovszki döntő ütközetben ő maga irányította a golyóbisok röppályáit. Az ő folyamór vezér-főkapitányi virtusa nélkül, valószínű, kérem, nem ülnénk ma itt, sőt azt mondhatnám, kérem, hogy nemcsak hazafiak nem volnánk, hanem még mezítlábas honpolgárok sem, hiszen akkor már legfeljebb vágóhídi szolgák lehetnénk a túlvilágiak hadseregében, amelyet Belzebub tűzoltó-rajvezető szokott irányítani, főleg égi tűzvézsek alkal-mával. De hol keressem, ha ennyit tudok róla?

Három a magyar igazság, ma este nem tudok továbblépni. Vannak órák, amikor lépés nélkül kell kibírni a sötétet. Lassan eloltják az utcai ívlámpákat, felébrednek a taxisok, éjszakai pillangók, bárzongoristák, sötétben és világos-ban hontalanok, az éjjeli csöndes harangok, a fogamzást siettető fiatalok, az éjszakai boldogtalanok, a sötétben kongató köztéri órák, a kiürült aluljárók, a papundeklin szunnyadó rongybábuk, a párban posztoló rendőrkapók, a zord kedvű fakabátok, az elromlott jegyautomaták, a bezárt kirakatok fényes üveg-táblái és a reklámfeliratok üvegpapírai. Hol keressem ezt a Csollányt, akit ugyan most már ismerek névről, de soha nem láttam, csak majd esetleg ebből a kemény táblás könyvből fogok kilesni. És tegezzem? Hogyan magáznám, ha a gyerekemről van szó?

Én, kérem, rendjeleim is sejtethetik, amúgy is már mindenkit tegezek a világon, legyen az tankerületi főigazgató, köszénbányászati tisztviselő, zene-művész, vámhivatalnok vagy a legmagasabb fizetési osztályba sorolt köz-vélemény-irányító. Egyedül élek, csak a falat fogom, takaróm lószőrből van, ajándékba kaptam egyik szegény unokatestvéremtől, aki megörökölte azt a tápiószecsői szociális otthonban. Szenvedélyem volt egész életemben, hogy kitaláljam az embereimet, én velük élek, kérem, létezzenek volt vagy ne létezzenek volt, akármelyik században, ez az én népesség-nyilvánartásom a háború és béke idejéből. De hogyan találjam ki a gyerekemet, akit évekig nem láttam? Van-e még nyitott kapu rajta, amelyen benézhetek? Talán ha elkezdem felfe-dezni őt, be is fejezem magam nemsokára. Néha előfordul, hogy még reggel négy körül is keresem nyájamat, főleg az elbitangolt bárányokat, mert hát azo-kat kell szeretni és babusgatni leginkább.

Nem vagyok, kérem, magányos, ne higgyék, hogy magányos vagyok, sok halálom lesz, ha egyszer megszorulok a végén, sok utolsó kenetet fogok kér-ni, kérem, mindazoknak fogok utolsó kenetet kérni minden felekezettől, akik velem laktak, egyre többen, a könyvek figuráinak, főhőseinek és mellékszereplőinek, mániáim bútorzatának, vérkeringésem bélésének és bábukkal min-tázott vatelinjának, kérem, ezek mind boldogulni akarnak ugyanis élve vagy halva, nemdebár, kérem, nem hal meg senki a földön, csak akire senki nem emlékszik többé, és én mindenkire emlékezni akarok, aki egykor és valaha élt, és kibírta anélkül, hogy leugorjon a negyedik emeletről, kibírta, kibírta, kibírta anélkül, hogy szegényházba vagy örültek házába került volna, mert ez a leg-nagyobb kibírás, hogy az ember nem törik el egyszer, nem szalajt öregkorában sem, mint a rossz biciklilánc, és tud még tízig, sőt százig számolni a huszon-negyedik órában is.

De azért még el kell mondanom, hogyan felejtettem el gyereke anyját. Párizsban voltam személyes kiküldetésben, meglátogattam, kérem, a Pantheont, a középkori szőnyeget, a cédák utcáját, az angol könyvesboltot, a Café de Lilát, a Latin negyedét, és mindent, amit Párizs nyújtani képes egy hitetlen halandónak, aki odalátogat. Tudom, kérem, hogy Párizs csak a vissza-visszatérőnek fedi fel igazi arcát, és én nem vagyok visszatérő. Aztán hazajöttem. Leszálltam a vonatról, fölmegek a lakásba, akkor még egy csöpp manzárdban laktunk, és az ágyon feküdt anyám. Látom, mozdulatlan. Púpos hab a száján, fehér, elégett levelek pernyéje a hamutartóban, gyűrött gyógyszeresdobozkák. Fejembe szállt a vér, rohantam le a lépcsőn, egyik barátomhoz, aki a város másik végén lakott. Gyötörte az anyja, szívta a vérét, kérem, mániákusa volt az igazságügynek, minden igazságügyi vonatkozású dolognak, a fiának is.

Visszamentünk a lakásunkba, akkorra már ott sűrögték a mentősök, a rendőrök, a szállítási vállalat alkalmazottai. Csak a pléhdobozt láttam, anyámat nem láttam többé. Talán egy esperest kellett volna hívnom Nyírcsaholyból, egy lelkeszcensort, egy apát vagy apátot, magam sem tudtam, kit, valakit a kegyes tanítórendből, Schláger Árpád címzetes gyóntatópapot, aki megmondhatta volna nekem is anyám utolsó titkait. Nem éreztem, kérem, akkor semmit, ma mindent érzek. És aztán, bár útban volt már a gyerek, nem tudtam nőre nézni többé. Velem volt mind, akit azelőtt ismertem, de egy sem volt többé velem, aki azután megszeretett. Évekig nem láttam azt a nőt sem. Anyám meghalt, úgy gondoltam, tilos szaporodni többé.

Nem rögtön a csattanás után jönnek a fájdalmak. Azóta nekem minden-szentek van, azóta nekem mindenki szent.

Teghze-Gerber Csollány egyébként, reggel kilenckor derült ki, évekig irodasegédtsz volt a Farkasréti temetőben. Nem tudni, miért állt tovább. A fiatal női hang csak annyit mondott a telefonban: úgy tudja, elvett egy szerencsétlen asszonyt egy gyerekkel. Eltűntek vidékre boldogulni, vagy boldogtalannak.

Váradi B. László

A szolgálati muff

A hatalom által ügynökként felvonultatott nők megítélése barbár világunkban akkor fordul át megvetésbe, mikor a hölgyek feladataik ellátása érdekében bájaikat is bevetik. Ez a mozzanat a férfiakban, a bennük lappangó alattomos mártíromságra való hajlam vonzataként, az ájtatos manó hímfaló szaporodás-módját idézi. Mondanom sem kell... és nem is mondom.

Az ájtatos manó a fogólábúak rendjébe tartozó, szép, légies teremtés, mely hártvás szárnyú rovar léte, rovarokkal táplálkozik. A rovarokat a fej-tor-potroh tagozódás és a három pár ívelt láb jellemzi. Az ájtatos manó nevét első pár lábának imára kulcsolt voltáról kapta. A hívó ember imára kulcsolt kezének modellje a szent tölgyligetek mélyén meditáló kelta druidák összekötözött kezétől eredeztethető. Az ájtatos manó összeillesztett fogólábai nem lelki elmélyülést vagy emelkedettséget, hanem ragadozást szolgálnak. Hiba lenne pusztán az ájtatos manó iránti szimpátia vagy antipátia ürügyén a lelki emelkedettség és a ragadozás közé egyenlőségjelet tenni.

Az ájtatos manó első pár lábszára és a comb fogazottak, a fogak penge-szerűek. Ez a csinos, Naomi Campbell-szerű, hosszú derekú teremtés egy szabadon elforgatható, szív alakú fejjel, összetett és pontszemekkel rendelkezik. Adottnak tekinthető a kérdés: hol alakul ki a pont- és összetett szemek működésének eredményeképpen a kép, valamint egyéb érzetek. Miféle képek és miféle érzetek ezek?! Mihelyst az embert az élővilág idegrendszeri működésére vonatkozó kérdések kezdik nyugtalanítani, riadtan szaladgál a törzsfejlődés evolúciós létráján le s föl. (Mint az esetenként szintén hímfaló pók a falon.) Tehát a gyűrűs férgek hosszanti kötélhágcsós, egyégnyi részekre tagolt idegrendszerét elhagyjuk, és a fej, tor, potroh osztatnak megfelelő, dúcokba koncentrálódó rovar-idegrendszert érzük tetten. A tetten érés nem nagy skálára biztosít rálátást, az ájtatos manó nem tanulékony. Élete öröklött viselkedési programok alapján bonyolódik. Egyik ilyen érdekes mozzanata a manóéletnek, hogy a szív alakú fejét elforgatni tudó leány ájtatos manó elnéz a vállá felett, éles pengéjű fogólábaival megragadja az őt hátulról kopuláló (kúró) hímet, és annak fogyasztásába kezd. Elsőnek a fej és idegződése örletnek be a Naomi Campbell-szerű lánymanó emésztőrendszerébe. A hím fővesztéssel kezdődő megsemmisülése ellenére, a nemi aktus tovább tart. Ez a transzcendencia.

Az élete értelmét Naomiban megtalálól, lándzsájára támaszkodó maszáj harcos párzókészségét nem holmi központi idegdúcok, hanem a potroh idegdúcai irányítják. A hímnak őszre vesznie adatik. És ha már vesznie kell, mert ideje lejárt, az élővilág szempontjából nem mindegy, hogy miképpen foszlik el. Mit ránt magával. Hogy marad-e valami létbeni folytonosság. Mert ez a fejvesztő kopulálás oda vezet, hogy a lánymanó külső párzótáskájában létrejövő pete alkotóelemei között nemcsak a hímvivő maszáj megtermékenyítést szolgáló anyaga érvényesül (bogárgeci), hanem a bátor harcos lerágott fejének, sőt torának és potrohának riszájklingre érdemes elemei is. Még egyszer: a nőivarú manó, éles acélpengékkel ellátott fogólábával hátranyúl és magához vonja a borzongó hí-

met. Valahogy úgy, ahogy a hervadó Leni Riefenstahl átöleli a lándzsájára támaszkodó maszáj pástort, egyben harcost. Előfordulhat, hogy a női ivarú ájtatos manó lelkét vegyes érzelmek dúlják, mivelhogy két, ellentétes előjelű örömszerzési cselekvéssorba bonyolódik párzása alkalmával. A párzás az életet szolgálja. Az élet egy elemi erejű szertartás (esetleg összeesküvés), melyben nemcsak elevenek és holtak, hanem mindenképp, így bogarak és emberek is részt vesznek.

Az is lehetséges, hogy fedeles szárnyú rovarok esetében érzelmekről beszélni éppoly visszatetsző rágalom, mint Leni Riefenstahlról azt állítani, hogy ő egy Mantis religiosa-reinkarnáció. A lány ájtatos manó emésztőrendszerébe sodródott hím alkatrészeiből a rektális visszaszívó szemölcs nyeri ki az eljövendő manók összetevőit.

Sunyi spekulációink ellenére felvetett kérdéseinkre nem találunk választ. Vessük föl még egyszer: méltányos viselkedésmód-e, becsületünk és szabadságunk védelmének okán, elzárkózni egy személyünk után érdeklődő, tetterre kész, beszervezett hölgy érdeklődése elől?! Az is tudnivaló, hogy a hölgyek az egységes célkitűzés ellenére, alkatuknak megfelelően különböző harcmodorú muffokkal (pina) hódítanak. Nemcsak megadóan tátongó, sejtelmesen leffegő, titokzatosan örvénylő, fátyolosan lebegő hantmadarakba lehet részünk, hanem olykor béna picsákkal is szembetalálkozhatunk. Illik-e elodázni a találkozást? Nem állítom, hogy a besúgó hölgyekkel való közösülés hazafias kötelesség. Na de van-e nekünk hazánk? És ha van, az milyen? És mi van akkor, ha az illető ordas lepke magyar, esetleg egy magyar anya? Akkor a vele való hempergés nem a nemzeti összetartozást szolgálja-e?

Az is elgondolkodtató, ha az elszánt kedves, hőmérővel való játszadozás közben, egy lelkes mozdulat hatására imigyen jajdul:

– Aoleo, vai a szűjem!... – ha kedves, értelmes arc, netán vörösbarna haj járul a kevert, archaikus magyar nyelvhasználathoz, akkor szinte biztosak lehetünk benne, hogy egy csángó ringyóhoz van szerencsénk, Ignác Rózsa nagyszony besúgóvá fajzott bárányához. Egy Roca Ersihez.

Bizony mondom nektek, csak úgy elsunnyogni... nem való.

Egyébként, ha végre magyarul akarják a véredet venni, örvendj és tobzódj! Gondolj az okos román közmondásra: Fiesce pasăre pe graiul ei piere. (Minden madarat a saját hangja veszejt el.) A bölcsességbe benne foglaltatik, hogy törbe csalni madarat leginkább a saját nyelvén, saját énekével lehet.

A kaland itt még nem ér véget. Folytatódik. Tehát helytelenkedsz, besúgnak, lajstromba vesznek, majd meg-megtorolnak. Most majd neked támad mondanivalód elnyomóid felé. Hogy mi? Bármilyen is lenne, azt egyenesben közölni nem érdemes, mert a párbeszéd veszélyeket rejt. Nemcsak úgy, hogy vasra vernek. A hatalom, míg teheti, büntet és torol. Azt az ingecskét (pendelyt) is szétszaggatná, melyet akkor viseltél, mikor gyerekkorodban megszületett benned az ellenkezés. A hatalom számára nem ellenlábasaik keresztre feszítése az igazi elégtétel. A hatalom attól élvez, ha az utolsó kóbor kutyát is sikerül beszerveznie, besúgóvá tennie. Ez a cél. Egyébiránt, trógerekkel egyezkedni nem szabad, mert járszalagra vesznek, és taposhatod a fajtád, mint nyomtató ló a gabonaszalmát.

Ha ezek után még mindég van mondandója az embernek a hatalom felé, azt jobb, ha fehérmépre bízta. Az legalább nemcsak besúgó, de egyéb világ-megváltó dologhoz is ért. Ezért nem szabad kishitűen hátat fordítani dúlt személyünket körbeleffegő magyar és nem magyar ügynök hölgyek munkaeszközének, a szolgálati muffnak.

Wehner Tibor

A gazemberek játékonysági jelmezbálja

A gazemberek játékonysági jelmezbálján egy rendőrnek öltözött bálozó magától értetődő természetességgel puffantotta le a régóta körözött, igen veszélyes terrorista-jelmezest. (A mentősöknek öltözött bálozók azonnal szolgálatba helyezték magukat, de már késő volt.)

A gazemberek játékonysági jelmezbálján – miközben a bálteremben mindenki lelkesen ropt a táncot – az irodai traktusban két rendezőnek öltözött bálozó elégedetten zsebre tette a teljes bevételt, és sietve távozott. A bál másnapján egy másik magánjátékonysági célra ajánlották fel a tetemes összeget.

A gazemberek játékonysági jelmezbálján az önfeledten szórakozó vendégeknek öltözött bálozók önmagukból kikelten, érzelmeiket alig-alig palástolva szidták a rendezőseget és a fennálló rendszert, és aztán a szerepüket jól játszóknak nyugalommal elégedetten koccintottak egymással a biztató perspektívákra.

A gazemberek játékonysági jelmezbáljáról önhibájukon kívül távol maradtak lélekben bálozóknak öltö-

zötten kiválóan mulattak a sarki csehbóban (bár közülük néhányan valójában ocsmány módon lerészegedtek).

A gazemberek játékonysági jelmezbálján a tombolajáték lebonyolítójának jelmezében bálozó a színfalak mögött, még a nyeremények kisorsolása előtt átöltözött, és hétköznapi áruhájában, mint aki jól végezte dolgát, feltűnés nélkül hazaballagott. Otthon aztán, szigorúan őrködve a játékszabályok betartásán, megütötte a főnyereményt.

A gazemberek játékonysági jelmezbálján egy költőként megjelent bálozót feltűnő előzékenységgel engedett maga elé a büfében egy cenzornak öltözött, de végül – dupla konyakot és pezsgőt rendelt – a teljes cechet vele fizettette ki.

A gazemberek játékonysági jelmezbáljának hajnalán a takarítóknak öltözött takarítók tonnányi szemetet gyűjtöttek össze: a szakadt lampionok, a gyűrött girlandok, a horpadt papírpoharak között a legsúlyosabb tétel a foszlányokban szétáradt, meglehetősen nehezen guberálható szemetet volt.

Verrasztó Gábor

Eposz hárfára és tejesemberre

A munkásnegyed lepusztult tömbje úgy feketéllik a nyálkás hajnal szürke ködfátyola alatt, akár a gondozatlan temető szél marta sírköve. Még az önérzetes, de babonás utcaseprők sokat emlegetett kísértetei is otthon ülnek a túlvilágon, pedig most nem kellene félniük, hogy elúzi őket a virradat. Csupán apró, sárga lámpások, a csempézetlen, gőztől felhólyagzott vakolatú fürdőszobák keskeny ablakai fénylenek fel sorra a tűzfal közepén tátongó lichthofban. Ilyenkor szárazon maradnak a női kecsesség formavilágát idéző öntöttvas kádak, és a piac alá futó csatornából is jobbára csak vizeletszagot cipel az épületen versenylóként átütető huzat. A hentesbolt előtt cirmos kandúr gubbaszt, szőrét felborzolja, talán sündisznónak álcázza magát. József levesz a jégről egy szelet halat, kis kockákra vágja, és azon a zsíros deszkán, amelyen maga is enni szokott, a macska elé tolja. Nem sajnálja a portékát, a pontyok akkor láttak utoljára vizet, amikor meglocsolta őket, hogy három napja megüvegesedett szemük legalább annyira csillogjon, mint a fényesre koptatott rézkilincs. Az utca szebbik oldalán egy klinkertéglával csinosított ház magas teteje nyirkos cserepek és száz esztendő súlyától rogyadozik. Napfényt kereső emeleti ablaka mögött a beteg kislány már felébredt, nagyanyja szúette hárfáján játszik. Áttetsző, vézna ujjai gyengéden simogatják a húrokat, ilyenkor fátyolszárnyú tündérnek képzelet magát. Megjön István, a tejesember, nemcsak a kocsit, fájós lábát is húzza; mikor a küszöbre teszi, halkan összekoccan a két üveg, oldalukon a lassan csorgó harmatcseppek a gyékénytörlő felé igyekeznek. Gizike, a házsártos szomszéd résnyire nyitja ajtaját, ezúttal elégedetten bólint, ma hétfő van, a házi túró csak szerdán érkezik. De aztán nehogy megint olyan leveses, savanyú legyen, mint az elmúlt héten, dörmögi magában.

Tányértörők

Melindától hatszemélyes evőeszközkészletet kaptam, Veronika fakanalat és egyéb hasznos holmikat hozott, apám pedig egy hipermodern konzervnyitódugóhúzó-zöldségáramozó-fokhagymanyomó-diótörő szettel ajándékozott meg, amikor apró segítséggel felszereltem agglégényes háztartásom. Rám nem maradt más, mint a szépre fogékony lelkemhez illő teásbögrék, poharak és az étkészlet beszerzése. Kifinomult ízléssel orosz kőtányérokat vettem a városszéli boltban, mindegyikből négy darabot. Szegélyükön szolid, kék virágminta fut, tetszetős, de mégis férfias. Nem mondom, hogy az elszaladt idő nem koptatta, csorbította meg némelyiket, ám egyet sem törtem el. A szomszéd lány ugyan lekönyökölt egy kistányért a konyhapult széléről, de mentségére szolgáljon, hogy nem látta a saját mellétől, ráadásul sikerült pótolnom a

szupermarketből. A bajok nem is vele kezdődtek, hanem a sült hallal. Meleg, szeptemberi nap volt, épp fogasfilét készítettem, szélesre tártam a konyhaajtót, hogy kitessekajjem az olajszagot és beengedjem a kertben bujálkodó őszi illatát, csak hogy belopózott egy szürke kandúr is, és a lapostányérral együtt rántotta a kőre szakácsi művészetem az napi remekét. Azóta sem tudtam megvenni a hiányzó kőtanýért, a cica viszont olyan ártatlan arccal nézett, fejét bájosan félrefordítva, hogy megbocsátottam, sőt, be is fogadtam. Most dupla adagot főzök, szerencsémre akkora ínycenc, mint én, konzervhús vagy készétel le nem csúszna a torkán. Érthető logikával az asztal tetején eszik, onnan rálát a mikrosütőre, a frizsiderre és a mosogatóra egyaránt, nekem pedig kiváló étkező a számítógépszekrény is. Délután a nappaliban, a fotelágyon hasalva szundikál, uzsonnára néhány falat sajtot, sonkát szervírozok neki. Éjszakára az ágyam előtti vastag szőnyeget választja, de nem kerülte el szociálisan érzékeny figyelmem, hogy időnként vágyakozva nézi a paplanom.

Lazac és palacsinta

Az olvasólámpa energiatakarékos, spirál formájú izzója sárgába tompuló, ugyanakkor mégis erős fénnel világította meg a nappali könyvespolcokkal borított, februári estébe csendesült zugát. Még érezni lehetett a délelőtti felterített perzsaszőnyeg meghatározhatatlan, de kellemes boltszagát. A vajsínű alaptól vizuálisan kilépő virágminták betöltötték a rusztikus fenyőbútorok és a sötét tónusú festmények közötti űrt, kiteljesítve az enteriőrt és némi melegséget lopva a fűtetlen szobába. Nelli, mint egy szőke, kék szemű antik díszítőszobor, a dupla fotelágy közepén kucorgott, megtoldva öltözkékét férje piros, leginkább egy túlpumpált széldzsekire emlékeztető kabátjával. A Rózsadombról csupán a mányi ember miatt jött le, aki friss, tehénillatú tejet hozott a hósapkás villaházak közé, de marasztalta a mínusz tíz, idebenn ugyan kerek huszonhéttel többet mutatott a hőmérő, viszont olyan megható szépséggel fázott, hogy a kedvéért felcsavartam a gázszabáló cirkófűtést, hadd induljon meg, mint reggeli kávé után a hasmenés. A bojlerben feldübbörgő lángok kicsalogatták egészségtelenül vastag ruha-félszékéből, teste könnyűsége pedig annyira meglepte, hogy egy pillanatra azt gondolta, talán nem is létezik, csak valakinek a fantáziájában él. Mosolyogva indult a konyha felé, és mire ura az éjszakába torkolló időre való tekintettel egy rövid telefonúzenettel hazaparancsolta, vendégségben is tisztos háziasszonyhoz illőn leszedte a pókhálókat, amelyeket szemérmes férjépillantásom addig elkerült, letörölgette a cseresznye fá tékán szimmetrikus sorakozó poharakról az opálüveg-patinát sejtető finom porréteget, és csak egyszerű alapanyagokból, azokból, amiket az éléskamrában talált, közben elkészült a figyelmességnek szánt könnyű vacsora is, serpenyőben hirtelen sült lazac és a szomszéd néni saját főzésű sárgabaracklekvárjával ízesített egytojásos palacsinta.

Boda Balázs

Szürreális kép

Egy külvárosi presszóban voltunk, mi, a család. A kerthelyiség ajtajában álltam. Bent, a félhomályos teremben a szokásos kerek asztalok körül mindenhol ültek, nem akadt szabad hely, de nem is akartam bemenni. Fruzsi lányom, a kis-kamasz felfedezőúton járt valahol, csak Katit láttam, amint határozott léptekkel elindul a terasz végén álló pulthoz, ahol a pincér poharakat törölgetett éppen. Álltak még néhányan mellettem, akiket sosem láttam, éppoly tanácstalan ábrázattal, mint én. Az egyik asztaltól odajött egy fekete bőrkabátos férfi, megérintette a hozzá tartozó nő karját, és macsó külsejét meghazudtoló finomsággal a hangjában azt mondta: Gyere, szívem, kezdődik a műsor!

Ahogy utánuk néztem, láttam, hogy helyet foglalnak a plüssbevonatú székeken az üveglapos asztalka előtt, és elmélyednek a műélvezetben. Kis színpadféle volt oldalt, reflektorok villogtatták narancsos-kékes fényüket, zene szólt, és a táncosnő kéjesen, lassan belekezdett a vetkőzőszámába. Csak egy pillanatra láthattam strasszokkal díszített hatalmas melltartóját, ám ekkor észrevettem Katit, amint kintről integet, hogy a pincér akar mondani valamit. Ő azonban nem szólt semmit, ugyanott állt, kezében pohár és kockás törülköző. A fejével biccentett, hogy menjek oda. Nem értettem, mit akarhat. Jó volt ez a bizonytalanság.

Nehezen mozdultam meg, végül mégis erőt véve magamon elindultam feljűk. A pincér is letette a poharat. A pult mellől, a földről egy hosszú, összecsavart, kopott vászondarabot kezdett előhúzni. Árnyékoló ponyva lehet, vagy szelffogó – gondoltam, és átnyaláboltam a másik, segítségért esedező végét.

– Lehet, hogy később sokan lesznek – szólalt meg végre.

A szomszédos teraszra vittük a ponyvát, melyről utóbb kiderült, hogy vetítővászon.

A töredezett, üres betonfelületű terasz drótkerítéssel volt körbezárva. Néhány ócska kerti bútor állt rajta. Bentről kihallatszott a zene, néha ajtó nyikordult. Fruzsit láttam, amint a fal mellett épp továbbcserkészi magát. Valószínűtlennek tűnt, hogy ezen az álmos vasárnap délutánon annyian jöjjenek ide, hogy be kelljen rendezni a teraszt kivetítővel, székekkel, asztalokkal... A város házai kivillantak a fák közül. Felnéztem az égre.

– Csak szél ne legyen – válaszoltam a pincérnek, amikor letettük a ponyvát a betonra. Ő is felegyenesedett.

– Miért lenne szél?

A presszó épülete fölött, amennyire a hatalmas hárs látni engedte, fekete viharfelhők közeledtek. A pincér bement a házba – nyilván megbeszélni a főnökkel.

Az ajtó nyikordult egyet. A terasz, mintha csak újabb villamos érkezett volna a végállomásra, kezdett benépesedni. Békésen sétálgató, unatkozó polgárok jöttek presszózni.

Mi történik itt, amit én nem is érzékelek? Ismét felnéztem az égre. Káprázatos volt a látvány. Az emberek megálltak, épp ott, ahol voltak. Az égbolt elfe-

ketedett, noha sütött a nap. A háztetők szinte világítottak az alkonyati fényben. A feketeséget színes foltok törték meg, olyan élénk, az égre nem illő színekkel, amilyeneket azelőtt sosem láttam, s talán mások sem. A jelenség rendkívüli volt. Az emberek egymás karjába kapaszkodtak.

– Nézd, de csodálatos!

– Az meg ott olyan, mintha egy fa lenne!

És valóban, tőlünk kicsit balra, a magasban egy óriási fa lebegett fejjel lefelé. Tölgynek látszott, teljes gyökérszettel, amely közt még a földdarabok is ott voltak. Semmi kétség, ez nem fa formájú felhő, hanem igazi fa, amelyet tán forgószelet csavart ki... és ekkor a nyomaték kedvéért a fa iszonyatos erővel a földre csapódott. Akárha bomba robbant volna. Ágak és földdarabok röpködtek mindenfelé. Nem volt rémületes, inkább csak furcsa.

– A villamosmegállót találta telibe – mondta valaki.

– Nézzétek, itt egy másik! – kiáltott föl mellettem egy ember.

A fejünk felett lebegett, még hatalmasabban, mozdulatlanul. Szébb volt az előzőnél, jól ki lehetett venni minden részletét. Lombkoronájával lefelé függött. Aztán az is lezuhant. Az épület mellett ért földet, ágai végigkaristolták a ház falát.

Bent zavartalanul folytatódott a műsor. Mi hárman megint megtaláltuk egymást.

– Mennünk kéne – szólalt meg Kati.

FA (TANULMÁNY)

Radnics Manda

Thai masszázs

Amikor még rendszeresen eljártam úszni, szerettem volna egy uszoda mellett lakni. Ez hamarosan megadatott, mert lakást cseréltem. A költözködés sajnos testileg-lelkileg lerobbantott, úgyhogy mindjárt el is kezdhettem a gyógykezelést a fürdőben.

Az első masszőr egy erős testalkatú, szőrös karú és mellű, vak férfi volt. Ezért nyugodtan levettem előtte vizes fürdőruhámat, olyan fesztelenül viselkedtem, mint egyébként soha meztelenül férfi előtt. Azt mondta, hogy ő frissítő masszázst fog adni. Olyan vehemensen esett nekem minden alkalommal, hogy kezemet-lábamat be kellett akasztanom az ágy két végébe, hogy le ne rángasson. Gondoltam, biztosan nem látja, hogy mit csinál. Meg is kérdeztem legközelebb a többi betegtől, hogy mióta vak szegény Laci bácsi. Azt mondták, hogy nem vak, csak úgy tartja a fejét, mint a vakok. Azután már csak a másik műszakba jártam masszíroztatni.

Itt is sokat kellett várni. Mivel a masszírozó rész csak lepedővel volt elválasztva, ha ott beszélgetés folyt, mindent hallottunk. Éppen egy középkorú nő masszírozott a madárcsontú masszőr. Csönd kint, csönd bent. Egyszer csak megszólal a madárcsontú: „Miért nem válik el?” A nő, mint aki már elszenderedett a matató ujjak alatt, nem hitt a fülének. „Tessék?” „Váljon el, és akkor meggyógyul!” mondta most már határozottan a masszőr. A nő ruháit összekapkodva félmeztelenül kirohant, s közben felháborodva kiabált. „Mit képzelsz maga, ha pszichológusra lenne szükségem, nem ide jönnek.” Én következtettem. Nyugodt voltam, mert tudtam, hogy mi vár rám. Nem is kellett sokat várni. „Miért nem hagyja elmenni?” kérdezte. „Ha nagyon akar, majd elmegy” válaszoltam kapásból, és vártam, hogy vajon a masszázsnak melyik válfaját fogja alkalmazni. Először a csontkovácsolós technikával próbálkozott. Megpróbáltam együtt mozdulni hirtelen rántásaival, nehogy véletlenül eltörje a kezét. Azután már csak kerek fenekemet tapogatta.

Valami másra vágytam, és várni sem akartam már ennyit. Az uszoda közelében találtam egy ilyen helyet. Ez is lepedővel volt leválasztva, és senki sem várt. Tanakodtam magamban: bemenjek, ne menjek... Aztán mintha csak átlátna a lepedőn, kiszólt egy éles férfihang: „Tessék!”

Beléptem, de már ugyanazzal a mozdulattal legszívesebben ki is fordultam volna. De nem merem. Egy szumó birkózó állt az ágy mellett. Húshegy, és öltözékének hiányosságában is emlékeztetett rájuk. Halálra váltan kapaszkodtam fel az ágyra. „Én thai masszázssal dolgozom” mondta. Tehát szex-masszázs, gondoltam akkor, bár ma már tudom, hogy nem az. Nem mondtam semmit, csak behunytam a szemem és vártam a végzetemet. Hanyatt feküdtem, kézfejem lecsüngött a keskeny ágyról. Ő egy laza mozdulattal nyitott tenyerembe ejtette tojásait, melyek hatalmas testéhez képest, szinte csak fűrjtojásoknak tűntek. Tehát így kezdődik. Végül is, ezzel egyben fegyvert is adott a kezembe. Bármikor ökölbe szoríthatom, s talán el tudok menekülni, míg összeszedi magát...

Adonyi Sztancs János

Az ádámcsutka útja

– aforizmák, paradoxonok, esszenciák –

A gyerek irigylésre méltó előnye, hogy még bármi lehet belőle, akár az ősejtéből vagy a fejlődő gondolatból.

Nem kell ahhoz megöregednünk, hogy hibagazdag életet mondhassunk magunkénak.

Az élet kiszámíthatatlan. Olyan is van, hogy galambtól papagájként kap az ember.

A faóriás nem tart rokonságot a bonsszajjal.

Az a kivételes szerencse ért bennünket, hogy Földünk a galaktikus lakhatási zónában kering, ám ahelyett, hogy hálásan meghúznánk magunkat, máris szemeteljük a kozmoszt.

A végesre alapozott végtelen növekedést nem a bolond erőlteti, csak a tőke küldte közgazdász.

Nehéz manapság bűnösebbé válni a tőzsdecápnánál.

Habár a pénzfanatizmus együtt jár a léleksivársággal, a pénz megvetése nem hozza el okvetlenül a lélek gazdagságát.

A fősvény azért halmozza a bankót, mert túlélőcsomagnak látja. Mindazonáltal a fősvény nem gondos, nem előrelátó, csak beszari.

Emberekkel nehezebb bánni, mint elbánni.

Hívónek az Ige, kujonnak a kéj, szerencsejátékosnak a zsetontorony. Megmondom, ki vagy, ha megmondod, mi növeli életed cukorfokát.

Van olyan ember, aki kellemesen szól, de üresebb, mint a furulya belseje.

Rikácsolhat, ágálhat a felszínes, közhelyes ember, mégis nehezebben

veszem észre, mint kihalt nyelvben a beszédhibát.

Egy percet se szentelj az életedből annak, aki az állhatatosságot a márkahűségben találja meg, akinek a lelki egyensúlya helyrebillentéséhez elegendő a vállalati kommunikációs tréningen szolgáltatott beszélgetés.

A konzumidiótánál senki sem szalonképtelenebb. A szellemi arisztokratánál senki sem előkelőbb.

Mocsárban békának jó lenni, de mit tegyen az ember, ha pisztráng?

Hanyatlásérzetet kelt, ha a jegesmedvét kukázni látjuk, nem fókára vadászni.

Annál hangosabban szól a pacsirta, minél nagyobb a civilizációs háttérzaj. De meddig bírja torokkal?

A föld tetszőleges pontjáról vett bármely két politikus úgy hasonlít egymásra, mint két golyó ugyanabban a herezacskóban.

A felesleges munkának is megvan a maga bája, de azért amputált karon ne mérjünk vérnyomást!

A munkába állás és a fogszabályozás növeli mikrokozmoszunk rendezettségét.

Aki lószőrallergiás, ne menjen zsokénak.

A fizikai munka olyan, mint úriaszonymnak a személyi edző: gondoskodik az alakformálásról, a zsírégetésről és az izmok feszesen tartásáról.

A szükség és a célszerűség a két legnagyobb munkaadó. Az anyatermészet is nekik dolgozott, amikor okosan kimunkálta a szimmetriát.

Eszelősen ne ragaszkodj a gyökeresen új megoldáshoz, ne akard a lovat a farkánál kantározni!

Óvakodj a főnöktől, aki érintésszegény neveltetésben részesült!

Az alkalmatlan vezető: mágus. Úgy osztja az ésszt, hogy nincs miből.

A lakájember megtaposva is jól érzi magát, mint giliszta a vizes láb-törő alatt.

A kisistenné válás nem csillapítja a rangkórsággal járó fájdalmat, sőt.

Nem mindig kíváncsú a feljebb jutás. A karrier sokszor undorkelőbb és piszkosabb, mint tyúkólban a létra. Üdvös az lehet, ha az igazi magasság felé törünk, és rést ütünk a fejünk felé, ha bedeszakázott az ég.

A besúgó munkájában van valami baljós, mint a rontóbábu-készítésben.

Az üvöltés mindig többről szól a száj közeli levegő erőteljes megmozgatásánál.

Korrupciós embernek olyan a tényfeltáró sajtó, mint macskának a beton – miatta nem tudja elkaparni a piszkát.

A pusztításra buzdító média és a küzdelemre tüzelő sámán mozgósító ereje úgy aránylik egymáshoz, amiként a rakétaüteg rombolása a hajító gép kártételéhez.

A bulvármédia az önfelfújós hólyagok világa.

Torzulási viszonyok közepette a keret kiszoríthatja a képet.

Semmi sem jár annyira egyazon úton, mint az ádámcsutka.

Kicsit ront a kaviárhabszolás élvezetén a tudat, hogy aki dobozsám fogyasztja a tokhal ikráját, az iparszerűen zabálja a jövőt.

Csak addig böffen fel a torkosság bűne, amíg nem vagyunk gyomor-bajosak.

Gondja volt a Teremtőnek az éhes kukázókra, amikor úgy alakította tes-

tünk emésztőrendszerét, hogy az közömbös maradjon az étel esztétikuma iránt.

Szerelem idején kitágul a világ, mint szemezéskor a pupillánk.

A szerelem megunthatatlan, mint a természetcsodálás.

Két ember akkor érzi legjobban azt az egységet, amely az ősrobbanás előtt létezett, amikor szerelmesek egymásba, és immár annyira egyek, mint a kétszikű tojás.

A fészkek melege, puhasága a körülményektől függ. Fagyos, éles kövekből hordja össze fészket a pingvin. Ám az ember helyzete nehezebb, mert fészkenek melege, puhasága a belső körülményektől függ.

A szemérem olykor ostobább akadály a élvezetnek, mint a fitymába akasztott piercing.

A szüzességet sokra tartó közösségben csiga rágt a gomba a „megpocsékolt” lány – keveset ér.

Akit csak szerelmi gyógyírként használnak, olyan felesleges lesz, mint gyógyult seben a kötés.

Házastársat választani csak előkelő igényességgel szabad, olyan kifinomult, ahogy az étel vezető ízéhez kísérő bort keresünk.

Némely szerető csak annyit ér, mint a festőbor, színesíti a mámort.

A számítógép udvarló szebb jövőt fest, mint a megélhetési jós.

Élvezni az érdekházasság előnyeit ugyanaz, mint szeretni a megtévesztésből származó profitot.

Életének egy pontján az okos díva ugyanúgy számol szépsége romlásával, ahogy a kofa piacárás előtt a romlandó áru értékcsökkenésével.

Féltékenység idején a mellébeszélés jobban zavar, mint szájról olvasott a rágózás.

Őszintén már csak így tehetnék házassági ajánlatot: Életem egy trom-

busokkal teli test: vállalod a vérhígító szerepét?

A nyálcsurgatás mindig megmarad, még akkor is, ha már olyan rozoga állapotba kerülünk, hogy számunkra a szex örökre elveszett, mint ínsorvadásos embernek a harapás öröme.

Az egészségnél nincs jobb afrodisziákum.

A kis betegség nincs hatással a szerelmi étvágyra, ám a nagy betegség után felerősödik a szereleméhség. Mindazonáltal az étvágygerjesztés nem elég ok arra, hogy hagyjuk eluralkodni magunkon a nagy betegséget.

Megrázó élmény immár törött lábú agárként ráébrednem, hogy egész életemben műnyulat kergettem.

A visszahozhatatlan idővel kiegyezem, de az elvesztegetett idő feszültséget gerjeszt bennem, feltekercselődnek tőle az idegszálaim az ördög orsójára.

Az élet harc, ám a helytálláshoz olyan tartós anyagból kellene felépülnünk, amilyenből a katonák dögcédulája készül.

Azért idegenkedünk annyian a hatalmas ispotályoktól, mert ráérzünk, hogy az egyéni megoldásokat igénylő életünk nehezen illeszthető a kórházi rutinhoz. Ráadásul a rutin szabványosít. Márpedig egyenbetegnek lenni, szabványhalállal halni kiváltképp taszító.

Amíg a férfi húgycsővéből katéter lóg ki, nem ismeri fel a nővérben a nőt.

Aki a tapintható valóságban sikertelen és nyomorúságos, az még reménykedhet egy másik világban, ahol majd felvirágzik, mint szerencsés autista a cybertérben.

A halál ellen annyi az esélyünk, mint kisembernek a nagytőkével szemben.

Halálunk előtt úgy vétetünk számba, mint beolvasztás előtt a törtarany. Nem számít a kimunkáltságunk, jellegzetességünk. Csak a lélek egerútja fénylik.

Ha itt az idő, hát meghalunk. Elvégre olyan az ember, mint az autógyári tesztbábu, előbb-utóbb össze kell törnie.

Ne féljünk, mert a félelemnek szaga van, mint hullaházban az áramszünetnek!

A tépett farkú gyíknak is kijár, hogy langyos kövön sütkérezzen.

Néha az ideológia is betegség, sőt némely eszme halált hoz ránk, mint trófeakultusz a legszebb bikákra.

Két diktatúrában is éltem: az állam és a pénz zsarnokságában, de a test parancsuralmánál egyik sem izgalmasabb.

Az ördög ereje abban van, hogy tudja: elég egy kisegér szétrágni a Bibliát; a gyengesége pedig abban áll, hogy a Biblia szellemének szétcincálásához nincs egere.

A bűnös nem mindig tud egyenesen a fényre törni, néha a pokol huzata vezeti célra, mint a barlangból menekülőt.

Lehet, hogy az emberiség ragyogó aurájú szentjei csak lampionok a nagy homályban, mégis ösztönösen feléjük fordítjuk tekintetünket, hogy az ő fényükben lássuk meg egymást és a valódi világot.

A megfoghatatlanba kapaszkodni a világ legnagyobb realitása, és ha a megfoghatatlan visszafog ránk, az a világ legnagyobb irtalma.

Erdélyi Z. János

Noé bárkája, vagy valami más

Krumplit zabáltunk cinkelébe mártva,
törött fogak potyogtak szerteszéjjel.
Gyíklesni olykor betértünk a bárba,
és hancúroztunk napsütötte éjjel.

És mert Noénak szűkös volt a bárka,
darázsfszékbe huppant szenvedéllyel;
a bérlőtárs imígy sóhajta: bárha
velőbe rántva mérgezné a métely.

De mert álmos marad, ki hajnalon
ébred a kedves combja melegéből,
s habár folytatná, nincs rá alkalom,

éppígy kettő közül a bal malom
egyformán őröl, zagyva derce-lé dől,
a garat ázik... én meg hallgatom.

Óda a rinyás pufonyhoz

(Kálnoky László nyomdokain)

Rinyás pufonnyá gernyadt kotvadék,
te ótvaros ganaj-potyondi póc!
Miért kuncologsz vonyákos pittyegessel
a zohoróssá csuppanat gancatőgyön?

Fosándi puttony csömbölög henyérül
monyákosan pürnyöszkölő varon,
s az összecsohhanó nyalicska horda
brunyákos mószer-dugvánnyá nyehül.

Sündörg a vér, nyihácol porhonyán,
és csalkacéroló gyürögnye poh;
ám dergeződő rogybuhába gányad
a vernyetegre tarholó penyéte.

Kókányoló rahencek goszpodája,
fityéren süppegő varéty-gibenc!
Buher nyögézdí, étkocson szutyongó
belzárkolástól makratyolt rohány!

Gyárfás Endre

Környezetvédő tisztarímek

Úgy tüzel az emberiség,
hogy végül az ember is ég.

#

Rossz motorral az a vágta
levegőnket hazavágta.

*

Ha tágul az ózonlik,
ártó sugár özönlik.

X

Enyém, azt hiszem, e telek.
Akkor miért szemetelek?

O

Kertépítő honlapod
szépíti a holnapod.

Zöld rimbokor

Oszkár!
a koszkár,
mit okoztál,
sokszoros már:
a parton
víziszonnyal
poroszkál
a rozmár.

Lászlóffy Csaba

Polgárasszony, kapuzábé

„Női dolgok”
 „elég nehéz nekem, velem”
 (Fodor Ákos)

Mindent párosan

Nézd ezt a két java-
 korabeli cicit. –
 Két rémült mondata
 között letörli ráncait.

A támadás attrakciója

Az áldozat ő?
 vagy a kezdeményező?

(A sorrend fölcserélhető –
 fő, hogy mindig feltámad.)

A cél

Addig sodródik,
 amíg eléri önmagát.

„Fércmű”

De nem mindegy:
 kapott
 vagy kopott anyagból
 ragyog.

Válsághelyzet

A Paradicsomot próbálom megérteni.
(Ki kinek fog megbocsátani – ADDIG is?)
Az intenciók számítanak-e inkább
vagy a tévedéseink? És aki föl-
ment majd (ha igaz): figyelemmel
követi-e az európai uniós szabályokat?

Gy.-re

Sajnálattól élsz, ne tagadd,
de ritkán laksz jól.
Telezabáltad magadat
önsajnálattól.

„Jaj, mindegyikü/n/k egy lelket sirat”

(J. R. Lowellt parafrazálva)

Az öreg nők még szebbek, mondta Walt Whitman.
Kinél? A fiatal asszonyoknál – hajdani önmaguknál?
A kísértetektől nem kell többé tartani, midőn már
fölösleges rajtuk a smink; csupán a lelkük rizspora.

Remete 1, Remete 2.

(frusztrált változat)

Ősz szakállá remeg-e?
Akkor ő egy remete.

Arcán sűrű bozósörte,
hallgatás a páncélvértje,

mormol, szavával ne sértse
híveit se – nézz e bölcsre:

sáska lába kandikál ki
szája szélén; király, márki

ízletesebbet ha ismer!
Kotlós víz, de pezsgőt ízlel.

Százlábúak hordják össze
fekhelyét, s miért fürössze

sovány csontjait? – csak fogyna.
Saját rögeszméi foglya.

„Szabad vagyok!” – semmi gond itt.
Gatyájába belerondít.

(illusztrált változat)

Csaláncsípés, remegés
(több a „stílus”, mint az ész) –
Láttatok már remetét?
Őt mutatja ez a kép.

Kékszem a déli verőn

Hol van a pingvin, a kék szemű?
Ízlik-e néki az étmenü?
Pókpocakos vagy malachasú?
Csőre ha koppan: „Atyám, smafu!”
– mondja a hal, s szelíden kimúl...
Iszkol a raj haza: „Ő az úr!”

Érti a part meg a hab, ám a rák,
csak egyedül, nem akarja alább
adni, hatalmas az ollója – vág,
szúr, hadonászik; a tengerifű
rátekeredve: a gömbfenekű
reng gurulón (gügye tánczene szól),
tompóra ring s hasa frakkja alól.

Fortyog a tenger s a Nap hevesebb.
Nyisd ki, te pingvin, a kék szemedet!

Fecske Csaba

Lándzsarázó Vilmos sokadik szonettje

az vagy nekem mint brókernek a tőzsde
és könnyű léptű kamatláb a banknak
Shakespeare aki e szonettet kifőzte
súgja bolond ki nagy vagyont másnak hagy

lángoló benzinkút most az én elmém
hol itt lobban fel a falánk láng hol ott
szívem eltévedt vasúti szerelvény
Istenem a váltókezelő halott

minden nagyon jó ha tele a bukszám
szerelmed nem adhat ennyi örömet
nem csodálkozom drágám ha buksz rám
hisz van miért pénzért sok mindent lehet

óh királyi érzés élni gazdagon
pénz teérted a lelkemet eladom

Szeptember vége felé

még nyílnak a kései
ősz virágok a kofák
horpadt vödreibben a piacon
még szép szavaid állott vizében
tengetve próbálom túlélni magamat
de másfele veszi szekere rúdját
ama régi megtévedt érzés
ha sejted miről beszélek
te aki igen olcsón megúszta eddig
zárva volt füled csukva szemed –
Pandóra szelencéje szíved

W. S. bá'

Sanyi bá'
gyere bé
szél a házunk
füst az ajtónk
sehol lakunk
rigófütytel jóllakatunk
csillagfénnel megitatunk
foglalj helyet
íme itt a kanapé
ködből van hát
nem töri a feneked

KÍSÉRLETEZŐ EMBER IV.

Magyari Barna

Zsúrt rendezek a kornak

néhány órája azon tűnődöm
hány betűcsalád él bennem
amikor mézесedik a kedvem
s a por milyen felirat fűzőmön

anyajegyem mind egy-egy sütemény
véredényemben csöndteák fornak
zsúrt rendezek magamban a kornak
s a múlás kék dobozzal jön felém

ha hangsúlykisasszony összeesne
vajon ki vinné ki a szavakat
a gondolat túl híg a rím ragad
az áhított ihletmassza messze

de arrébb a lidérces széleken
tolvajlétrát tartanak a gének
mikor hozzám bemászik a lélek
s kibuggyan agyamból a végtelen

A csók rezervátuma

sorsomra nyakamra az
idő göcsből köt sokat
hol a közérdek hol a
hiányérzet fojtogat

mélyül a válság szívünk
alatt nem tudjuk ki ás
folyton fogy a szeretet
mint az anorexiás

de sok fals beszéd után
ha elhalkul a duma
ajkunk védett terület
a csók rezervátuma

régi lányok asszonyok
bórhatarú keretek
áttörlöm a végtelent
s az álompor lepereg

Betűrőzse

betűrőzse lelket forral
kezdeném a telet „fórral”
de ha a vershő elrepül
fekszem az ágyon egyedül

anyagi világ itt minden
csak a szívem szakad ingyen
a napi stresszt rakosgatom
ábrándfoltos emberlapon

a válság ma partiképes
sorsunkhoz lép jegyeséhez
gondtoba lóg a lét szárnya
nem repülünk csak az árba

hiába gyújtok szellemet
jaj-inga leng a baj felett
kevés a pénz sok a gránát
törlesztem a hiány árát

Előfizetés

A Napút esztendőnként tíz tematikus összeállítása, mindegyikben Káva Téka-füzetmelléklet s nyolc színes képzőművészeti oldal – előfizetéssel juthat el legbiztonságosabban, kényelmesen rendszeres olvasójához. Ha a napkut.hu honlapunkon fellelhető eddigi 130 számunk gazdagsága megnyerő s biztosíték lehet ez évi számainkra – várjuk előfizetését.

2012-re is ötezer forint.

Ha úgy ítéli meg, szóljon barátainak, ismerőseinek – legyenek olvasói lapunknak. Akár segít másoknál az Ön figyelemfelhívása, akár nem – régi s új előfizetőinknek is könyvcsomaggal kedveskedünk. Benne: a Napkút Kiadó könyveiből.

Köszönjük: a szerkesztőség.

Schwalim Zoltán

Kis korrupciós nyelvtananyagkorlat kezdőknek, haladóknak

(2011, Magyarország)

Én lopok
Te lopsz
Ő lop!

Én hazaviszem
Te hazaviszed
Ő hazahordja!

Mi nem lopunk
Ti loptok
Ők lopnak csak igazán!

Mi elhozzuk (csak)
Ti (bezzeg) ellopjátok
Ők meg elrabolják!

Én nem lopok
Te sem
Bezzeg ők!

Mi nem élvezzük (a lopást)
Ti sem
Ők sem

Én sose lopnék
Te sose lopnál
Na de ők!

Ő sem
Te sem
Én sem!

Én, ha lopok is, azért lopok, mert más is lop
Te azért lopsz, hogy velem lophass (Ez a barátság.)
Ők kedvtelésből lopnak!

Én lopok, nagy néha
Te néha
Ő nagyban!

Én azért lopok, nehogy ők lopják el előbb
Te azért, nehogy én vagy ők
Ők azért, nehogy mi vagy ti!

Mi hébe-hóba lopunk
Ti néha-néha loptok
Ők egyvégtében lopnak!

Károly György

Apróhirdetés

Valami cosmo-nő úgy kéne már nekem,
epedve várom és kérem, ne verjen át!
Gyerekre ne vágyjon, csak túl a negyvenen,
joghurton éljen és némi pénzmag sem árt!

Menedzser, bankszuka vagy sztármodell legyen
és oly hatékony, mint egy óriásplakát,
villában lakjék, fenn az árnyas Svábhegyen,
és valósítsa meg naponta önmagát!

Találkozzunk jövő kedden vagy pénteken!
Le fogja nyűgözni észbontó szoftverem,
a drága étterem s a jól szabott kabát.

Könnyű kis kapcsolat, csak semmi érzelem,
hiszem, verihepik leszünk bagóhiten,
s köztünk nem lehet gát férj, feleség, család.

GYEREKKOCSIK

Virág László Macskabál

Virág

Elég volt a télből, én már tavaszt várok,
Mert ilyen hidegben fáznak a virágok.
Tarka szirmaimat kibontom előre,
Hátha a jó idő hamarabb jön tőle.

Varjú

Mese, mese, meskete,
Varjú vagyok, fekete,
Ha hideg van, nem bánom,
Van jó meleg kabátom.

Varázsló

Varázspálca a kezemben,
Fejemen a süvegem,
A világon senki nem mer
Ellentmondani nekem,

Mert azt, aki megharagít,
Megbüntetem én nagyon,
Kapom magam, és iázó
Szamárrá változtatom,

Ha akarom.

Egér

Fogj meg, macska, hogyha tudsz!
Hogyha nálam jobban futsz,
Fussunk versenyt! Remélem,
A lyukat még elérem.

Tulipán

Török basa udvarán
Kinyílt a tulipán,
Alighogy felöltözött,
Egyenesen idejött,
Mindenkinek igazán
Vidám farsangot kíván.

Vadász

Nyuszi, mackó, jól vigyázz!
Itt jövök én, a vadász,
Ne packázzatok velem,
Töltve van a fegyverem.
Aki jó, azt nem bánom,
Szamócával kínálom.

Mackó

Mackó vagyok, mézet eszem,
Azért teszem, mert van eszem.
Bundám barna, talpam kerek,
Hangomtól az erdő remeg.

Csillagász

Az égboltról le nem veszem
Sem egyik, sem másik szemem,
Csillagokon jár az eszem,
Akkor is, ha iszom, eszem.

Eszteró István

Paródiák

Anavi Ádám

Született Anavon mint Frucht alias Gyümölcs, így lett Anavi de genere Ádám a Paradisumból, melynek almáit megkopasztván onnan kiűzetett. Verseinek filozofikus sarokkövét a temesvári macskakövek közt találta éjjeli koncertezés közben. Gyanta Gyula álnéven ő volt a primás, a vonós és a gyantás.

Fő művei mind fők, ezért csak a kevésbé főket említjük, amelyekben benne van az ifjú tűz, mint a *Vének árulása*¹ c. drámája vagy a *Kokott robot*² c. verseskötete. De bőséges nyálkiválasztást váltott ki *Özv. Túróné a hegyen*³ c. színműve is.

¹ *Öregek igazsága* (1940), ² *Etika és kibernetika* (1970), ³ *Esztenák asszonya* (2000)

Gyanta Gyula névjegykártyája

Hanta Gyula az én becsületes
álnevem,
minden számom lendületes
szám legyen,
lendüljön ki tőle a lendkerék
azonnal
forgatva világnak tengelyét
haszonnal,
Velencétől Bécsig Prága, Párizs
szopránra,
basszusra lejtsem, libegjen máris
szoknyája,
amíg akadna hat kontinensen
egy lélek,
ki Hanta Gyulát hallgat, szívesen
zenélek,
jókedvem hantája hegedű
gyantája
örömnünpre, ha keserű,
hant rája,
a túlsó parton is, ha kikötök,
gyantás
húrokból ívelnek a délkörök,
pajtás.

Ghianta Giulio Velencében

Che giornón ébredni, mi az ma,
amivel szervíroz Velence,
lehet hogy csavarja miazma
nózimát, ami nem szerencse,
eventualmente macskajaj,
macskafröccs gyógyír reggelente,
jó volna poco havacska, haj,
perché nem vagyogatsz velem te,
üstdobok közt enyém halánték
dübög, én Velence lelence,
dolce, a puszip ma ajándék,
kenőcsös balzsamom lehetne,
macskazenétől zúg agyvelőm,
itten mi koncert estelente,
ezen a rugótlan heverőn
niente nem jut az eszembe,
pedig a gyantázott húrokon
húztam, hogy mi lenni nekem te,
amire régen a zsúrokon
ugrottál nyakamba nekem te,
ám tutti botfűlű itt, süket,
saltare flakonok fejemre,
allora még jó, hogy nem üveg,
már holnap itt hagyok Velence,
mia Bella, leszel te szeretve.

Verset egy bagóért

Kiárusító Gyanta Gyula

Verseket vegyenek kérem,
bagóért, bagó az érem,
habár én nem is bagózom,
tisztul a verstől az ózon,

csillagok gyűjtik a füstöt,
hadd legyen fejükön üstök,
megannyi verssor a pálya,
bagóért felülhetsz rája,

bagóért, bagó az érem
csillagok között a téren.

Kányádi Sándor

Lóháton jött keletről a Napsugárral¹. Egyik lovát farkasok tépték széjjel az erdőben, a másikat Szalontán kötötték el, amikor Arany János kalapját próbálgatta. Ezután gyalog járta a vidéket bottal és furulyával. Egyik vidéken kutyába fojtották a szót, a másikon macskába. Ezt tette furulyaszóvá. A hálás indiánok szívükbe fogadták színes tollú fejdísszel halmozva el. Az azték könyvhéten könyvei népszerűsége lepipálja a Winnetout és társait.

Köteteiből: *Sípoló varázspuskám*,¹ *Megskalpolva*,² *Egyik szóke, másik tar*³

¹ *Farkasúzó furulya* (1979), ² *Sörény és koponya* (1989), ³ *Felemás őszi versek* (2002)

A költő utcája

Ilyen utca nincsen másik,
a jó madár ide vágzik,
azért van a ház eresze,
hogy őtet odaeressze,

bár pár háza felemás,
fele ablak, fele ház,
ide tették a falát,
amoda az ablakát,

hogya falas felét lakod,
nincsen rajta szem ablakod,
ha meg az ablakos felet,
a nyakadba eső csepeg,

mert fedele kerek ég,
felhő teszi cserepét,
jönnek, mennek a villámok,
ahogy a szénát villázod,

kerítésnek nincsen léce,
a lécnak meg kerítése,
kapu nincs a kerítésen,
mert nincs ottan kerítés sem,

¹ Napsugár c. gyermeklap

ám út helyén aranyból sár,
 benne tocsogni bizony kár,
 a jó madár fényes pózna
 hegyén rögtön szóba hozza,

elcsicsergi, ide költ ő,
 mert csak itt van igaz költő,
 ki aranyat sárból szemel,
 csak a vándormadár megy el.

Micsoda vidékek

Jártam sok vidéket, melyek végük járják,
 utolsó kenethez búcsúszavam várják,
 hej, hol kutyust, cicust fojtani, ez nem fair,
 a vödörbe szoktak, a jóisten megver,
 majd az állatvédők valamely ligája
 rá fog mutatni, ez kinek a hibája,
 s hogy a történelem iszákjából kilóg
 a maradék lóláb, s alig nyom fél kilót,
 elvarrni sem lehet, mint az asszonyrácot,
 tiszta rím helyett sincs csak egy asszonáncod,
 nehéz elmondani, mint a bécsieknek
 elvtársi líránkat, mert ki érti ezt meg,
 így is sokat mondtam, füle van a falnak,
 útlevel-listáról tán még levakarnak,
 pedig engem várnak: chanti, hanti, örmény,
 mielőtt faházuk elnyeli az örvény,
 ha udmurt nővérem és fuldokló népe
 kinyújtja kezét a hullámok fölébe,
 begyűjtöm a kincset, hol a kevés sok is,
 felhők közt olvassa Budenz és Sajnovics,
 talán éd'sapám is megbánja a pofot,
 melyet osztogatni kisfiának szokott,
 hátha csöpp falunkban még szobrom is állna,
 melyre kutya, macska hálásan pisálna.

Indián gyermek balladája

Hazajön a Nagy Folyóról
a rézbőrű kölyök vízzel,
kunyhók helyett a karóról
csak egy madár várja hírrel

meg a pörkölt hús csavaró
szaga, amitől bőgni kell,
s négy lópata, még az a ló
tegnap hátán dobálta fel,

irgum-burgum, így a gyerek,
s tomahawkot fog, mint nagyok,
elégett félig a nyereg,
de én mégis rápattanok

összeterelni szellemet,
fejdísz, lábdísz, nyílveosztoke,
háncsot, magot és levelet,
melyből minden újra nőhet,

ki is virul a nagy vákuum
helyén a legdúsabb pláza,
kincset óvó rezervátum,
tarkállik arcának máza,

hamburgert nyel és trappistát,
kérdésekre nagyot ásít,
ne faggassák a turisták,
kérdézzék meg azt a bácsit,

ki holt vidék csősze, papja,
ő csak szemléltetőeszköz,
az volt neki déd- s ükapja,
s valamikor az Etelköz.

Rigó Béla

Tanárcsúfoló

Földrajztanár a párjára
fenemódon féltékeny.
Íránytűvel jár után
mindennap a térképen.

Vegytantanár keze-lába
úgy áll, mint a vegyérték.
Nincsen víz az italában,
maligánra lemérték.

Nyelvtanárnak a fejéből
szavanként megy ki a gőz.
Neki mindegy, orosz, német,
azt tanuljuk, aki győz.

Rajztanárnő szépre vágyik
iskolánkban napestig.
Mi csupán a papírt festjük,
ő magát is kifesti.

Matektanár háztartása
havonta új egyenlet.
Azért van, hogy a megoldás
végül sose legyen meg.

Magyartanár e-mailjére
a múzsáktól jön a drót.
Nemrég ő is lírát költött,
ma inkább csak eurót.

Törítanár... neki aztán
van szüksége velőre.
Ami volt, azt honnan tudná
másképp mindig előre?

Biosztanár nyögve és a
hímnő ivarsejteig.
Hogy röhögnek rajta, ebből
úgy véli, hogy sejthetik.

Tornatanár a korlátról
talajra hull maholnap.
Gyűrűt húztak az ujjára,
jön egy nehéz gyakorlat.

A fizikatanár végre
megértette két hete:
út-erő a munka, ám a
bérnek nincsen képlete.

Énektanár hogyha fürdik,
ül dalolva a lében.
Hogy kimossa, mit naponta
ordítunk a fülébe.

Igazgató imádkozhat,
ő a sulis alapja,
templomlépcsőn ül naphosszat,
mellette a kalapja.

Falkaindulók

A százéves József Attila ünnepi verskoszorújából

*Az én falkám olyan falka,
ondolálva van a farka.
Orrukban csak magyar mód
csillog egy kis aranydrót. (J. A.)*

A mi falkánk hagyományos.
Gyarapítja vagyonát most.
Hatökörből vasököl.
Oda sújt, ahova köll.

A mi falkánk liberális.
Ideállni ideális.
Ha továbbállsz szabadon,
kutya sem fog szavadon.

A mi falkánk ma keresztény.
Igazolt a siker. Ez tény.
Igazolj át hamarabb!
Ide mennyből jön a makk.

A mi falkánk cucilista.
Kamu tagság, buli lista.
Nagy erős várfal a párt.
Fal a káder. (À la carte.)

A mi falkánk a taláros.
Lop a polgár, csal a város.
Csalafinta elit él.
Csacsi az, ki elítél.

A mi falkánk honatyád is,
noha ránk megy a gatyád is.
Tè akartad, viseled.
Ez a népképviselő!

A mi falkánk helyi falka,
hasa hízik: telifalta.
Csak a disznó degesz itt.
A kanászt is megeszik.

A mi falkánk töri orcád,
gyönyörű szép Agyarország!
A tető már recseg, ég...
Sütögessük pecsenyénk!

Druzsín Ferenc

Móricz Zsigmond: Falu

Vázlat Móricz egyfelvonásosairól

Két évvel a *Sári bíró* után, 1911 áprilisában Móricz három egyfelvonásos játékát mutatta be a Nemzeti Színház *Falu* címmel. Az előadás rendezője Csathó Kálmán volt. A három kis darab: *Magyarosan*; *Mint a mezőnek virágai*; *Kend a pap?* Mindháromnak volt kispórái előzménye: az elsőnek és a harmadiknak ugyanaz volt a címe, a középsőnek pedig *Dohányosok*. A *Magyarosan a Hét krajcár* című kötetben jelent meg 1909-ben, a másik kettő *Csitt-csatt és több elbeszélés* címen¹ egy picinyke könyvben 1910-ben.

Magyarosan. Móricz azt írta a cím alá, hogy „tragédia”. Valóban: ha egy parasztlány belebódul, esetleg bele is szeret egy rangban-módban fölötte állóba, annak rossz vége szokott lenni. A szépirodalomban is.

A „cséplőgéphez esett leányról” szóló új stílusú balladák (vagy hírversek) hírére azt írták, hogy Igalban Farkas Julcsa (más vidéken más), az aratás-cséplés heteiben a gépésztől, a mázsálótól, esetleg más „úrfélétől” teherbe ejtett leány a kévémetől állásból „belesett a dobba”.² Arany János balladájának „szép leányát”, Dalos Eszti ugyancsak aratáskor, kinn a mezőn szederinda képében boszorkány rontotta Tuba Ferkóhoz. Bajt hozott a „hozzárontás”; a következő őszön a tengerihántók már azt regélték, hogy „Temetőbe költözött ki”.³ Péri Judit „valahol a Cserháton” aratott, ott babonázta meg Csató Pistát szőke-szép hajzuhatagával; Csatóné kasszókor rájuk talált, tőből levágta az alvó leány tündérhaját.⁴ Bolygó Erzsébet nem halt bele a cséplőgépébe, hanem fellebbant egy nyárra szóló szerelemben, világra hozta az egyik „csupa-kakukkfű”-éjszaka gyümölcsét, kiállta a falu irgalmatlan szokáshagyományát (a fejbekötés kudarcát), ám addig ment szembe a kegyetlen világgal, amíg egy didergős téli reggelen a nagyvárosi cselédkvartélyon „gyufát itt”.⁵ Gárdonyi „Paraszt-leánya”⁶ nem halt bele a „kiskántor” hűtlenségébe, de évek múlva egy környékbéli búcsúban a tanító kérdésére, hogy boldog-e, olyan választ adott, mintha a lélek mégiscsak elhalt volna benne: „Az uram jó ember.”

És mi lett az igali gépésszel, mi lett Tuba Ferkóval, Csató Pistával, Viktor úrfival, a „kiskántorral”?

Kivel mi, de Tuba Ferkón kívül a többiek máig is élnek, ha meg nem haltak. S ha meghaltak, nem a nyári szerelemben haltak bele.

¹ Bp., Lampel R. Könyvkiadó R. T., é. n.

² Együd Árpád: *Somogyi népköltés*, Kaposvár, 1975

³ Arany János: *Tengeri-hántás. Árvízkönyv Szeged javára*, Bp., 1882

⁴ Mikszáth Kálmán: *Péri lányok szép hajáról*, in: *A jó palócok*, Bp., 1882

⁵ Bródy Sándor: *A dada*, Athenaeum, Bp., 1917

⁶ Gárdonyi Géza: *A paraszt-leány*, in: *Az én falum*, Dante kiadás, é. n.

Móricz darabjában az a kiindulási pont, ami a végeredmény szokott lenni: Mukics kovács leánya kútba ugrott a tanítóért. Hogy mármost a tanító elhidegülése volt-e „csupán” az ok, vagy más is, ebből a felvonásból nem derül ki. És bár idejében kimentették, órák alatt híre ment, s így minden együtt volt, hogy „szokványos” tragédia legyen az esetből, ő maga pedig tragikus hőse a történetnek.

Nem lett tragédia belőle, illetve a hasonló esetek lélektana és sablonja szerint – nem.

Az önző, irigy falu kisszerű emberei között katarzisa esély sem volt. Arra kiváltképp nem, hogy a Mukics lány tragikus hős legyen. Lett, ami az érzéketlenül számíttatók, egyvégtében komédiázók színpadán lehetett: mellékszereplő! A tragikus hős szerepe másvalakinek jutott.

Ketten „mértőztek” érte: a tanító és az apa. Mégpedig közönség előtt. A kurátor és az istentiszteletre sereglő gazdák a templom ürügyén beállítottak a tanítóhoz: miként éli meg a Mukics lány bosszúját? Jóval többet kaptak, mert berontott a csábítóhoz(?) a leány apja. Egyezkedni jött.

„Vegye el a jányom... (Amint a tanító arcán meglátta, hogy erről szó sem lehet, megdühödve kiáltotta) Vegye el a jányom!”

S hogy ezzel sem ért célt:

„Bitang! (...) De majd még meg találom mondani a neved magyarosabban is.”

Egymásnak feszült két indulat, két test. Már itt van a lány is.

„A tanító lő. A lövés senkit sem talál. A kovács abban a percben már elvesztette a fejét, vér tolul a szemére (...), mint egy bőszült fenevad, veti magát a tanítóra.”

És amikor harmadszorra szólal meg a templomba hívó harang, a kurátor ekképpen kommentálja a tanító halálát: „No, Mukics úr... Megmondta a magáét magyarosan!”

Móricznál tehát minden másképpen történt: meghalt, aki meg szokta úszni a hasonló „flörtöket”, aki nem szokott fizetni a hazugsággal szerzett örömeiért, és élve maradt az apa; ki tudja, hány évet kap ezért a gyilkosságért.

És a Mukics lány?

Arany a világ megértését kéri Dalos Eszti szerelmére („Ne gyalázza érte senki”), Mikszáth megrendítő szavakkal siratja el a maga „aratótündérét”, Móricz, Bródy és falusi népe keményebb: a Mukics lány a nép szemében vétkes, nem kapja meg a falu együttérzését. Nagyra nézett, egy tanítóra! („Bíz a Mukics-lány nagyon kevély vót mán. Ideje vót, hogy lekapja a lábáról ez a koszos rektor.”)

A kovács oldalára sem áll a falu. Az első gazda kimondja rá az ítéletet: „A komám jánya is szép jány, van is neki!... Mégse gondolt rá, hogy úriasszonyt csináljon belőle!”

Kinek a pártján áll a nép? A tanítóén? Igen is, nem is.

A kurátor: Nagyon haragszom arra a Mukicsra! A vót rajta, hogy a jányát elbolondítsa a tanító.

Többen elmarasztalják a tanítót is.

Sípos: Minek ugrált annyit körülötte.

Ujlaki: (...) Mindig ott ácsorgott a műhely körül. Már azt mondták rá, kovácsinas akar lenni.

Ám ezúttal is három a magyar igazság. Az első kettő (a kurátoré és Ujlakié) a népi észjárás szerinti „is-is”-t fogalmazza meg, a harmadik mindkét előbbit kiiktatva, de legalábbis zárójelbe téve kimondja, ami az érem harmadik, nagyon is létező, az össznépi érdeket képviselő oldalán van:

A kurátor: Hát bizony másképp kellett volna ezt, mester uram. Most már járhatunk a törvényre tanúskodni... Űsse meg a guta!...

Ezzel a mondattal vált végérvényessé, hogy ennek az esetnek igazi tragikus „fóhóse” – a leány apja, Mukics kovács. Magának börtönt szerzett, és bajt hozott a „törvénytől” irtózó falura!

Szerepek?

Igazi – talán három: a tanító, a kurátor és a kovács kapott olyan szerepet, hogy egyéniséget formálhat. A többiek egy jól ismert népi „társalgási” forma résztvevői: a vasárnapi templom előtt (vagy a nyilvánosság bármely színterén) várakozó csoport belehümmögése a többnyire egy-két „szóvivő” beszédébe. Most éppenséggel – a tanító szobájában.

És végül a felvonás jeleneteiről. A húszlapnyi történetet tizenegy jelenetre darabolta Móricz, pedig háromnak, de inkább csak kettőnek lenne értelme.

Mint a mezőnek virágai (Életkép egy felvonásban). Valójában két életkép egymásutánja a községházán egy verőfényes tavaszi napon. Amíg a *Magyarosán* a tragédia esztétikai helyéről fokozatosan mozdult a komédia felé, a *Mint a mezőnek virágai* első „életképe” elsőrendű komédia, a második fele, a tanyasiak észjárására építő rész kissé túlbonyolítottnak látszó, valójában azonban szimpla „furfang”, épp csak elegendő a komédiához. Mihelyt azonban célt ér a dohányosék „praktikus” észjárása, vége a komédiának; a boldogan távolodó két ember látványa inkább idillre utal...

A felvonás első fele „lassított felvétel”: várakozás a képviselő-testület tagjaira a jegyző irodájában, mert „(...) van itt egy igen sürgős szolgabírói leirat, (...) erre még határozatot kell hozni”.

A hivatali helyiség főszereplője a falusi bíró; Tömörkény István parasztjainak észjárásával és szüksézszerűségével, lényegrejtő körülményességgel adja a jegyző tudtára, hogy a határozatból a mai napon aligha lesz valami, mert a testület tagjai privát dolgaik után járnak. Íme egy-két válasz a türelmetlenkedő jegyző kérdéseire.

A jegyző: Itthon van Veres Pál?

A bíró: Hát bizony Veres koma nincs itthon, kiment kapálni.

A jegyző: Hát Kovács?

A bíró: Asse igen lesz itthon, mert fuvarba ment.

A jegyző: A pap csak itthon van?

A bíró: Aha, a tiszteletes úr! De asse igen van itthon, mert neki ment fuvarba Kovács szomszéd. Ütet vitte be a városba.

A jegyző: No, de hát a tanító csak itthon van!

A bíró: Ammán mindig itthon szok lenni. Csak éppen most láttam az imint, hogy kiment a határba, hogy aszongya már megnézi a lucernát.

Fontos szerep a bírónak: alighanem azért nyúlik a felvonás feléig ez a tétlen várakozás, hogy Móricz Zsigmond ünnepet rendezzen a népi észjárásnak. Olyan, tiszta komikumban tobzódó ünnepet, amelyben „egy alföldi kis magyar

falú” bírója megmérkőzteti a hétköznapi élet valóságát a jegyző törvényes hatalmával, mégpedig valami csöndes belső nevetés és népmesei bölcsesség kíséretében.

A jegyző: Na, hát az ördög legyen maguk közt végrehajtó hatalom! Rendelhet itt a törvény, amit akar.

A bíró: Hát bizony! a rendelhet, amit csak akar!

Laczkó Gézának nem tetszett ez a párbeszéd; azt írta a Nyugatban⁷, hogy árt a darabnak „a nembeszélés: a jegyző föláll, a jegyző leül és nem beszél eleget, s a dolog nem halad előre”.

Móricz egyfelvonásosainak talán ez az egyik legértékesebb poétikai újdonsága: megtörte a „csak beszélés” egyeduralmát, s a „nem beszélés” dramaturgiai helyén megnagyította (vagy kikényszerítette!) a színházi (a színészi) játék lehetőségét is, szükségességét is. (Ebben a jelenetben például nemcsak mulattató az egyre izgágább jegyző testbeszédének és a bíró egyre komótosabb mozdulatainak az ellentéte, de akár magában eldöntheti a két ember „hatalmi” versengését.)

A másik életkép: a dohányos és felesége jelenése ugyanitt. Ügyük az első pillanatban az egyszerű nép ügyefogyott szerencsétlenkedését ígéri: Tokány József és szemrevaló asszonya között mindennapos a koccanás, hogy az asszony csak a „rajta valóval” jött a házasságba. A dohányos merészet határozott: elválík Erzsébettől. S ha rámege is a háza erre válásra, akkor is nyer, mert egy életre magához köti az asszonyt, aki tartozik „ledolgozni” az elveszített ház árát. Amivel viszont egy életre megmenti a szerelmet. A szerelmüket.

Azért hívatta őket a jegyző, mert megjött az ítélet: „Királyőfelsége nevében a törvény elválasztotta magát a feleségétől.”

A dohányost kielégítette „királyőfelsége”, ám előállott az igazi szándékkal: köszönik szépen, de ők továbbra is egy fedél alatt maradnak.

A jegyző: Ejha! Egy asztallal, egy ágygal?

A dohányos: Aha.

A dohányosné: Igenis.

A hivatali gondolkodáshoz szokott jegyző nem érti Tokányék logikáját.

A jegyző: Na hallja kend! Sok bolondot hallottam életemben, de még ilyet nem!... Hát nem sajnálja a házát?

A dohányos: Hogy sajnálnám? Itt az asszony, ürá kötöttem a házam (...), hát most már dógozza le! (Szerelmesen összenéznek.)

Ahogy József és Erzsébet „szerelmesen összenéznek”, és ahogy az ajtó napfényes sávjában távolodnak, a jegyző is megérezhetett valamit, ami túl van a jog és a hasznosság határain: megérezte a dohányosok „igazát”, és talán annak irracionális szépségét is. Ahogy utánuk nézett:

„Szépek, szépek! Élnek, virítanak, mint a mezőnek virágai!”

Mindez gyönyörűséggel tölti el az olvasót, mert kiről is mondta a jegyző, hogy „a mezőnek virágai”? Olyan emberekről, akiket még a falusi bíró is lenéz: „Duhányosok!... Paraszt nem pusztítja el a házát!... (Legyint.) Duhányos, hát duhányos...”

Ez az emelkedett-szép felvonásvég olyasvalamit sugall: van még idill (milyen fontos lesz az idill Móricz számára a későbbi évtizedekben!), kerül ember is, aki „elpusztítja házát” – a szerelemért!

⁷ Laczkó Géza: *Móricz Zsigmond a Nemzetiben*, Nyugat, 1911. ápr. 16.

Kend a pap? (Komédia egy felvonásban). Komédia – egy református gyülekezetben.

A tiszteletes mai prédikációját hívei a színéről és a visszajáról egyaránt készpénznek vették. A beszéd kulcsmondata Pál apostolnak „a Korinthusbeliekhez írott első levele hetedik részének 10. verséből” vététt: „(...) nem én, hanem az Úr hagyja, hogy az asszony az ő férjét el ne hagyja!”

Megbolydult a falu.

A bolydulás a paplakban kezdődött: a tűrésben eltelt harmincegy esztendő után fellázadt a papné: úgy érezte, személyesen neki szólt az apostoli igébe rejtett lecke, s ezzel a tizedik verssel el is van intézve életük három évtizede. Még a templomban döntött: itt hagyja az urát!

Átjött a tanító. Panaszkodni jött: negyvenesztendei házasság után azzal állt elő a felesége, hogy sorsára hagyja. Jött az asszony is: köszönetet mondani a tiszteletes szavaiért, ám ő szembemegy az apostollal, s bizony „elhagyja az ő férjét”.

„Jaj, édes tiszteletes uram, de nagy az én bánatom! Jaj, de fáj az én szívem! (...) Hogy az én uram így megváltozott. Nem az már, aki volt. (...) De aki anyaga van, nem azért mostan negyven esztendeig az uramra, hogy most elcsavarják a fejét. (...) De ha én elhagyom, majd meglátom, akkor is utána szalad-e a bótoskisasszony?”

Ezután egy felindult juhász rontott rá a tiszteletesre: „Kend a pap?” Mert az ő felesége meg éppen hogy visszajött, a mai prédikáció visszatérítette. A juhász átkozódik, a juhászné, aki a férje után futott, hálálkodik.

„Ó, édes egy jó tiszteletes uram, áldom az eszit, amit ma beszélt a templomba. Jaj, de jó, hogy visszamentem, mert már éppen szekeret akartam fogadni, hogy elvigye a kis himi-humimat világgá... mert bottal vert. (...) Jaj, de amikor megértettem, hogy a legboldogabb házasság is tele van bajjal, mindjárt erre az én életemre gondoltam, hogy beh igaz. Hogy az a jóisten ő szent felesége azt parancsolja, hogy senki az ő urát el ne hagyja, hát elgondoltam, hogy én istenem, milyen nagy vétket akartam...”

Nagy itt az össznépi zűrzavar!

Aztán, ki tudja, miért, talán mert közeledik a felvonás vége, éppen a legprimitívebb, a társadalmi helyzetéből adódóan legkiszolgáltatottabb asszony „érveire” a tanítóné s végül a papné is, mintha vezényszóra, kapitulált. Akárcsak a francia szalondrámákban, pillanatok alatt helyreállt a kiindulási helyzetnél is nagyobb rend és béke. A tanítóék más faluba költöznek („Legalább meglátja a feleségem, hogy ilyen helyről is elmegyek őrte.”). A papné, a felvonás első felének lélektani forradalmára hirtelen (rejtély, miért?) ugyancsak jóváhagyta az eltelt évtizedeket, ráadásul már tetszett is neki a rendetlen külsején valamicskét igazító férje.

Erre a komédiára az áment természetesen a tiszteletes mondja ki; s ha az „ige” megadta a kezdet bolydulási energiáját, lett a megbékélésnek is kovásza: „A boldog házasságok az égben köttetnek. És ha egyszer rajtunk a pecsét, hogy boldogok vagyunk, akkor boldogok is vagyunk örökkön-örökké, ámen!”

Ebben a darabban végre van értelme a jelenetekre osztásnak, csak éppen nem tizenegyre! Ez a felvonás három komédiás élet kis szeletét mutatja meg: a papékét, a tanítóékét és a juhászékét úgy, hogy az első és a másik kettő kö-

zött erős a cezúra. A papék vasárnap délutánjával akar legtöbbet elmondani; elsősorban a papné gátszakadásszerű lélektani színvallásával egy látszatra nyugodt, harmonikus, valójában azonban tartalmatlan és unalmas házasság harmincegy évéről. Harmincegy esztendő villan fel egy-két perc alatt két különböző élmény- és lélektárukkozásban.

Az abszurd módon élt életet abszurd dialógus hitelesíti. Az alábbi idézet a papék „társalgásából” már szinte előlegezi az abszurd színház dialógusait. Ezek a humor és a „tisztá komikum” hullámvázában egymás mellett elszálló „szövegek” éppúgy hatnak, mint *A kopasz énekesnő*-beli házaspároké, s éppúgy reagál rájuk az olvasó is: előbb felnevet tiszta szívből (mert „poén” csattan bennük), azután ez a nevetés kényszeredett vigyorra torzul (mert felismeri: a „poén” a mindennapi élet, benne a saját élete abszurditása is!).

Vasárnap délután a bibliotékában, ama bizonyos prédikáció után. November.

A pap: (...) Fúj a szél.

A papné: Fúj.

A pap: Nagyon fúj...

A papné: Nagyon.

A pap: (...) Cudar november. (Visszanéz) Cudar november!

A papné: (ásít) Cudar.

A pap: Nagyon cudar.

A papné: Nagyon.

A pap: Unalmas november.

A papné: (élénken) Nagyon unalmas.

A papné kizökkent a gépies dialógusból: férje rutinszerűen kimondott szava, „unalmas”, szíven ütötte. Rádöbbsent: ennek a szónak van jelentése! Az ő számára mindenképpen. Ezért az „élénken”. Az „unalmas” – az asszony életének hirtelen felismert (megtalált?) kulcsszava.

A pap: (sétál) Ha legalább vendég jönne.

A papné: Jó volna.

A pap: Így bizony unalmas.

A papné: Így!... Kettesben!... Nagyon unalmas!

És nagyon abszurd, az kiváltképp, hogy a derék tiszteletes milyen nehezen fogja fel, hogy más ez az utolsó néhány mondat, mint amilyeneket harminc esztendőn át (és még néhány perccel ezelőtt is) mondogattak. Ám a folytatásban nyoma sincs a gépiességnek; mindketten tudják, hogy szavaikkal érvelnek. A fokozódó abszurditás abból táplálkozik, hogy más-más igazság mellett. A megélt esztendők a pap számára csupa emlékezetes és jelentős eseményt idéznek fel, az asszony életében a legelső kivételével nyom nélkül, kiváltképp érdekesség nélkül ment el valamennyi.

A pap: (...) Hány ilyen unalmas telünk volt már? Kettesben?

A papné: Harminc!

A pap: Har-minc! Ugyan, lelkem, hiszen összesen harmincegy éves házások vagyunk.

A papné: Az első tél nem volt unalmas.

A pap: Még a második se.

A papné: Na.

A pap. A harmadik se. Tudod, 81-ben. Akkor volt az a víg farsang.

A papné: Sok vendégünk volt.

A pap: A negyedik tél se volt unalmas. Akkor halt meg Rozi nénéd. ...Fiala kántor... a fias tehenünk.

A papné: Sok halottunk volt!

A pap: (...) Az ötödik tél se volt unalmas. Akkor lettem egyházmegyei aljegyző.

A papné: Boldog voltál.

(...)

A pap: (...) Hiszen minden télen volt valami érdekes! Hiszen minden tél érdekes volt... Na! (lehajlik feléje) Hát hány unalmas télünk volt?

A papné: Harminc!

A papék helyzetét tehát az jellemzi, hogy harmincegy évük egyenlege más a pap számláján, és más a papnéén. Ahogy harmincegy évig nem változott semmi, a mai nap is eseménytelen maradt volna, ha a prédikációjától eltelt és öntelt pap nem várt volna házi üneplést, valamint ha ostoba módon nem tévelyedik el addig a meggondolatlanságig, hogy ezt a vasárnap délutánt unalmasnak nevezze csak azért, mert prédikációja nem mozdította ki sarkából a földnek ezt a kis darabkáját, ahol él.

Így azonban komédiás helyzetek sora lett belőle. Először is magáé a papé, aki a németből fordított beszédéért határtalan sikerre számított, másodszor megint a papé, aki múltbeli hiúságokat és semmiségeket nevezett ki érdekes életnek, harmadjára kettejüké, hiszen a két szólam komédiás életekből (két, külön is komédiás életből) fakad, s végül azzal, hogy mindezek után az égvilágon semmi sem változott, elpukkant a felvonás egészét körülvevő buborék is: a sok hűhó a papéknál sem lett más, mint hűhó – semmiért.

A tiszteletes magatartását joggal vehetné célba a szatíra, ha maga a hős élete nem lett volna oly végtelenül kisszerű; így azonban a szatírához elengedhetetlen fölényt a száanalom váltotta fel, s végeredményben Móricz a súlytalanság „tisztá komikumával” vonta be alakját, hozzá adagolva csöppnyi együttérzést, azaz valami humorfélélt.

A papné fordított ívű pályát jár be a komédiában: eleinte egy Bovaryné sejlett fel benne (de legalább az esztendővel későbbi regény, *Az Isten háta mögött* Veres tanítónéjának előképe); fanyar humor készülődött kedélyében az ironia felé mozdulni, ám az író kifürkészhetetlen (?) akaratából egy népszínműben is motiválatlan visszakozz lett a vége. (Ez a hűhó pláne sok a semmiért!)

A felvonás második fele (a tanítóékkal és a juhászékkal): komédiázás a papi prédikációval és a prédikációról. Komikumát a „magasztosnak” kinevetése adja; minthogy a papi szó a hirdetett ige ellenkezőjét is jelentheti, a népi észjárás arra jut vele, hogy mindenki úgy él az apostolok szavával (és voltaképpen bármilyen ígével), ahogy számára előnyös és hasznos.

Végezetül: végy két jó színészt, nem árt, ha többet, s a *Kend a pap?* – ma is siker lesz!

Íme a novellákra épített három egyfelvonásos, melyet *Falu* címmel mutattott be a Nemzeti Színház 1911 áprilisában. Nem sok értelme lenne esztétikai összevetésnek; tudott dolog, hogy Móricz novelláinak többsége ezekben az

években már a magyar kispróza legjavához tartozott, egyfelvonásos színművet azonban írtak jobbat is az évtized színműirodalmában.

De nem a falu világról, nem a falusi életről, nem a parasztról. A bemutató visszhangja jelezte, hogy éppúgy feladványt jelentettek ezek a föld szagával átitatott apró „csitt-csattok”, ahogy egy évtizeddel korábban Gárdonyi legjobb paraszti tárgyú színműve, *A bor*.

Laczkó Gézának nem tetszett a három egyfelvonásos. Azt írta a Nyugatban, hogy Móricz „(...) a színszerűen fölépített történetet novellisztikusan viszi keresztül”. A *Magyarosanban* a szereplők számát sokallja: „a sok suba lehúzza a drámát”. A *Mint a mezőnek virágai* kapcsán azt jegyzi meg, hogy árt a darabnak a „nem beszélés”. A *Kend a pap?* epikus elemei „egy kissé nyújtottá teszik a darabot”.⁸

Az előadás sem tetszett: „(...) a Nemzeti a Móricz-estet is megragadta annak bebizonyítására, hogy az ország első színháza nem egyszersmind első színpada is”.

Bányai Elemér a Magyar Nemzetben írt,⁹ mégpedig a premier másnapján: hamar és elhamarkodottan! A Zuboly álnéven publikáló kitűnő tollú újságíró Ady Endre a „jóságos, verekedő emberek” között tartotta számon. Móricz népszerűségének, az egyfelvonásosok valóságképének megítélésében Zuboly csak „verekedő” volt, „jóságos” nem.

Olyan megállapítással kezdődik kritikája, mintha 1911-ben még semmit nem olvasott volna Móricztól; sem a *Hét krajcárt*, sem a *Sárányt*:

„A faluból ez a három egyfelvonásos (...) csak népszínmű-kliséket mutoogat, a népéletből ellenben annyi banalitást, hogy egyenesen provokálja azt a gyanút, hogy Móricz minden népies látszata mellett is a népéletet csak irodalmi reminiscenciákon, külsőségeken és üres trükkökön keresztül ismeri. (...) Megfigyelő, előkelő idegen ő a népélet világában, ezért az alakjai (...) olyan műparasztok és koholt figurák, mint a régebbi népszínmű-irodalom idealizált személyiségei. (...) Móricz nagyon kedélyes valaminek láttatja a falut. (...) Kedélyes álláspontja akkor is megmarad, mikor a falu harcait, emberi csatáit és különös típusait akarja rajzolni, mert csak kuriózumszerűségek és külső vonások ragadják meg a figyelmét (...).”

Zuboly írásának tulajdonképpen az a baja, hogy a szépirodalom művészi igazságán a publicisztika valóságképét kéri számon. Ilyeneket vet Móricz szemére:

„Kérdezem (...) a szerzőt, méltóztatta-e olvasni a napokban a napihírt, hogy egy kóbor cigányasszony hogyan adta csendőrkézre egy lopási ügyben az urát (...).

Nézem a fegyházak listáját és látom, hogy kilencvenöt százalékban itt van a falu borzalmas képviselete. Nézem a messzeségbe induló kívándorlólóhajót és látom a kedélyes emberek ezreit az országból menekülni. Visz az utam a járásbíróságok, törvényszékek, kórházak, kaszárnnyák, mezőföldek (...) tájékára. Szárazon és vízen, piszokban, nyomorban (...) mindenütt ott a falu.”

⁸ Laczkó Géza, i. m.

⁹ In: *Bányai Elemér válogatott munkái*, B. 1916, Bp-i Újságírók Egyesülete, Összeállította: Mikses Lajos

Kosztolányi Dezsőnek A Hét 1911. április 19-i számában megjelent „tudósítása” azt bizonyította, hogy az ő számára nem volt rejtvény a három kis darab.

„Olvasom a könyveit, s úgy találom, hogy a nép neki misztérium. Hisz benne, mint a vallásban, mint egy öröktől örökig tartó eposzeiában. Nem néprajzi sajátosságok vagy a kolorit érdeklik, de valami más. »Vén mesemondók, akik formában is a kirgiz puszták kemény típusát őrzik, jól ismerik a király tizenkét leányát, a szent hold minden fordulásának összes jelentését, s ha a kútból vizet húznak, visszaloccsantják a fölit, ki tudja már, miért: a földben lakó örök isten tiszteletére.« Vagy másutt: »Úgy halad el a csikorgó parketten, mint egy őspogány, mint Árpád daliái közül egy (...)«.”¹⁰

Kosztolányi úgy írt erről a három kis darabról, ahogy igazán jelentős színházi élményről szokott: a színházat szerető néző szolt a költő szívével és szavával, máig érvényeset fogalmazva meg az utókor számára is.

„Mit láttunk a Nemzeti Színházban? Három kis darabot. Villanásokat, epizódokat az ősi eposzeiából. (...) Előadás előtt valaki elmesélte a soványnak s vérszegénynek tűnő meséket. Hogy a kovács, akinek elcsábították a leányát, mint sújtja agyon egy ökölcsapással a kis falusi tanítót. Hogy a dohányos paraszt meg a felesége mint békül össze, a válópör tövében, az igazat osztó természet által, mely nőtteti, megáldja, gazdagítja az ő parasztszerelmüket, mint a búzát. Hogy a tiszteletest mint hurkolják körül saját kacskaringós frázisai.”

A Nemzeti Színházban pedig ezt látta 1911. április 7-én.

„Mind a három darab idill. De mind a háromban vannak olyan pillanatok, amikor szeretnők megállítani az óránkat. Nem tagadom, hogy akkor se válnak drámává, képek maradnak akkor is, s kétes, csakugyan emberek-e a szereplők, tud-e a sorsuk, az életük, a szavuk mindentől függetlenül érdekelni, vagy csak alakok? Móricz Zsigmond, aki a regényben és a novellában már alkotott monumentálisat, a *Sári bűró* s a *Falu* után még mindig adós valamivel. Ezek kedves, kedves, kedves darabok. Gárdonyi Géza drámájához merem hasonlítani, *A bor*-hoz. Ámde Móricz Zsigmond ambíciója más utak felé visz. Kemény, erőteljes egyéniségéből egy nagyszerű, mindent összefogó drámát várunk.”

¹⁰ Kosztolányi Dezső Móricz Sárarany c. regényéből vette az idézett mondatokat.

Pénz, siker, hírnév

Amerikai szólások, közmondások

Ahová dől a pénz, onnan árad a bűz.
A második milliót mindig könnyebb megszerezni.

A pénz elcsöppög, ha nem tudod, mibe ömleszd.

Ötlet és józan ész: velük a csúcsra érsz.

Előbb öld meg a bőlényt, csak aztán add el az irháját!

Akkor adhatsz el a legjobban, ha ve-vőd akad.

Ha nem teszem meg hétfőn, megteszi más kedden.

Akkor vezess lovat az itatóhoz, ha már van lovad!

A pénz olyan, mint a trágya. Csak akkor válik javadra, ha szétteregeted.

Szerencse fia, ki korpát vet, búzáat arat.

A számok nem tudnak hazudni, de a hazugok tudnak számolni.

Szerencsés flótás, akinek a kakasa is tojást tojik, és a tyúktojásainak dupla sárgája van.

Több pénzt pazalltak már a földbe, mint amennyit nyertek belőle.

Sodródó kavicsan nem ül meg mozzat. (Rolling stones gather no Moss.)

Nem tudom, hova megyek, de a magam útját járom.

Lóhátra pattan, és egyszerre hétfelé nyargalna.

Az öszvér elment, hogy szarvat követeljen magának, és fül nélkül tért vissza.

A kakas és a ló megegyezett, hogy nem lépnek egymás tyúkszemére. Addig élj, hogy megehesd a tyúkot, amely majd a sírhantodon kapirgál!

Utolsó dollárján bukszát vesz, hogy abba tegye azt a dollárt.

Mindig megemeli a kalapját, ha kiejti a saját nevét.

Hová lesz az öled, ha kiegyenesedsz? Ahová az öklöm, ha széttárom a tenyerem.

Szedjük szét az órát, hadd lássuk, hogyan ketyeg!

Akik attól félnek, hogy gyöngyöt vetnek a disznók elé, azoknak többnyire nincs is gyöngyük.

Minél többet töltesz a hordóba, annál nagyobb lesz a súlya. Feltéve ha nem lyukakkal töltöd teli.

Magasan szárnyalna, ha én adnám neki a szárnyakat.

El nem menne egy lagziba, hacsak nem ő az ara, és el nem menne egy temetésre, hacsak nem ő a halott.

A szomjúsága, mint egy versenyautó, a jövedelme, mint egy tragacs.

Asszonnyal, palackkal csínján bánj!

Feleségem háztartása egy konzervnyitóból áll.

Ezer issza magát halálra, amíg egy szomjan hal.

Sok szem marad szárazon a temetésén.

Gyárfás Endre fordításai

Siegfried Lenz

Egy hétköznapi láb

Bollerupban, kedves szomszédjaim, a szelet nem lehet feltartóztatni: elindul frissen a Keleti-tenger felől, haladtában felaggatja rá imbolygó hablámpásait, megreked a kimosott partmeredély lábánál, ami irányváltásra készíti, majd lelapulva átfurakszik a hasadékon, s máris szabad előtte az út egész a faluig. Nincs az a sövény vagy az a közönséges vegyes erdő, amely feltarthatná, hetykén betódul, és – már-már azt mondanám – összetéveszti a lejtős rozsföldet a Keleti-tengerrel: pánikot kelt a gabonaszálak között, mintha menekülésre akarná bírni azokat, alighanem hullámok gyanánt szeretné dobálni őket maga előtt, hogy valamiféle kiske-kusza habot verjen a kalászaikból, s még ha ez nem is sikerül neki, magát a rozsföldet váratlan mozgásba hozza, amint lenyomja és tekergeti, gyömszőli, felfelé úzi a lejtőn, és hasonlók.

Valahányszor ellátogatok Bollerupba, nem mulasztom el megfigyelni, mit művel a szél a gabonában, milyen ötlettel áll elő éppen, hogy – példának okáért – árnyékot vethessen, vagy oly módon téveszthesse meg az ember szemét, amitől az már-már azt hiszi, csónakkal kel át a mezőn.

Amikor legutóbb ott üldögéltem az óriásösök sírdombján és szemléltem a szelet, Jens Otto, a Tőkehal éppen aratott; a sógorom egyik másodfokú unokaöccse ő, s akárcsak azt, őt is Feddersennek hívják, ám mivel Bollerupban alig akad olyan, aki ne erre a névre hallgatna, bevett szokássá vált, hogy ragadványnéven szólítsák embertársaikat, ami – énszerintem is szükségszerűen – alkalomadtán lehetővé teszi az egymás közötti különbségtételt. Szóval, ez a Jens Otto, akit Tőkehalnak hívnak, ott ült aratógépének nyergében – nem volt hajlandó arató-cseplőgépet vásárolni –, ott ült mogorván és gondolatlanul, a széléről állt neki a ringó mezőnek, azt újra és újra körbejárta, miáltal, mondhatni, a szelet egyre jobban megrabolva, csupán kurta tarlót hagyott neki hátra. Ekként aratva legördült a partig, majd egy darabon a fövennyel párhuzamosan haladt tovább – egy olyan szakaszon, amelyen agyagsárga, lágyan borzolódó vízben úszó lovasnak tetszett –, aztán egy éles kanyarral feljött a vegyes erdőig, sohasem füttyörészve vagy dudorászva, jóllehet már fájontra járt az idő. Nem látszott rajta más, csupán az az egykedvű igyekezet, hogy elarassa a mezőt a szél orra előtt – s ezzel akaratlanul is igazolta a bollerupiakat, akik ráragasztották a Tőkehal nevet.

Nem emlékszem, hányszor járta körbe a rozsföldet s mit csinált közben; mindenesetre tetemesen megcsonkította a ringatózó négyszöget, anélkül hogy egyszer is megállt volna, sem a lovakat, sem saját magát nem méltatta egyetlen szóra sem – ám ekkor, legnagyobb meglepetésemre, félbeszakadt a zakatolás, a legkiválóbb fémből készült éles fogú vágókések kereplő zajongása. Felpattantam, s felmáshoztam az ősiségtől megszurkült kőpadra, amelyet – legalábbis azt hiszem – nehezek gyanánt tettek egykor az óriás mellére, szóval, felmáshoztam, mivel látni akartam, mért szakította félbe munkáját Jens Otto, a Tőkehal, s ráadásul most még le is mászott és megkerülte az aratógépet,

amely befogó karjaival, srégen álló motollájával és az összes csuklós és ki-be mozgatható rudazatával úgy festett, mint – mondjuk rá – egy sérült óriásrovar.

A Tőkehal körbejárta a gépet, itt is, ott is megrugdosott rajta valamit, komor tekintettel és szemrehányóan vizslatott, félrebillent fejével fülelt, kopogtatott, aztán végül mélyen behajolt a masina fölé, miközben szemlátomást felfedezte, hol rejtőzködik a hiba. Bekerült valami a kések közé, az egymással szemben mozgó kések láncába; beszorult oda valami, talán egy kő, egy fadarab, esetleg egy egész ág, s hogy a gépet újraindíthassa, a Tőkehal feltornászta magát egy fellépőre, onnan pedig leereszkedett a nyílt, szellős szerkezetű masinába. Miután, ahogy megfigyelhettem, a lába talajt fogott, mindkét kezével a szorultságot okozó tárgy után nyúlt, hevesen cibálta és ráncigálta, s utána kihúzott – ismételten mondom – a legkiválóbb fémből készült késsorból egy karvastagságú ágvillát, amelyet a fogak csak azért nem bírtak átfűrészelni, mivel a villa, túl rugalmas lévén, nem tanúsított ellenállást.

Nos jó, ennyi elég is egyelőre, s legszívesebben itt abba is hagynám, mert ha rajtam áll, én bizony hagytam volna Jens Ottót, a Tőkehalat, hogy visszajön a gépére, elinduljon, aztán az örökkévalóságig tovább arasson, ám a történet ragaszkodik hozzá, hogy a Tőkehal még egy időre ott maradjon a nyitott aratógépben, ráncigálja az ágvillát, és ha úgy tetszik, zavartan vakarássza a fejét – parasztemberekről ugyebár olvashatunk ilyesmit hébe-hóba.

Én mindenesetre ott látom őt tevékenykedni, legalábbis fél szemmel, mivel a másik szememmel már rég észrevettem Lothar Emmendingert, a Kiel városából való csemegekereskedőt, aki azt a célt tűzte volt ki maga elé, hogy megszabadítja Bollerupot a vadnyulak uralmától. Ez a hivatásos vadász lövésre kész puskával kilépett a vegyes erdőből, idegesen ide-oda vetette a fejét, felemelte a fegyvert, majd ismét leeresztette, s úgy tűnik, mindenfelé nyulakat látott, ahol én egyet sem, nem gyönyörködött sem az alkonypírban, sem abban, ahogy a szél játszik a rozsszal, s egyszer csak kirontott a mezőre, felrántotta a fegyverét és lőtt. Lőtt bizony, aztán pedig ugyanattól az izgalomtól űzve leszaladt egészen a partig, mintha csak egy menekülő nyulat kergetne, amely mondjuk a parti fövényen, ha nem egyenest a vízben keres magának menedéket.

Én ezúttal sem észleltem egyetlen nyulat sem, mindazonáltal el kell ismernem, hogy a lövés nem maradt hatástalan: ha még emlékszünk rá, Jens Otto, a Tőkehal ott állt a nyitott aratógépben; a lovai – két jámbor természetű holsteini pejko – befogva álltak előtte, s amikor eldőrdült a lövés, azt tették, amire jogot formáltak: megbokrosodtak. A lovak pánikszerűen nekifeszültek a hámnak, mélységesen és mindentől megriadva azzal az erővel kezdtek el húzni, amelyet állítólag az ijedtség kölcsönöz nekik, és természetellenesen visszafogott galopptempóban száguldottak a mezőn át. A gép kerekei megindultak, a befogókarok elkezdtek fogni, a motollák nekilendültek, és működésbe léptek az éles fogú késsorok is.

Mindezt megakadályozni persze Jens Otto, a Tőkehal sem volt képes, akit a veszett tempóra váltott masina egyszerűen kihajított a mezőre, mintha csak, mondjuk, egy különösen súlyos, lazán megkötött rozskéve lett volna, s ott is maradt elterülve. Én viszont, akit a rokonaim éles szeműnek tartanak, még zuhanása közben észrevettem, hogy Jens Otto sajátosan megrövidült, különösen az egyik lábának a hosszát érzékelttem nem rendjén valónak, amely elváltozást

gyors észjárásomnak köszönhetően a késsorok minőségének számlájára írtam. Akárhogy is, a mogorva ember ott hevert a tarlón, s meg sem moccant, ami engem úgyszólván fejetlenné tett: abbéli buzgó igyekezetemben, hogy segítséget hozzak a megkurtított Tőkehalnak, mégpedig hozzáértő segítséget, a kitaposott úton Bollerupba száguldottam, de egy kihalt falun kívül senkit se találtam; bekopogtam hát Wilhelm Feddersen, a Fejsze ajtaján. Azért kapta a bollerupiaktól a Fejsze nevet, mert mindent, ami az útjába került, haladéktalanul széthasogatott. Kapkodva közöltem vele, minek voltam a szemtanúja, s csak a végén vettem észre, hogy a Fejsze izzadságtól fénylő homlokkal súlyos takarók alatt fekszik, részvéttelenül, magas lázzal.

Így aztán, saját magamon bosszankodva tovább rohantam, egészen Fedder Feddersen, a Világítótorony házáig, beszámoltam neki a balesetről, ám nem hagytam ennyiben, mert rajta kívül beavattam még a dologba Jörn, Gudrun és Lars Feddersent is, akik – személyes sajátságaiknak megfelelően – a Pulykakakas, a Varjú és a Baknyúl nevet viselték. Nevezettek az említett sorrendben szaporázták a lépteiket a rozsföld felé, hogy segítséget nyújtsanak a megkurtított Jens Otto Tőkehalnak. Én értem oda utolsóként.

De aztán mégiscsak odaértem, s ahogy kiléptem a vegyes erdőből, megpillantottam a Tőkehalat, ahogy fenn ül aratógépe nyergében, szokásához híven mogorván és gondolatlanul. Ettől annyira elképedtem, hogy összeszedve minden bátorságomat, közelebb mentem, s tekintetemet – mondjuk így – csak úgy flegmán a megkurtított lábra emeltem. Azonnal észrevettem, hogy a bal láb mintegy a felével rövidebb, észrevettem viszont azt is, hogy egy kampón a nyereg mellett ott lóg a hiányzó darab, akkurátusan felkötve egy cipőfűzőre.

Egy faláb. Ide-oda himbálózott lágy ritmusban. Kérdőleg, sőt talán zavarodottan felnéztem Jens Otto Tőkelhalra, ő pedig azt mondta: – Amit a kések tönkrevágtak, az csak a hétköznapiakra való lábam volt. Ha az ünneplővel esik meg a dolog, jobban bosszantott volna! Mivelhogy az ünneplő lábam, amely otthon van, tölgyfából készült. Ez itt csak fenyő. Gyia!

Szalai Lajos fordítása

Siegfried Lenz 1926-ban született Lyckben (Kelet-Poroszország, ma Lengyelország része). Regény- és drámaíró, elbeszélő, a Gruppe 47 tagja. Hamburgban él. A Napkút Kiadó 2011-ben megjelentette *A bájos Suleyken* című elbeszéléskötetét, amelyben egykori szülőföldje, Mazuria lakóinak állít emléket. Az itt közölt történet Schleswig-Holsteinbe kalauzol bennünket, s egyike annak a tizenkét szövegnek, amelyeket *A lotyószilva lelke (Történetek Bollerupból)* című novellakötetben összefogva a közeljövőben ad ki a Napkút Kiadó.

Сергей Александрович Есенин

Не бродить, не мять в кустах багряных...

Не бродить, не мять в кустах багряных
Лебеды и не искать следа.
Со снопом волос твоих овсяных
Отоснилась ты мне навсегда.

С алым соком ягоды на коже,
Нежная, красивая, была
На закат ты розовый похожа
И, как снег, лучиста и светла.

Зерна глаз твоих осыпались, завяли,
Имя тонкое растаяло, как звук,
Но остался в складках смятой шали
Запах меда от невинных рук.

В тихий час, когда заря на крыше,
Как котенок, моет лапкой рот,
Говор кроткий о тебе я слышу
Водяных поющих с ветром сот.

Пусть порой мне шепчет синий вечер,
Что была ты песня и мечта,
Всё ж, кто выдумал твой гибкий стан и плечи –
К светлой тайне приложил уста.

Не бродить, не мять в кустах багряных
Лебеды и не искать следа.
Со снопом волос твоих овсяных
Отоснилась ты мне навсегда.

1916

Szergej Alekszandrovics Jeszenyin
Bíbor cserje közt ne járj hiába...

Bíbor cserje közt ne járj hiába,
labodának nyomát sem leled.
Kéve-hajad zabszín ragyogása
mindörökre tovatűnt veled.

Bőrrödön bogyók bíbor levével
oly varázsos voltál, kedvesem,
mint az alkony rózsaszínű fényben,
s mint a szűz hó, tiszta sejtelem.

Kipergett szemednek gyémántmagva,
halk neved felitta sűrű csend,
ám még sálam ráncába takarva
kis kezed mézlő illatja leng.

Mikor kiscicaként mossa arcát
háztetőn a hajnal hangtalan,
vízimanók széllel szálló hangját
hallom rólad zúgni boldogan.

Kéklő este gyengéden susogja,
te voltál az álom és a dal,
ám ki vállad s termeted csiszolta,
véled-ékes titkokat sugall.

Bíbor cserje közt ne járj hiába,
labodának nyomát sem leled.
Kéve-hajad zabszín ragyogása
mindörökre tovatűnt veled.

1916

Erdélyi Z. János fordítása¹

¹ Erdélyi Z. János fordításai a Napkút Kiadónál megjelenésre előkészített *Falut zengő utolsó dalnok* című könyvkéziratból valók

Szergej Alekszandrovics Jeszenyin

„Mit bolyongjak...”

Mit bolyongjak, bíbor bokrok alját
Mit tiporjam? Eltűnt mind a nyom;
Dús hajad zabkéve-zuhatagját
Vissza már hiába álmodom!

Mint hamvas bogyók pirosuló nedve,
Bőrdön úgy tetszett át a vér,
Szép voltál, mint színes naplemente,
S mint a hó, sugárzó és fehér.

Szemed magva mind kipergett, összeszáradt,
Finom, halk neved elolvadt, mint a hang,
De a sálamból mézillat árad:
Szűzi két kezed nyomán fogant!

Csendes órán, míg a hajnal éled,
S háztetőkön macskaként oson,
Víg manóktól rólad száll az ének
Szép szelíden, szellőhúrokon.

Kéklő esték hadd susogják rólad:
Álom voltál csak, mely bennem élt,
Mégis, aki megálmodta zsenge vállad,
Annak ajka szent titokhoz ért.

Mit bolyongjak, bíbor bokrok alját
Mit tiporjam? Eltűnt mind a nyom;
Dús hajad zabkéve-zuhatagját
Vissza már hiába álmodom!

1915

Galgóczy Árpád fordítása

Отговорила роща золотая...

Отговорила роща золотая
Березовым, веселым языком,
И журавли, печально пролетая,
Уж не жалеют больше ни о ком.

Кого жалеть? Ведь каждый в мире странник —
Пройдет, зайдет и вновь покинет дом.
О всех ушедших грезит конопляник
С широким месяцем над голубым прудом.

Стою один среди равнины голой,
А журавлей относит ветром в даль,
Я полон дум о юности веселой,
Но ничего в прошедшем мне не жаль.

Не жаль мне лет, растрченных напрасно,
Не жаль души сиреневую цветъ.
В саду горит костер рябины красной,
Но никого не может он согреть.

Не обгорят рябиновые кисти,
От желтизны не пропадет трава,
Как дерево роняет тихо листья,
Так я роняю грустные слова.

И если время, ветром разметая,
Сгребет их все в один ненужный ком...
Скажите так... что роща золотая
Отговорила милым языком.

1924

Már messzebongtak...

Már messzebongtak aranylón a berkek,
vidám, nyírfácskás nyelvük néma rég,
s a darvak, akik búsan útra keltek,
nem szomorkodnak többé senkiért.

Bánkódni? Hisz' a sok-sok vándor-ember
megy, visszatér, majd ismét búcsut int.
Eltávozotról álmodik a kender,
míg kék tavon a Hold sarlója ring.

Egyedül állok, körben pusztá síkság,
a szél viszi a darvakat tova,
a víg ifjúkort emlékeim hívják,
nem bánok semmit múltamból soha.

Nem kár az elfecsérelt annyi évért,
nem kár, hogy lelkem orgonája nyílt,
a vörös berkenye máglyája ég még,
de kár, hogy immár senkit nem hevít.

Berkenye fürtje nem parázslik régen,
füvet nem hullajt őszi sárgulat,
amint fa ejti lombját halk-szelíden,
úgy hullatom le sok bús szavamat.

S ha az idő, melyet a szél terelget,
őket fölös halomba söpri még...
csak azt mondjátok: aranylók a berkek...
nyírfácska-édes nyelvük néma rég.

1924

Erdélyi Z. János fordítása

„Már nem suttog az erdő sűrű mélye...”

Már nem suttog az erdő sűrű mélye,
Arany nyírfák víg hangja elcsitult,
S a darvak, búsan szállva messze délre,
Nem bánnak senkit, nem kísért a múlt.

Kiért bánkódjanak? Hisz mind a vándor –
Megjön, betér, majd ismét útra kél.
A kenderföld mereng az elmúlásról,
S kék tó fölött hatalmas Hold henyl.

Magam vagyok kietlen pusztaságban,
Fent darvak szállnak szellő-szárnyakon;
Eszembe jut gondatlan ifjuságom,
De nem sajnállok semmit múltamon.

Sem titeket, ti léha ifjú évek.
Se lelkem hófehér virágait.
A kertben rőten égő berkenyének
Szép lángja többé senkit sem hevít.

Nem égnek el a rojtos vékony ágak,
S a hervadt fű is épen megmarad,
Mint halvány képe halk lombhullatásnak,
Csöndes szavak hagyják el ajkamat.

S ha egyszer majd a kóbor szél szeszélye
Egy hasztalan halomba söpri mind,
Mondjátok azt... az erdő sűrű mélye
Halk dalt dalolt és elcsitult megint.

1924

Galgóczy Árpád fordítása

Какая ночь! Я не могу...

Какая ночь! Я не могу...
Не спится мне. Такая лунность!
Еще как будто берегу
В душе утраченную юность.

Подруга охладевших лет,
Не называй игру любовью.
Пусть лучше этот лунный свет
Ко мне струится к изголовью.

Пусть искаженные черты
Он обрисовывает смело, –
Ведь разлюбить не сможешь ты,
Как полюбить ты не сумела.

Любить лишь можно только раз.
Вот оттого ты мне чужая,
Что липы тщетно манят нас,
В сугробы ноги погружая.

Ведь знаю я и знаешь ты,
Что в этот отсвет лунный, синий
На этих липах не цветы –
На этих липах снег да иней.

Что отлюбили мы давно,
Ты – не меня, а я – другую,
И нам обоим все равно
Играть в любовь недорогую.

Но все ж ласкай и обнимай
В лукавой страсти поцелуя,
Пусть сердцу вечно снится май
И та, что навсегда люблю я.

30 ноября 1925

Micsoda éj!...

Micsoda éj! Kín körme tép.
Álom se jó. A Hold varázsa.
Akárha emlékezne még
lelkem a vesztett ifjuságra.

Hűlt éveim társnője, te,
játék helyett ne mondj szerelmet.
Inkább a holdfény özöne
áztassa nyughelyét fejemnek.

Rajzolja csak ki élesen
torzult vonásaim az éjjel,
hisz nem tudsz meggyűlölni sem,
aminthogy szerelmet sem érzel.

Szeretni csak egyszer szabad.
Ezért nem izzít szenvedélyed.
A hárs hiába hívogat,
ha csüdjé hóbuckába mélyed.

Hiszen tudod s én is tudom,
e kéklő holdas fény-tükörben
az nem virág az ágakon,
de hó és dér a fákra nőtten.

Vad lángolásunk messze száll.
Tied kihunyt, én másra vágyom.
Közömbösek vagyunk mi már,
megunt szerelmünk szörnyű járom.

Azért ölelj, becézz tovább
ravaszdi csókok mámorával,
szívem éldelje májusát
egy lány örök szerelme által.

1925. november 30.

Erdélyi Z. János fordítása

„Micsoda holdas éjszaka...”

Micsoda holdas éjszaka!
A két szememre nem jön álom.
Ma mintha szárnyat bontana
Rég elpazarlott ifjúságom.

Hűlt éveim társnője, te,
Ne hívd játékunk szerelemnek,
Inkább a Hold ragyogja be
Hús vánkosit forró fejemnek.

És eltorzult vonásaim
Rajzolja, húzza csak ki bátran,
Te nem csalod meg álmaim,
Hiszen sosem voltál a társam.

Szeretni csak egyszer lehet,
Lángolni hát hiába vágyunk;
A hárs hiába integet,
Ha térdig hóban áll a lábunk.

Hiszen tudod, s én is tudom:
Hogy e kék fényű holdvilágban
Nincs már virág a hársakon –
Csak hóban állnak s zúzmarában.

S hogy mind a ketten más iránt
Lobogtunk, s szívünk jéghideg lett,
Nyugodtan játszhatjuk tehát
Ez olcsó és üres szerelmet.

Becézz, ölelj hát szüntelen,
Csalárd csókban fürösztve testem. –
Álmodjon májusról szívem,
S az egyetlenről, kit szerettem.

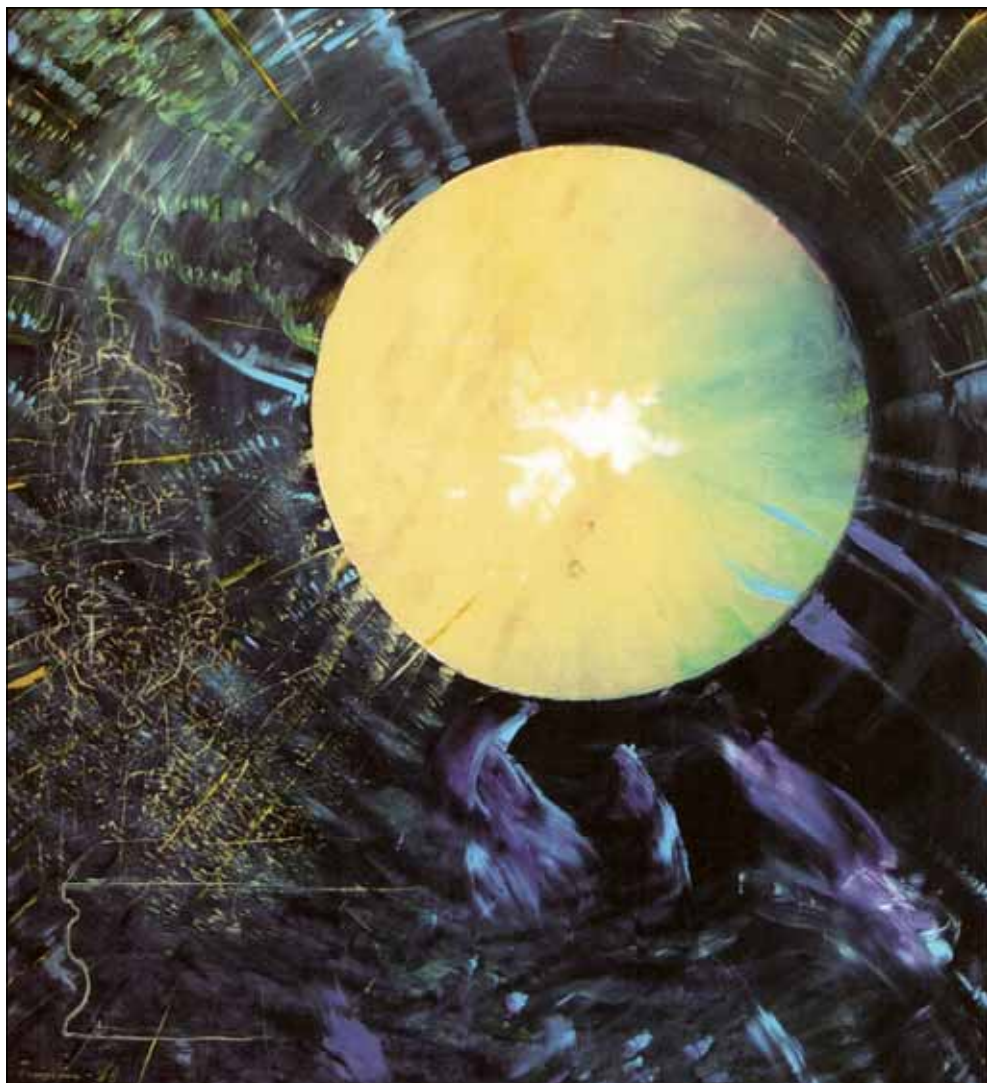
1925

Galgóczy Árpád fordítása

ÉLETVIRÁG

A BÉKE ÜNNEPÉRE

Az összetört egész és töredékei

Turcsán Miklós festőművész képi világa

Turcsán Miklós a XX. századi festészet modern törekvéseinek híveként dolgozó művész: piktúrája csak a kereteket, az eszközöket vizsgálva kapcsolható a klasszikus hagyományokhoz. E munkásság, e művészi kifejezés, e festészeti jelenség értelmezéséhez mérlegre kell helyeznünk a kort, a mögöttünk hagyott évszázad utolsó harmadát és az új évezred első évtizedét, s a művészetföldrajzi környezetet: a magyar művészet ebbe a korba ágyazott helyzetét, és természetesen a művész indíttatásait, vonzódásait és eszményeit.

Az 1944-ben született, nyugat-magyarországi tájakon felnőtt, iskoláit már a hatvanas években Budapesten végző Turcsán Miklós termékeny pillanatban kezdte meg alkotói pályafutását: a hatvanas-hetvenes évek fordulóján. Ekkor súlyos, Európát megrázó történelmi események zajlottak, s a magyar művészetben is erőteljes erjedés indult meg; egyre erősebben éreztették hatásukat a nemzetközi művészeti kezdeményezések, és a fiatal, új szemléletű művészek fellépését sem fogadták már olyan szorosra zárt kapuk, mint korábban. Az addig elhallgattatott vagy periférián dolgozó mesterek, mint Gyarmathy Tihamér, Lossonczy Tamás, Martyn Ferenc ismét nyilvánosság elé léphettek, és a magányos csillag, Kondor Béla művészetének térhódítása mellett bemutatkozott a progresszív alkotói elveket valló, a budapesti-belvárosi tervezőintézet nevéhez kapcsolódó Iparterv-csoport is. A korábbi, úgynevezett szocialista realista művészetnek a kultúrpolitika által diktált és óvott egyeduralma megingott, oldódott az egyhangúság, s egyre nagyobb teret követelt magának az elvont, az elvonatkoztatott, az absztrakt, vagy általános megjelöléssel a nonfiguratív, a nem ábrázoló művészet.

Az elvont vagy nonfiguratív művészet nemcsak a magyar, hanem a nemzetközi, az európai művészetben is csekély múltú: a festészet több évszázados, egyenes vonalú történetét a XX. század első évtizedeiben törte csak meg, míg a magyar művészetben néhány magányosan dolgozó mester munkásságát követően, erőteljesebben csak 1945 után kapott teret. Mindez a befogadással, a fogadtatással is kapcsolatban volt: a korábbi konvenciókkal alapjaiban leszámoló új művészeti nyelv csak nehezen talált utat a közönség körében, és ez az idegenkedés tulajdonképpen napjainkig alig-alig változott. Vagyis Turcsán Miklós a nehezebb utat választotta, amikor a leképezés, a természetelvű visszatükrözés, az ábrázolás általánosan elfogadott, megszokott módszere helyett a tárgy nélküli művészet, az absztrakció alkalmazójaként és híveként lépett fel és építette fel festői életművét, amely immár négy évtizedes múltra tekinthet vissza: 1972 óta számos önálló kiállítást rendezett budapesti és vidéki kiállítótermekben és múzeumokban, és korántsem véletlen, hogy külföldön elsősorban Franciaországban, illetve Párizsban kaptak elismerést munkái.

A közelmúlt alkotóperiódusában született képegyüttesét szemlélve teljes bizonyossággal megállapíthatjuk, hogy végső soron – az új, a modern szemlélet

ellenére – most már hagyományosnak minősíthető elvont táblaképekkel állunk szemben, már ami a formátumot, a műformát illeti: a fal síkja elé függesztett, sík felületre festett, középmeretű, álló vagy fekvő téglalap-formába foglalt, olajfestékkel farostlemezre és papírra rögzített kompozíciókkal szembesülhetünk. Máris elbizonytalanodunk azonban akkor, ha a művek pontos leírására kell vállalkoznunk, és akkor még a tartalmi mozzanatokról, a jelentésekről, a festői kifejezések lényegi elemeiről nem is szóltunk. Ugyanis a klasszikus festői eszmények értelmében megjelenített, a perspektíva szabályai szerint felépített hagyományos, megszokott kép-tér itt, az elvont festészetben véglegesen elveszett és határtalanná, szédítő mélységűvé alakult: kitágultak a dimenziók, és szabaddá, öntörvényűvé váltak a megjelenített dolgok és motívumok is. Nincs valóság-kontroll, nincs beazonosítási lehetőség, nincs lehetőség az olyan mintha kezdetű magyarázkodásra. Talán annyi konkretizálható még a bizonyosságok reményével, hogy Turcsán Miklós a valóságelemekről távol, vagy néha valamilyen alakszerűséget mintegy sejtésszerűen megidézve, de inkább a képi-festői elemekben rejlő, a formák, a színek, a vonalak és a felületek kifejezőerejéből kibontakoztatható érzéki jelekre és jelentésekre, vagy még inkább: festői jelenségekre alapozza képeit. Számos művén jelenik meg egymás mellett a szabályos és a szabályozatlan, a geometrikus jellegű és az egzakt módon meghatározhatatlan motívum: egyenes vonalak, vonalhálók, körívek, félkörívek, ékformák bukkannak fel, teremtenek valamifajta vizuális támpontot, hogy aztán mindent magával ragadjon a festői kavargás, a kompozíciókat átható áramlás, látszatszerű mozgás és lüktetés.

Már-már úgy érezzük, hogy a végtelen térben, az öntörvényű formák, az ismeretlen és az ismert alakzatok sodrásában nincs egy biztos pont, s a festői áradásban nincs egy megbízható rendszer, de aztán szemünkkel bejárva a részletek hallatlan gazdagságából felépülő képmezőt, átélve a visszafogott, tartózkodó árnyalatokból szervezett, érzékeny kolorit által tolmácsolt festői atmoszférát, egy különös megérzésekre hangolt, dús emóciókkal áthatott, meditatív, meditációra ösztönző világ nyílik meg előttünk. Ebben a festői univerzumban lágy érzelmek és heves indulatok viaskodnak egymással, a tudatos építés törekvése áll harcban a rendet szétzilálni igyekvő aspirációkkal, az organikus keresi az összhangot a mesterséggel, a feszültség bonyolódik termékeny párbeszédbe a nyugalommal.

Az ezen ellentétekből, festői összecsapásokból – vagy harmonikus egyesülésekből, finom kiegyenlítődésekből – épülő Turcsán-piktúra értelmezése kapcsán talán akkor kerülhetünk legközelebb a művekhez, a művekbe foglalt mondandóhoz, jelentésekhez és kifejezésekhez, ha a festői láttelepet a korról, napjaink jelenségvilágával, lényegi valóságával ütköztetjük. Ezt tette meg művészetének egyik legjobb ismerője, Aszalós Endre művészettörténész is, amikor azt írta, hogy „Jelenkorunkban, amikor az emberiség mind materiális, mind szellemi értelemben válságokkal és az élet minden területét átható ellentmondásokkal terhes történelmi időszakát éli, különös figyelmet érdemel egy olyan alkotói teljesítmény, mint Turcsán Miklós festői világa. Ugyanis abban a – századunk egészére általában és korunkra különösen érvényes – összképben, amit Ady Endre oly találóan a 'minden Egész eltörött' aforizmájával jellemzett, a Turcsán-művek által előttünk feltáruuló egyedi festői világkép a korunk művészetében megrendült hitünket adhatja vissza.”

Valóban, Turcsán Miklós festészete – leleményesen kimunkált formakincsével, különös motívumaival, finoman modellált színvilágával, illetve mindezek hallatlan érzékeny egységbe foglalt művészi összegzésével – a korunk művészetének szabadságába és szépségteremtésébe vetett hitünket adhatja vissza és erősítheti meg, és ezáltal segíthet magával a kor válságaival, konfliktusaival, ellentmondásaival való szembenézésben is: erőt adhat az összetört Egész töredékeinek halaszthatatlan összeillesztési kísérletéhez.

Wehner Tibor

Barcs János
A valakik

Daloltad magyarságodnak bús dalait,
szívedben kazánok tüze lobogott.
A harcot magad vívtad ingyen s nem vakít
titkolt út – barátaid a boldogok.

Kövér léhák, tudásukat hozzád mérték,
lábuk szüntelen mély völgybe lógatva
vihorásznak. A vállizmuk már nem érték.
Betakaróztak idegen tollakba.

A hatalmuk roskad, nyög kitartón a hit;
úttalan utat keres minden álnok
s akadnak bérenc kóklerek –: VALAKIK.

S csak aki jót tett, marad mindig a vádlott,
hiszen: a tette örök bűn s ott lakik
közelében a karvaly: – S szemében lángok!

Suhai Pál

Sestina a hattyúnyakú görényről

*Hattyúnyakú görénynek eredetileg Illyés Gyula
nevezte a támogat, tűr, tilt kultúrpolitikáját.*

Oly furcsa, hogy kifestett bestiák közt,
hattyúnyakú görény, még áll hatalmad:
mint bestiáriumból címerállat,
váratlanul előlépsz s újra váltod
a három té-t, elég ma csak tagadni:
ha nem közénk való vagy, senki nem vagy.

Ugorj, bolond, ugorj hát, senki sem vagy,
ha védtelen valódi bestiák közt:
a pőreség tiéd csak, ez hatalmad,
tulajdonod s akár egy címerállat,
olyan groteszk leszel, ha lóra váltod:
saját alattvalód fog megtagadni.

Valljad be gyöngeséged, kár tagadni,
hátrálj magadba, másképp senkié vagy
s fölfalnak mind az évek: bestiák közt
magányos úr mutatja majd hatalmad,
vérted és pajzsod (rajt' e címerállat),
végül javad-szavad ha pénzre váltod.

Nem létező lovag, te tettere váltod,
most épp e pásztorórán, mért tagadni,
neved kimondod, hogy ki vagy s kié vagy:
sárkányok, jó vitézek, bestiák közt
lovam lassan poroszkál s csönd, hatalmad
üres páncéлом éli s címerállat.

Hattyúnyakú görény, te címerállat,
nem bánt a hallgatásom?, tán leváltod?,
s ha csöndre csönd felel, meg fogsz tagadni?,
ha nem becsülsz, ki mondja meg, kié vagy? –
a tükröd én vagyok, nézd, bestiák közt
holdként fogy-nő a képed s új hatalmad.

Tartsd meg, én nem kívánom rossz hatalmad
 ó bestiáriumból címerállat,
 akárki vagy, te mindig nemre váltod
 szavam és mást se tudsz már, csak tagadni,
 mindegy, mikor, miért és kit, ha ez vagy:
 hattűnyakú a régi bestiák közt.

Így lógok bestiák közt s új hatalmad
 emel már, címerállat, mert te váltod
 meg életem tagadni s tán nem is vagy.

Vízöntő

*„engemet ha árván hagytok,
 ti is egyedül maradtok”*

Utassy József

Szélkialtó című versére

Legyen, aki magát inti,
 legyen, aki magát inti:
 hadd ne legyek olyan, mint ti,
 hadd ne legyek olyan, mint ti:
 legyen, aki magát inti.

Medrét aki maga vájja,
 medrét aki maga vájja:
 vigyek vizet a Dunába,
 vigyek vizet a Dunába:
 medrét aki maga vájja.

Inkább a víz hab-szakállá,
 inkább a víz hab-szakállá,
 vagy a kövek mohos álla,
 vagy a kövek mohos álla:
 inkább a víz hab-szakállá.

Vagy aki a vizet járja,
 vagy aki a vizet járja,
 ha pokolra visz is árja,
 ha pokolra visz is árja:
 vagy aki a vizet járja.

Ha az útnak ez az ára,
 ha az útnak ez az ára,
 magam legyek az az árva,
 magam legyek az az árva:
 ha az útnak ez az ára.

Legyen, aki magát inti,
 legyen, aki magát inti:
 hadd ne legyek olyan, mint ti,
 hadd ne legyek olyan, mint ti:
 legyen, aki magát inti.

Kirilla Teréz

Egy sanzón, ha születettél

Tüzes Évának

Kert. Kapuja nyitva, lenge játékszer.
Tövében
kisírt szemű állat.
Szőre gyöngyházfényű. Vedlett
bolyhai kristályosan ragyognak a porban,
akár az elhamvadt napokra szórt gyémántrögök.

Töredékekben hullott, tenyerembe,
a sorsom, madarak itattak
a hideg sötétben, a fákról
négyzetekben ömlött alá, látószögembe,
a fehér nap. Elhagyott emlékezet.
Tékozlón vizet meríteni a kútból.

A bukott angyal bezúzta tükörképemet.
Szemében lengő moszat az árvaságom.
Idő sincs. Láthatatlan terekben szél
borzolja a könnyek vizét.
Az angyal, aki mellettem állt, meghalt.
Megenyhült világossága a földig süllyed.

A koromsötét préseket, a lencsék
pásztájából száműzött árnyékunkat
verdesi e soha le nem nyugvó fény.
Bár lelkünk a sötét angyal
buborékos moszathalmazára,
szemének nyálkás hálójából kigubancol
ez a világosság,

az értünk halt istenek fénye.

Éjjel véreztem, de vannak napok
amikor a szenvedés, mint a tengeren
kibontott zászló, a végtelenben lobog.

A magány fölmagaslik, aztán idő előtt mégis véget ér,
akár az idegenség, mikor az ólomarcú víz
felszökik és elsodorja házainkat.
Lefeslenek a vízarcok, a homályos habzáson
súlyosan átragyog egy árva, haldokló nap –
sorsom kiélezett, áldott képe.

Végh Attila

Bóbita

Sárga esőben az ánizs.
Elfeledem, mi lehetne.
Unja magát ez a nyár is,
bújik aranylevelekbe.

Ott a halál. Az ereken
savval igéz a szivárvány,
elnyel a múlt, iderebben
még kihunyóban a látvány,

kerti idillt iderajzol,
fényt lehel ablaküvegre.
Végtelen, úrbeli hang szól,
dalt tetovál a fejedbe:

„Lódul utánam a múltam,
nincs, hova elmeneküljek,
látod-e, így vagyok útban.
Gondolatok feketülnek.”

Tükröz a szem, de az érzés
téved: elejted a tájat.
Rostjaiból fogy a fény, és
minden idő belefárad.

Messzi, sötét szoba: alszol,
gondjaid átszineződnek,
sárgul a kert, a harang szól,
nézem a kerttemetőmet.

Hűs itatói a létnek:
dallam a zöld erezetben.
Rajtam az éji tekintet,
azt hiszem, elkeveredtem,

szétvet a lét, fut a mámor,
lélek a szellemen átjár.
Retteg a test, de szavától
elfut a vers: idehátvál.

Itt a halál, ahol állok.
Bokraim elszenesedtek,
tűzben a kerti virágok.
Már sose higgy a szivednek.

Németh András

A leánykollégium igazgatónőjéhez évente egyszer visszajáró látogatóként

(A névnapodon.) Elég. Kibírható. Ha már minden a régi. Az alkóv is. Mint bármelyik öregasszonyé.

De nem. Az asztalon új könyv. A borítóján a kávé megpihenő gyűrűi. Szócseppek? Autodafé.

Ide érkeztem, én, megint. Biztos mozdulat, a kezem helyismerettel vázát keres. Van. Most a csokromé.

Rossz az ujjaidra nézni. Jobb virágokat bámulva húzni az időt. A titkunk is így lesz majd semmivé?

Szeretnél közeledni hozzám. Anyátlan arc lehetnék rúzsos szád alatt, szoknyám sziszegne, a nyelved felé.

Eltollak a mellemről. Már nem kell a tested. Bosszúból szétrántod a függönyt. Hím nézzen rám. Libidósöné.

A szemközti házból láthattak minket. Nekem kül. Az élet előlről kezdéséhez eggyel több esély. Söné.

Háztűznézőbe igyekezve, ötven fölött

Özvegytörődés. Céltudatosan
tálalható étel. Szavaiban
már ismerős hangszín. Igaza van.
Többször. Ha mégis megmenekülök,
máshoz csapódnék, és jön a kölkök,
párszor felém néz, csonka örömök
jutnak, kegyes – hús? – év. Amiket én
föl sem fogok. Feslett a fenekén
két szoknya is. Könyvel. De feketén.
Tévedne? Számol. Hogy nem akarok
szebb nőt? Aranyvázát. Sok, ami sok.
Most rózsabimbót kap. Bekopogok.

Elixírüzenetek meg hűségmesék az Aranyarzén fogadó helyén felépült Lucrezia Borgia hotelből

Tejfehér ölemben alszik el
vén szerelmem, ó a lordnyihonc.
Krumpliszíve zsírban áttelel,
mígnem elfogy, úgy, akár a konc.

★

Jönne pár falatra tengerész,
laktató husimhoz új köret.
Hagymahéj hajóm nem éri vész.
Jó gourmand a föld, megéhezett.

★

Postakürt zenél, az út szalad.
Hangyaszorgalom tojása sült,
térj be enni, kis kocsis, szabad.
És ha fekszel, én vagyok felül.

★

Kincs. Galócaméz. Hat édesem.
Egyikötöket se csalta meg.
Közben én, finom leány, hiszem,
férjeim után leszek öreg.

Háborúba mész, vidám tűzér,
zsold, aranyzsinór kecsegtető.
Várj, a béke pénze többet ér,
szűz virág belőled annyi nő.

★

Hát az orvosom, a rokkavér?
Kúra nélkül gyógyuló beteg.
Krókusillatú kezemhez ér,
kertemet szagolja gyermeked.

★

Nincs kikezddhetetlen agy, tudós.
Csend kavarjon észt, velem teázz.
Légy a bölcs humusz, mi porhanyós,
híred őrzi csepp üvegce, száz.

★

Kerék Imre

Virágzölgy

Véraláfutásos őszi alkony.

Vörhenyes cserjékkel bozontos
ágyékú völgytorokban a szél hullámai
lányos ünők, szarvastehenek
párázó szagát sodorják: koronás
bikákat ajzva tülekedésre, nászra.

Ide szöktél a város ideges

nyüzsgéséből, dohányyszín, friss avar
kesernyész illatával teleszívni tüdődet;
cserszömörce lila tollas bugáját,
húsos som puhuló, piros bogóit
könnyű tűnődés hálójába fogni.

Méz-mosolyú nők radioaktív

sugarakkal roncsoló szemétől,
elodázhatatlan ügyek tüskés
gubancától távol, ámulhatsz szabadon
zöld küllő röpte ívén, levélrajzon,
szarvasbogár horgas agancsán.

Fönt északra húzó vadlibák

kiáltozásától hangos
a violás fátylakat úsztató
égelj, mintha csak téged
szólongatnának kétségbeesetten
az évszak kilakoltatottjai,

míg egy láthatatlan kéz letörli

őket a láthatárról. S végképp
egyedül maradsz a szikla-kopáran
derengő boltozat alatt, a beálló
hatalmas csöndben. Csak bokádhoz láncolt
árnyékod kísér a holdsütött csapáson.

Michelangelo: Szonett

Németh István Péternek

Aranyhajára mily szemeknek tetsző
füzérbe simulnak fonott virágok!
Egyik szál a másik elébe vág ott,
hogy homlokán csókja legyen az első.

Ruhája hajnaltól alkonyig boldog,
hogy zsenge természetén lágyan feszülhet;
és aranyszóttas ékszerén a bojtok
nyakát s arcát érintve földelülnek.

De még boldogabb az aranyfonállal
hímzett szalag, mely keblét fogja átal,
feszesen tapad, bimbókat szorongat;

öve, mintha szólna emberi nyelven:
„Bár ölelhetném teljes életemben!”
S mi marad akkor két kitárt karomnak?

Michelangelo: Márványtömb-szonett

Soltra E. Tamás szobrászművésznek

A legjobb művész álmát is bezárja
bármely márványtömb kőfölségébe:
míg ha kifejtí az véső-ütése,
kezét lelke vezérli célt találva.

Így benned, asszony, bálványozott szépség,
benned rejlik szívemnek üdve, kínja,
de karom erőtlen, hogy létre hívja
a boldogság szobrát s vágyott tökélyét.

Nem szépséged okolom, s nem szerelmem
sok bánatomban, sem a sorscapások,
vagy végzet és harag nem oka ennek,

hogy halál – s irgalom is – lakik benned,
de számomra nincs remény semmiben sem,
mert folyton csak a halálra találok.

Búzás Huba

Berlin szürke reggelei

ember-kontúrok, S-Bahn indul, félhomályok
 ~ A. Döblin Alexanderplatza tán a tér ~
 a testek, síkok összedrótozottak,
 spirálvonalban bomlanak elő
 amőbák metszeteiből,

avagy a hosszú éjek patkánynője leskel?
 ~ esetleg Günter Grass, ki nyelvet öltöget ~
 sörétező szem, mint egy képregényben,
 hol *Európa kávéháza* nyit:
a Kurdamm ~ szinte gőzölög,

pár snack-bár füstje száll, rágyújtanak a hölgyek,
 na lám, csak Hermann Hesse üveggyöngyei
 gurulnak szerteszét: a játszma vége?
 ülök a Breitscheidplatz egy teraszán,
 hömpölygő arcok, mint a zacc

Inferno Stockholmban

álmatlanságom infernója foszforeszkál:
 hol megkövesedett macskákkal játszik épp
 kísértetszonátait dudorászva
 léleksüket üveg szökőkutak
 avagy pár koponya körül

pokolba szökkenésünk Millesgardenében,
 emlékszem, Lindberg kis harisnyás Pippije
 ~ haláltánc strindbergi vörös szobákban? ~
 misére, vérfürdőre sietünk?
 netán karinthyáda csak

a nő, gyöngyházszín körmei, oly áttetsző a bőre
 s a semmi csúszik már ki lépteink alól?
 mellvértje híd, leszállópálya fénye...
 erőterek tudósítója én:
 szemem kívül a lelkemen

Kóma

mintha új-avantgárd filmnovellából kivágott
téren ülnék kávébár tükörkép-teraszán
~ céltalan, csak úgy ~ köpdösve néha krákot,
pillogok alig-hűlt nők után ~ lazán,
turflapok mögül, lovak a képen ~

méla kuglifej, ki percet is lotyókra szán...
forgatás utáni kóma tán ez éppen?
múlt-csömör? neondicsfényes arcukat
~ mindegy ~ ízre-porrá összetépem...
hendikepem lesz-e majd még?

lám, egy ló amott, akár a hirtelen huzat,
száll sörénye, szinte engem ver a tajték,
napernyők, lelátó, taps és bódulat,
mintha vasderesként én inalnék,
és ki mit se tud, ezen mulat

Malraux papírholdjai

hol is, hol Malraux papírholdjai libegnek?
több százan ébredünk egy *café conc'* teraszán
~ Párizs? ~ vagy tán csak ébren szundikálok
éjféli cickóműsorok után...
nyikorgó szalmaszékeken

halványzöld sztripesek nagy szilikoncsöcsökkel,
hol is? kesely lábú, jégkocka-kedvű nők,
ej, mit tudom, melyik bulváron éppen,
Ady is itt? egymásra virradunk...
nem, nem, a Café Clunynak

volt törzsvendége valahol a *boul' Mich'* sarkán,
felőlem meg aligha tudható: ki én?
dühös utókoromra gondolok,
na, mert a fél világ a törzshelyem,
avagy csak benső tájaim?

Mellékesen

(lepra pofámon ötnapos borosta... rá se hederíts,
még ez a flipperező nyanya sem veti rád
arcrianásait, ej, mit akarsz hát, napölő,
itt e sztráda menti restaurant-izében,
hol zeng a rock 'n' roll, kiég

tőle a fű is... most meg a funky zubog, lehull a lomb,
hol van a múlt! a jövő csúf képzelet-szülemény,
edd a *ciabattát*¹, lásd be: csak *a most* az igaz,
kinn a kocsik sugárvévi rángatóznak
a prérin... benn? elbitangolt

nőd helyébe csücsülne e csöpp ~ irgalom anyja, ne hagyj
el! ~ csibe-csaj? a kis tüsisérós parapucér...
el se hiszed tán, neked csucsorít... ugyan, mi
többet adhatnál magadnak ~ hé! ~ e hipp-hopp
kósza, múltó pillanatnál?)

¹ ciabatta: hirtelen sült fűszeres darálthús kifli-pirítóson

A Cédrus Művészeti Alapítvány (Budapest) nyílt pályázatot hirdet szépirodalmi alkotások (versek, novellák, elbeszélések, kisregények, drámák, mesék, esszék, tanulmányok, kritikák, interjúk, naplók, vallomások, dokumentum-összeállítások stb.) létrehozására vagy idegen nyelvből fordítására. Ezek megvalósítását és a beküldött művek javának közzétételét az alapítvány az általa kiadott Napút folyóirat 2013–2014. esztendei évfolyamában pályázati alaptól ösztönzi.

A folyóirat arculatához illő, megfelelő esztétikai értéket képviselő, nyomtatásban közzé nem tett eredeti alkotásokat várunk. Bemutakozó levelet és a pályamunkák esetleges megelőző elektronikus közzétételéről tájékoztatást kérünk. Kérjük, a pályázatban szerepeljen telefonszáma, postai és e-mail-címe.

Az alkotások beadása (elektronikus vagy gépelt változatban) 2012. november 1-jéig folyamatos.

A könyvnyi terjedelmű pályamunkákat lehetőségei szerint a Napkút Kiadó gondozza.

Az alapítvány év végén dívdíjat ad a legjobb munká(k)ra.

Eredményhirdetés: 2013 eleje.

A pályázathoz jelentkezési lap nem tartozik, nevezési díj nincsen (de segítségként fogadjuk például a Napút féléves előfizetését: a pályázó tájékozódását is szolgálva ekként). Megkötés nélkül bárki pályázhat, aki magyar nyelven alkot, magyarországiak és határon túliak egyaránt. Egy pályázó több munkával is jelentkezhet, akár több műfajban is. Terjedelmi korlát nincs. Szerkesztőink értékelő sorokat csak a mintegy 50-60 kiválasztott mű kapcsán fogalmaznak meg az alkotók számára. A pályamunkákat személyesen a kiadóban, elektronikus úton (napkut@gmail.com) vagy postán fogadjuk (cím: 1043 Budapest, Tavasz utca 4.).

Tézisek Búzás Huba költészetéről

Amerre a szél fúj című kötetének megjelenése alkalmából

1. Megismerkedésem Búzás Hubával Deák László jóvoltából az Írószövetség éttermében történt 2005-ben, Huba ekkor éppen 70, én 60 éves voltam. Mindjárt meg is lepett, hogy ő, az idősebb már ismert engem (verseimet), én csak a nevét tudtam hibátlanul („hosszú ú-val!”) a noteszomba írni (amiért helyben dicséretet is kaptam tőle).

2. *Napranéző* című 2003-as (második) kötete, melyet 2006-ban postai úton juttatott el hozzám Veszprémből (ahol él), igazi meglepetés volt a számomra. Nagy élmény, melyre csodálatomat kifejező (s költészetét jellemző) levélben válaszoltam. Innen, e levél megírásától datálom barátságunkat és immár több száz oldalt kitevő, hagyományos formájú, „fölbélyegzett” levelezésünket. Ebben néhány magánéleti híradás mellett főleg az irodalom és a művészetek kérdéseiről folytattunk-folytatunk eszmecserét. Mintha csak Szerb Antal és az általa alapított Irodalomtudományi Társaság mottója teljesednék be rajtunk: „Irodalomszeretet, barátság” – ez lehet a mi kapcsolatunk lényege is.

3. Első benyomásaimat két újabb kötete, a 2006-os *Hajnali tótágasok* és a 2008-ban megjelent, válogatott és új verseit tartalmazó *Tépd le a napot* is csak megerősítette. Ideszámíthatom a negyedszázados hallgatás után, 2000-ben kiadott s 2006-ban szintén ajándékba kapott *Kávéillatot*, első kötetét is (valamennyit az Orpheusz Kiadó jelentette meg). S hogy milyen volt ez az első benyomás? Talán leghelyesebb változtatás nélkül ideírnom levelem ezt summázó sorait: „milyen jók a versek, milyen széles hangulat-skálán mozognak a vulgáris-ironikustól egyetlen lendülettel csak a magasztosig – állandó mozgás és meglepetés: a megformálás ezt konok következetességével, a saját és sajátos versforma majdnem (de szerencsére nem) kizárólagos egyöntetűségével, pontosabban: a nyelvi megoldásoknak az ebben a majdnem monotonában nyíló fantasztikus gazdagságával és ötletességével éri el. S aki eléri: egy nyelverteremtő fenomen, aki a kifejezést a képekben a képtelenségig játszva képes feszíteni.”

4. Búzás Huba ugyan, ha saját szavait veszem (*Kávéillat korán ébredőknek*), „későn ébredt”, de annál megkapóbb ez az öregkori, és mégis fiatalos, minden előzetes várakozásra rácafoló költészet. „Saját hang, nyelv és forma” ez – Tüskés Tibor elismerő szavait a magam részéről is csak megerősíteni tudom, azzal a kiegészítéssel és megokolással, hogy Búzás költői világa a legcsekélyebb mértékben sem az „őszikéket” író, visszatekintő, elégiára hajló idős Aranyé. Búzás költészete sok egyéb vonása mellett impulzív és impresszív (nem impresszionista!), virulenciája a Zeusz fejéből kipattanó Pallasz Athénéé. Ami azt is jelenti, hogy bár tapasztalatokkal és fájdalmakkal bőven megrakodva jön profán és szomorú világunkból, ebből (egy fejjel legalább) mindig ki is magasodik – az eliadei „szent és isteni” idők tanújaként és szószólójaként.

5. Talán innen ered esztétikába oltott „nativista” meggyőződése, szintetizáló hajlama, a jelenségeket egybelátó képessége. Nála pontosabban erről nehéz lenne fogalmaznom, ezért legjobb, ha őt idézem (egyik leveléből): „a nativizmust nem tekintem az előzőektől [a modern különböző irányzataitól! S. P.] eltérő újabb istenhitnek (irány-meggyőződésnek), hanem »sok-istenhit«-nek, a születésünktől magunkkal hozott érzés-komplexumnak, amely biológiai és szellemi génjeink parancsára örök, egyetemes esztétikai érték-rendben, ősi forma-kultúrában gyökerezik, melynek újabb és újabb megjelenése, szín-kavalkádja voltaképpen régi; az emberi, művészi csoda állandó fénytörése és tűzijátéka.”

6. Régieket és újakat egybelátó törekvésével függ össze verseinek különös megjelenése is. Nem mindegy, honnan nézzük őket. A híres József Attila-i szerpentin-út a föltáruuló tájnak mindig más jelenségét-részletét mutatja ugyan, a hegy tetején azonban, „metszetlen kör közepén” állva „a csupaszem utas” egyszerre tekinthet minden égtáj irányába. Ugyanezt a lehetőséget kínálják Búzás Huba versei is. Nem a költőn múlik, ha egyesek csak ezt vagy azt a vonását hajlandók meglátni költészetének. Az irányzatos elfogultság (de már a felületes tekintet is) rossz tanácsadó. Könnyű megbélyegezni egy költőt a kötött forma (egyáltalán: a forma!) művelése okán „konzervativizmussal”. Mintha ez a valami lejárt lemez volna! Holott forma nélkül tartalom sincs, bármilyen divatosra szabják is az utóbbit az utóbbiak. Búzás verseinek befogadásához, némi elégtétellel mondhatom, a szinoptikus látás képessége és igénye szükségeltetik. Mert ez költészetének is talán legjellemzőbb vonása.

7. Egyfelől (valóban) a forma aggályos tisztelete (formán persze nem csupán a hangzásréteget, a külső versformát értve). De azt is, kétségtelenül. S még mi mindent, megfontolást és szenvedélyt, mely a Búzás-vers egyéni, minden mástól megkülönböztethető karakteréhez vezet. Legjobb lesz ismét a költőnek átadnom a szót: „olyan »életteli pillanatokat« törekszem megragadni »érzéki« szavakkal, amelyek kifejezik *közérzetünket*, mely bennem *egyéni*. Ez az örök, színes, kolorit ragyogást szomjúhozó befejezetlenség, az egyre újabb szellemi (és egyéb) kalandok utáni kielégíthetetlen vágyam követelte az újszerű szemléleti, szerkezeti és nyelvi formát, amiről legutóbbi levelemben részletesebben írtam. Mint művész szellemi leopárdnak érzem magam; ha nem téphetem szét magamban a világot [...], ha nem »falhatok«, belepusztulok.” A „ragadozónak” e vérszomja a tökéletesre még nem is volt elég. Immár harmadik személyű vallomását idézve: „Érezte, hogy az izgalmak fokozása végett ezen újdonság »belső formával« szembe kell állítsa költészetének azt a »külső formáját«, amely a manifesztált valóság képeit mindig hordozó versformát jelenti. Ami már lehet hagyományosabb, azaz ritmusos szövegbe, rímek szövődékébe ágyazott. E »hagyományos« külső azonban nem jelent sablonosságot, hanem új és sajátos strófaszerkezetekhez tapadó rímrendszereket – a versszakokon belül rövidülő sorokkal, melyek lehetővé teszik a vérmérsékletének megfelelő (ami szintén vele született!) gyorsuló indulatmenetek szívverését, a másokéval összetéveszthetetlen versbeszédet.” Így igaz – e formaművészet (mert az) nemcsak programszerűen elrendeltetett, de a lehető legegényibb és legszemélyesebb is. Csak a vak nem veszi észre háromszor ötsoros rímes *pentagrammáiban* vagy antikizáló, rímtelen *meloszai*ban pl. e törekvéseket.

8. Búzás Huba verseinek talán legfeltűnőbb vonása szinte megbotránkoztató nyelvhasználata. Erről a *Napranéző* többszörös idézetbe rejtett, „poszt-modern” utószavában Németh István Péter a következőképpen nyilatkozott: „Sajátos versalakzatokkal, strófyszerkezetekkel, archaizáló szóhasználatlalt, véglegessé csiszolt rímtechnikával verseli meg – az öregkori pajkosság villoni hangulatát árasztva – változatos témáit... De írjon bármiről, szóalkotó tehetsége elkápráztató, valóságos parádét mutat be néhány darabjában, amelyek olvasásakor az olvasó nem tudja eldönteni, hogy egy saját költői nyelv születésének tanúja vagy a Karinthy Frigyes-i szintű halandzsanyelv élvezője...” Itt jegyzendő meg, hogy az „öregkori pajkosság”, illetve a „halandzsanyelv” időnként vissza-visszatérő kijelentésével szemben Búzás jobb szeretne választékosabb kifejezést, méltányosabb elbírálást: „öregkori pajkosság» nem hiszem, hogy helyesen orientálná az olvasót, hisz a legtöbb visszajelzés szerint nagyon is »fiatalos« költeményeim hangja, a pajkosság helyett pedig a humor hangsúlyozása lett volna helyénvalóbb. A »halandzsanyelv« emlegetése ugyancsak haszontalan, aligha jellemezheti költői nyelvemet. Hisz többször olvasva Salisbury Jánostól a *Metalogikont*, nagyon is ügyeltem arra, hogy alakzatokkal, szótorzításokkal, metaplasmusokkal a versbeszédet csak fűszerezsem, ne terheljem, alakzataim, szóalkotásaim pedig az adott szöveggörnyezetben az érthetőséget ne gátolják.”

9. Minderről kevésbé polemikus formában a következőket lehetne még mondani. Válaszlevelemből idézem: „Neked [...], ahogy leveledben említetted is, a halandzsza, illetve az ennek megfelelő stíluseszközök (à la Saresberiensis) csak fűszernek valók, ha jól eltalálsz, a vers előnyére. Hozzáteszem még ehhez, hogy a nyelv, s nemcsak a költői nyelv előnyére is: ez az eljárás jó esetben úgy bontja meg, úgy rombolja szét a nyelvhasználat megcsontosodott formáit és kapcsolatait, bizonyos értelemben magát a nyelvet, hogy a nyelvhasználat ezzel új lehetőségek felkutatására kényszeríti: a beszéd elevenségére ösztönzi. Ha megcsonkítod a fát, a visszametszés helyén gejzirként lövell az új hajtásokat. A Te eljárásod ilyen visszametszés, kertészi ambíciókkal, azzal a tudással is, hogy az új hajtásokon is még éppen elég munka akad.”

10. Búzás szavainak e „tűzijátékához” kapcsolódik Lator László véleménye (a *Tépd le a napot* egyik fülszövegeként). Jellemzése találó, mégis egyoldalú. Erről a következőket írtam a szerzőnek (Búzás Hubának) szóló levelemben: „A fülszövegeket olvasgatva Lator Lászlóé ragadta meg leginkább a figyelmet. »Amadé báró ükonokája« – ez már valami, nemcsak hízelgő, de tág horizontot is rajzol köréd: egyenesen az irodalomtörténetbe helyez. (Még akkor is, ha kritikusaid, egyelőre, váratnak magukra.) Hogy igaz-e ez az állítás? Weöres könyve (*Három veréb hat szemmel*) Amadé (László, a fiú!) költészetének szélsőségeit egészen a »vakversig«, a lettrizmusig látja terjengeni. Lator is veled kapcsolatban »majdnem-halandzsáról« beszél. Maszkabált emleget, álarcot, melyek káprázatával tökéletesen beéri (ő, az olvasó), szinte nem is kíváncsi arra, ami mögötte van. Telitalálatnak érezném e jellemzést, ha csak az első felét olvashatnám. Így viszont könnyen félreisklatónak is. Csűrös Miklóstól megtanultam, hogy ilyen esetben jobb az álarc félrecsúsztatását (is) észrevenni, a mögötte rejtőzködő vagy mögüle kikandikáló arcot. E költészet (általam már többször emlegetett) polifóniáját. Legjobb verseidben mindig ezt figyelhetem

meg: a felszín tűzijátéka mögött (vagy még inkább: a nyelv tűzijátékában) egy másik, homályos-rejtelmes, mégis evidenciaként ható, mondhatnám azt is, hogy egyszerre metafizikai és személyes dimenziót.” Így igaz, véleményem ma is fönntartom.

11. Érdemes lenne még e nyelvhasználat és versképzés képi vonatkozásairól is beszélni. Mint ahogy ezt már meg is tettem a válogatott kötet ajánló szövegében – ebből idézek: „A költő olyan lény, akinek semmi meglévő nem elég jó a nyelvben, mindent lerombol maga körül (és önmagában), hogy azt a bizonyos új nyelvi építményt, s ezzel a maga (itt minden ironia nélküli) szép új világát, a verset megalkothassa. Nem a semmiből teremti ugyan, de minden kész formát megsemmisít, s milyen különös: éppen ezzel valami újat is létrehoz. Ha mindezt Búzás Huba verseivel szembesítem, a következőket látom. Nála is (egyfelől) a »rontó-bontó, alakító« kedvet, másfelől az egésze nyíló panorámát. [...] Előbb egy mozaikkép érdekes, különös (gyakran bizarr vagy groteszk) csillogású szemcséit mutatják versei, egy szinte nonfiguratív módon érzékletes és gazdag színvilágot. Mindez azonban nem marad meg ebben az absztrakt jelentésnélküliségben: egy másik nézőpontból (egy másik síkon) mint figuratív kép, mint hagyományos jelentés áll elénk az egész. [...] Búzás nyelvi invenciója paradox jelenség. A költő a verseire jellemző meglepő (néha kubista, másszor szürrealista víziójú) képet a miniatörök módján, aggályosan, a részletekben elmerülve, legtöbbször a szavak mozaikszemcséinek türelmes egymás mellé rakosgatásával hozza létre. Mi más ez, mint a *betűképrajzoló barát mámora*, a képek mágiája »a falakon, / hol két való dimenzió mögé hág / fény, forma, szín és árny és fogalom« (*Bevezetés egy kiállítás képeihez*). Íme a »siket // viszonylatokban« járatlan »gabógyás szöüzérkedő poéta« képek iránti csodálata, mely maga is kép. Nekünk, olvasóinak a szavak csodája.”

12. Búzás Huba legújabb kötete, a Rím Könyvkiadó gondozásában megjelent *Amerre a szél fúj* (2010) versei is a fönti úton haladnak tovább. A föntin, de tovább, immár a megtett út egészére nyíló kilátással is. Ennek igazolására álljon itt egy újabb idézet a költőnek szóló levelemből: „Ha minden igaz, új hűrt pengetsz lírádon. A *pentagrammák* jól kidolgozott műfájának költője (s persze a *hosszú verseké*) most a catullusi ihletésű *melosz* műfajában is alkot. Ugyanannak a polifóniának a képe kezd feltűnedezni itt, mint ami az egyes verseket nagy örömmre eddig is jellemezte. Csakhogy e megállapítást most már költészeted egészére is vonatkoztatnom kell: a komplementer szólamok, hangok, ciklusok és műformák sokoldalú, színes világára. Írisz koszorúját kötöd hát, Barátom! Gazdagon, és szép rendben is. Egyszerre a klasszikusok-klasszicisták és a romantikusok módján. Az egynemű és a különmemű szinte szétválaszthatatlanul kapcsolódik egybe költészetedben. A határozott, preegzisztens szándék legjobb verseidben tökéletesen föloldódik a versek anyagának spontán sokféleségében. Az állandóan jelen lévő nyelvi invencióban. Olyannyira, hogy az általában kedvvel citált mondatot most akár meg is fordíthatnám: a mozaikszemcsék gondos egymás mellé rakosgatása nyomán támad nagyszabású, szürrealista vízió e költészetnek legalább annyira kiindulópontja, mint eredménye. S ugyanígy az erdészet dolgozójának (az »ars« mesterének) mindennapi »favágó« munkája. Erdő persze támadhat madarak által elhullajtott magvakból is, spontán növekedéssel, leginkább azonban az erdész fönti erőfeszítései nyomán.”

13. Végezetül jöjjenek ismét a számok! Búzás Huba 2000-ben adta ki első kötetét. Akkor éppen 65 éves volt. Ha van értelme a csodagyerek szónak, akkor az ő esetében a „csodaöreg” kifejezésnek kellene ilyesmit tulajdonítanunk. Részben költészetének jellegzetessége okán: a Búzás-vers a meglett férfi tapasztalatát, történelmi tudását s a fiatalokra jellemző életkedvet egyszerre képes az olvasó tudatába idézni. De a költő munkabírására gondolva is: az elmúlt tíz évben öt kötetet publikált, pár év alatt is szinte kész életművet tett le az asztalra. S nem is akármilyet! Ha most e kései kezdés értelmén kezdek el gondolkodni, csak egy magyarázatot találok a költő feltűnő hendikepjére: a szó eredeti jelentése szerintit. „Hendikep” ugyanis nem egyszerűen hátrányt, akadályt jelent, hanem a gyöngébb ellenfélnek adott (a szó szoros értelmében vett lovagias) előnyt, kedvezményt. Ilyen előnyt adott Búzás Huba kései indulásával verseny- és nemzedéktársainak. El sem tudom képzelni, mi lett volna *belőlünk* nagyvonalú gesztusa nélkül.

Suhai Pál

„Uram, én hinni akarok”

Két Gergely Ágnes-versről

A konfuciusi alapvetés szerint *minden a szavak helyes használatán múlik*, erős birodalmat is csak gondos beszéd építhet. A *Példabeszédek* 25, 11 pedig azt köti lelkünkre: „Mint az arany alma ezüst tányéron: olyan a helyén mondott igel” A régi Kína bölcsessége és a bibliai intelmek világa azt a törvényt emelt tapasztalatot közvetíti számunkra, amely fölismerésnél tovább a modern nyelvfilozófiaiak sem juthattak. A nyelv teremtő és megtartó hatalmát évezredek művelődéstörténete dicséri. Kontinensek, korszakok és kultúrák között nagyobb egyetértés kevés dologban akadt.

Gergely Ágnes egyik legpontosabban fogalmazó költőnk. Versszavait az önreflexió etikája latolja, poézisében a közösségért érzett felelősség alakítja a mives beszédet s a megfaragott csöndet egyaránt. Az alábbiakban két

– témavilág, beszédmodor és látásmód vonatkozásában is jellegadónak tekinthető – költemény megolvasásán keresztül példázzuk e műgondot, a teremtő ember étoszát.

*

A *Transzcendens etűd* (2000. január) Gergely Ágnes ez idő szerint legutóbbi verseskötete (*Jonathan Swift éjszakai*, 2010) negyedik ciklusának dőlt betűvel szedett nyitódarabja. (Nem előzmény nélkül: a szöveg több korábbi kötetben is olvasható volt már.) A szerelem és a gyász szólamait keverő emlékbeszéd, amely a könyv egészén végigvonul, e műben a költőre kiváltságosan jellemző, *enigmatikus transzparencia* alakját ölti. Azaz az utalások és sejtetések homályát oly élesen s tisztán világítja át a dikció, a verstan, a képanyag megfellebbezhetetlensége, hogy a megértés alig,

legfőljebb az értelmező megértés ütközhet jótékony akadályokba.

TRANSCENDENS ETŰD

Ott akartam szeretni mindig,
a toledói alkonyatban.
Az alkony és az élet vége
egyformán irányíthatatlan.

Messziről nézem, ahogy indul,
tétovázik a szürkületben.
Felhőben áll a katedrális.
És nem érti, hogy hova lettem.

Ilyen szerelem soha nem volt.
Egész Toledo vele érez.
A percek múlnak. Ráng az arca.
Gibraltár felől forgósél lesz.

Átölelem a katedrálist.
És őt is, ahogy messze lépdél.
S egy olajfát, mely felsugárzik
a halottak lélegzetével.

A cím a romantikus zeneirodalom kiemelkedő alkotására, Liszt Ferenc *Transzcendens etűdök* című zongoraciklusára mutat vissza. A metafizikus szenvedély és a fölfokozott zeneiség okán: joggal. A földrajzi tájékozódás hasonlóan beszédes: a történelemben a három kultúra (a zsidó, a keresztény és az arab) városaként bevonult, a királyok városának is nevezett s például El Grecónak is végső otthont adó Toledo, épp a felsoroltak miatt, jelképes európai színhely. Puszta léte Európát, Európa historikus hagyományainak megszenvedett sokféleségét szimbolizálja. Ide irányít bennünket a fölütés.

„Ott akartam szeretni mindig”: kézzelfogható valóságot jelölő szó egy sincs e sorban, mégsem állíthatjuk, hogy absztrakciós jellege híján volna a határozottságnak. A lakonikusan markáns hely- és időkijelölés („Ott”, „min-

dig”) közé zárt igei tartalom, az akarat és a szeretet megvallása a szenvedélyes személyesség légkörét teremti meg. Hogy beteljesült (ám már elmúlt) vagy beteljesületlen (de visszavágyott) szeretetről/szerelemről van-e szó – tudhatatlan, eldönthetetlen.

A szótőismétléssel („alkonyatban. / Az alkony”) és soráthajlással („vége / egyformán”) is szerves egységbe rendezett első strófát két mondat alkotja; s jellemző, hogy a köztük lévő szintaktikai-logikai viszony ugyancsak kérdéses. (Ellentétes-visszavonó és magyarázó-értelmező egyaránt lehet.) Hasonlóképpen kétértelmű az e versben is középponti szerepet kapó aforisztikusság. „Az alkony és az élet vége / egyformán irányíthatatlan” tétel a kiszolgáltatottság meghaladhatatlan sorsélményére ugyanúgy érthető, mint a gondviselés emberen túli hatalmára. Tehát egyidejűleg elevenít meg (békít ki?) két merőben ellentétes ontológiai nézetet.

A múlt idejű beszéd (1–2. sor) és az általános érvényű kijelentés (3–4. sor) után a mű távlatot vált. A fölütés elvont poézise bevezetésnek tetszik a továbbiakhoz; a következő három versszak epikus jelleggel bomlik ki. A narráció mintázata hiányos, az elbeszélt események s a színre lépő alakok sejtelmesen kontúrtalanok. A nap (az élet) végének toposzai egyúttal a látás (az érzékelés-megértés) nehézségeire vallanak rá („Messziről nézem”, „szürkületben”, „Felhőben”); a romantikus hiperbolával („Egész Toledo vele érez”) s természeti képpel („Gibraltár felől forgósél lesz”) kifejezett érzelmi feszültség feloldásra vár.

A címbéli jelző eligazító ereje, a szakrális építészet nyomatékos jelenléte („katedrális”) s az olajfa-motívum bibliai aurája, krisztusi allúziója arra bátorít, hogy e ponton két to-

vábbi olvasati lehetőséget jelezzünk. Ha ugyanis nem a lírai ént, hanem a leírt alakot azonosítjuk valós és jelen idejű személyként, úgy a versbéli beszélőt a transzcendens világában kell elhelyeznünk, a szöveget ekképp *szellembeszédként* fejtve föl. Ha pedig az „Ilyen szerelem soha nem volt” kitételt nem pátozatos túlzásnak, hanem szikár tényállításnak vesszük, akár a Krisztus-hit szerelmes elragadtatottságára is ráismerhetünk e sorban.

Úgy lehet, nemcsak Toledo gótikus katedrálisa, hanem a vers – a nyelv e szilárd függőlegese – maga is: „Felhőben áll”. Több közelítésnek enged, de végső válaszra nem jogosítja sem magát, sem az olvasót. Az talán csak a „halottak lélegzeté”-ből volna kihallható – s az ölelés versvégi mozdulatában volna megsejthető.

*

A fogyasztói társadalmak bornírt testkultuszára, az anyagközpontúság meg nem gondolt ideológiájára, az érdek- és haszonelvűség talmi önfeledtségére, az önös életvezetés *tömeges* hóbortjára, az emberi jelenség naturális összetevőiben elmerülő öntudatlanságra kortárs irodalmunk mind sűrűbben s egyre gazdagabb tónusokban reflektál. A hideglelősen parodisztikus gasztronómiai monológától (Parti Nagy Lajos: *Az étkezés ártalmasságáról*) a szociológiai diagnózis illúziótlan esztétikáján (Miklya Anna: *A hivatásos*) át a matériáról való beszéd szakrálissá stilizált retorikájáig (Borbély Szilárd: *A Testhez*, Takács Zsuzsa: *A test imádása – India*) a testpoétikai megfontolások számos tartósnak tűnő változata került az olvasó elé az utóbbi esztendőkből.

Gergely Ágnes *A testek útja* című verse (2010) új nézőpontot kínál, jelentékeny művészi tett e sorban.

A TESTEK ÚTJA

Egy ilyen csöndes éjszakán
vigyél magaddal
kinn jár a hóesés helyén
egy béna angyal

a part iránt a szél iránt
a Temze reszket
a transzcendenst az érti csak
kit megsebeztek

kaland volt hirtelen veszély
a testek útja
sötét erőket csillapít
szenvedni újra

a felismerés ott kísért
hogyminden jól van
de zuhanni is jobb lehet
kapaszkodóban

A skót balladaforma nemes dinamizmusát megidéző verstan, ez első olvasatra is nyilvánvaló, létfilozófiai közlendő szolgálatában áll; a félrímek keresetlensége a megtalált evidencia kimondását célozza. Egy lehetséges olvasatban a testi létezésről való búcsúvétel finoman hangolt és gondosan szerkesztett lírai esetével van dolgunk.

A fölütés színesztéziásan gyöngéd deixise („Egy ilyen csöndes éjszakán”), a fohászos dikció konkrétumokat nélkülöző egyszerűsége („vigyél magaddal”) és a tél mint haláltkoposz anyag-talan beemelése a verstérbe („hóesés helyén”); majd az ismétlés retorikája és a régies-választékos névutóhasználat („a part iránt a szél iránt”), illetve a megszemélyesítéssel érzékletessé tett londoni szcenika távolító-egyetemesítő hatása („a Temze reszket”): mind olyan összetevők, amelyek a pusztulástól környékezett életre irányítják figyelmünket. A sérülékeny-

ség és sebzettség metafizikai láttele (,,béna angyal”, „kit megsebeztek”, „szenvedni újra”) az anyagi világon túli dimenziókba invitál; s az „angyal” és a „transzcendens” felől visszaolvassa a „vigyél magaddal” kérésébe is túlvilági helyhatározást kell beleértenünk. (Itt jegyzendő meg: ha jól értjük, a „béna angyal” látomása? metaforája? *tényközlése*? nem a transzcendenst, hanem a transzcendenshez való hozzáférést jelzi sérültnek.) A kommunikációs vershelyzetet (a „vigyél magaddal” megszólítást) eközben tovább is árnyalhatjuk: hiszen nemcsak valamely transzcendens lény vagy erő (Isten? angyal? halál?), de a szeretett férfi (vagy a szerelem maga!) is címzettje lehet e szólamnak. A másvilágon – avagy a költői eszmélet másvilágán; ahol összeér és egymásba lényegül Isten, angyal, halál, szerelem.

A négy versszak alkotta kompozíciót az idő rendje tagolja. A költemény első felében a jövő (1–2. sor) és a jelen idejű (3–6. sor) versbeszéd időtlen, mert általános-egyetemes közlésbe torkollik: „a transzcendenst az érte csak / kit megsebeztek”. A második versegységben az időszembesítésbe foglalt értékszembesítés módszerével egymás mellé rendelt múlta (9–10. sor) és jelenre (11–14. sor) következik a vers zárlatát adó, szentenciózusan

időtlen tétel: „de zuhanni is jobb lehet / kapaszkodóban”. Az első szentencia a matéria fölötti valóság érzékelését-fölfogását a test nyűgeit kínnal levetkező megértés-megismerés függvényévé teszi. A második a zuhanás ténye és a kapaszkodás vágya gravitációs paradoxonába (egyúttal a főnévi és melléknévi igenév személytelenségébe: „zuhanni”, „kapaszkodóban”) ágyazza a mélyen egyéni óhajt: a megtartó gondviselés utáni sóvárgást.

A megszólítással is személyessé fokozott alanyi beszéd és a közös igazságok, egyetemes léttörvények kimondásának szándéka a versben nem feszültségben áll egymással, hanem egymást hitelesítően teljeseedik ki. A testek útjáról (az életútról mint a fizikai létezés időbeliségéről) olyan mű számol be, amely a teodíceai állásfoglalás keserves derűjével („sötét erőket csillapít / szenvedni újra”) fogadja el, s a „minden jól van” kísértő igazságával nyugtazza a testek sorsát, az út végét.

Elmúlásról fegyelmezettebben s bölcsebben szólni a dallá cizellált elégia eszközeivel aligha lehet. Talán mert nem is az elmúlás, hanem a hitté formált remény e *zuhantában kapaszkodó* vers titkos, fő tárgya.

Halmi Tamás

Tér és idő metamorfózisa

Lászlóffy Csaba: *Az éden kényszerképze*, Napkút, Bp., 2011

Ha hivatásos író kérdeznék, miről szól verse, novellája, regénye, drámája – az úgynevezett magasirodalomról van szó –, legfőljebb sztereotípiákat tud mondani, de inkább nyögni, vagy Babitsot idézheti, de onnan sem könnyű visszatérni, mert saját magát veti abba a gondolathálóba, melybe belegabalyodik és mukkanni sem bír. Mert így szól a költő *A lírikus epilógjában*: „Csak én bírok versemnek hőse lenni, / első s utolsó mindenik dalomban: / a mindenséget vágyom versbe venni, / de még tovább magamnál nem jutottam.” Pedig dehogynem. Mert a mindenség maga a költő. Babits. Vagy éppen Lászlóffy Csaba. Megírható, megjeleníthető a külvilág. Alakok, tájak, fák és ablakok, a dialógok mögött egész sorsok, de mindez a művészből jön, abból a bizonyos belső univerzumból. Arisztokratacsoportot, hatalmat csak belülről lehet lerombolni, más arisztokraták által. Kommunistá-

kat mérsékeltebb kommunisták képesek mintegy falat visszabontani az alapokig és még azon is túl. Ugyanez áll az igazi művészetre is. Önmagában hordozza a tájat, az ablakokat, az elhagyatott utcák elszürkült szomorúságát, a fényt, a dialógok mögötti sorsokat. Pilinszky János utolsó prózai munkájának az *Önéletrajzaim* címet adta ideiglenesen. Regényt próbált írni. Nem készülhetett el, mert megtért teremtményéhez. Ebben a műben minden ő maga. Kislány és öregasszony, fiatal fiú és prostituált. Már-már a zsigereiből nőttek hús-vér figurákká a hősök-antihősök. Részletei megjelentek itt-ott, lapokban, folyóiratokban. Lászlóffy Csaba új kötetében négy nagyobb lélegzetű elbeszélés vibrál. Az *Áldozat* Petrája éppúgy az író maga, mint a narrátor. Nőt sem lehet férfiként megírni-megrajzolni. De a művészen – nem föltétlenül a férfiban is megtalálható ösztrogén miatt – jelen lévő nő totális kivételése teszi valódi figurává. Petra bonyolult személyiség, ahogyan az őt megíró, megjelenítő Lászlóffy Csaba is az. Tudása és érzékletessége enciklopédikus, miközben olyan médium, olyan Isten és ember közötti közvetítő, akiben különféle, ezernyi megszólalás nyelve szikrázik össze és vetül a papírra, átítatódva az író szervrendszerei, idegei, lelke által. Petra nemcsak pusztán naplót ír az elbeszélésen belül, hanem álomban és ébren, liftben és beismerésben, miközben: Freud, segíts! – invokálja. Két pokol is. A tiéd. Az enyém. Pedig mi is a pokol? „A szeretetlenség kínja.” Ezt meg Dosztojevszkij írta. Axiomatikusan. Mert a pokol is bennünk virágzik, akár csak a mennyország. Minden belülről jön. Még a halál is. Egyedül az e világi testi mivoltunkban isteni ígéret a föltámadás; Lászlóffy Csaba nem katedrálisokat épít, hanem szöveg-szobrokat, úgy nonfiguratív, hogy közben figurális. Sokszor csak fölsejlik valami megfoghatatlan. Közben realista. Mint a festészetben: szürreál-, hiper-fotó. Mind a négy próza költé-

szet. Szabad versekként is olvashatóak. A pszichológia felől közelít. R. és G. változatok. Rebeka, vagyis Rebi és Göb kapcsolata csupa pszichológia. Nem ennek a diszciplínának a papírízű, tévé-showműsoros okoskodása, hanem át- és megélt kiteljesedése. A menyasszony Rebi valósággal belesziszegi Göb képébe: „Két test gusztustalan vonaglásai. Ezt nevezi maga szerelemnek?... Szörnyeteggé válva, állati lihegéssel!” A férfi válasza valószínűsíthetőleg az író meggyőződése is. „Miközben az én egyéni tapasztalatom alapján, hatalmas hő keletkezik!... Jó, hogy nem a bomlási vegyi folyamattól borult ki ennyire. Bezeg bűdösre érlett sajtot és erjesztett marhanyakat mics formájában maga is evett már. Lehet, hogy az ujjait is megnyalta utána... Különben – folytatta valamivel visszafogottabban –, amint elgondolom: a nőkben úgymond, több az állati vitalitás. Ez, persze, nem merül ki egy szokványos hentergésben.” Nehéz ezeket a sorokat magunkba zární. Illúziókat veszítünk. Mindhiába. Mert ezek a mondatok abszolút szentenciák. Ha föllapozzuk Bertha Bulcsu *Írók műhelyében* (Szépirodalmi Könyvkiadó, 1973) című kötetét, benne rábukkanunk a magyar modern kori líra amolyan garabonciására, Ladányi Mihály személyében, aki így nyilatkozott Berthának: „A nők széplelkűségében nem hiszek, erős kételyeim vannak a nők érzékeny széplelkűségében, mivel a legtöbb szadistát nők közt találtam. Élethelyzetekben fantasztikusan kegyetlenek tudnak lenni. Reális áttekintésre nincs türelmük, ösztönösen ítélik. A saját gyarlóságukat elnézik maguknak, másokat annál jobban csepülnek.” Persze hogy általánosítás. Ezért kell hogy mindenki megírja a saját magában rejlő nőt, amikor a férfi is hisztizik, amikor szadisták vagyunk, valahogy úgy, ahogy Franz Kafka följegyezte: „Semmi mással nem foglalkozom, csak azzal, én hogyan kínozok, és engem hogyan kínoznak.” Lászlóffy is így ír, mind a négy mű kínzás és önkínzás, ének, hogy Adyt is ideidézzük.

Az írótól nem idegen az esszéisztikus írásmód, mely enciklopédikus tudásból ered, de nem akasztja meg elbeszéléseinek tiszta, ám szinte állandóan dübörgő sodrását. Mint amikor a Niagarát már messziről érzékeljük. Pedig csak a hangját hallani. Mondatai ütemezetten hosszúak. A kezdő novellista, valamikor a nyolcvanas évek derekán az azóta megboldogult, ám akkoriban nívósnek számító magazinban, az Új Tükörben próbálta elhelyezni írásait, a remek prózaíró-rovatvezető Szász Imre tanácsait próbálta elraktározni agy- és lélekredőiben. – Vezetsz te autót? – kérdezte, s a kezdő a fejét rázta. – Nincs még jogsim. Kár – tette hozzá. – Mert akkor tudnád, mi az: indítani. Gyorsulni. Megállni. Lassan vagy hirtelen. Tolatni. Fordulni jobbra-balra. Hirtelen fékezni. Hogy elharapod a nyelved. Hát ilyesmi lüktetése van az igazi prózának. Érted? – Értettem. Azóta is így csinálom. Lászlóffy alig-alig zökken ki a megkezdett ritmusból, nem fékez és nem indít. Farolni végképp nem akar. Mégis, az az olvasó érzése, hogy a négy mű végzetesen lüktet, pulzusszáma végig magas. Ha néha meg-megáll, azért teszi, mert zárójelben helyre tesz valamit. Kiegészít, de sohasem magyaráz. Semmi didaktika. Még a pszichologizáló, már-már klinikai látleteiben sem. És bármennyire vadak a képei, a művek egésze mollban íródott, de abban a szédületesebb regiszterben, amelyben Chopin szólal meg op. 35. b-moll zongoraszonátájának harmadik tételében, melyet a nagyzenekarra átírt *Gyászinduló*ként ismer a publikum, bár a zeneszerző nem annak szánta, ahogyan Lászlóffy művei sem csupán az elmúlást szólítják.

Az író a tér és idő kezelésében absztrahál. Nem fontos elbeszéléseiben a két alapfogalom. Bár Simone Weil metafizikai axiómája itt düböröghet a fülünkben: „tér és idő keresztjére vagyunk fölfeszítve, mi, emberek!” – az író-költő Lászlóffy Csaba igen, de e négy mű olykor a vertikálisban horizontálist talál, mert akármilyen vékony vonalat húzunk is függőlegesen, mégiscsak van vízszintes kiterjedése! Modern író tehát? Pilinszky abszolútuma szerint „a modern az idő teljes drámájának a megélése”, akkor Lászlóffy egy picit ettől elmozduló módon helyezkedik el. Ha van – és igen, létezik – neo-neotomizmus, mely az újon túl is megkapaszkodik Aquinói Szent Tamás a teológiát filozófiai érvekkel fölvertező gondolkodásmódjában, akkor talán létezhet – miután még nem kapott nevet a XXI. század első évtizedének művészete úgy általában – „neoposzt”-posztmodern is. De nem lehetünk a merev, így tehát egyben kizáró „igazságokban”, nem fontos, hogy az író alkotásmódja melyik skatulyába erőltethető bele. Annyi azonban megállapítható, hogy tartalmilag poeta doctus, míg a megformáltság és az olykor dekonstruktív konstrukció a poeta laureatus sistergése. Mintha film peregne előttünk folyamatosan, a még forgatókönyvvé át nem írt treatment vetítődne a vászonra, de nem a filmnovella csontvázig lecsupaszított mivoltában. Az írásmód mind a négy szövegben montázsszerű, ahol is a képek nem teljes felületükkel kapcsolódnak egymáshoz. Olykor el-ellöki egymástól önmagukat. A szereplők deklasszált figurák, ugyanakkor intellektuális lények – hiszen, mint már említettük, az író legbensőbb lényéből bújtak elő –, például „Göb valamikor Yeats-vers kedvelő volt”. Nem vendégszövegszerűen, de sokat idéz másoktól amolyan esszébetétekként odaillőket. Szepes Erika, Rónay György, Orbán Ottó, Robert Lowell. Max Frisch két drámájából is idéz. Spenglertől – mi mást is lehetne? – megidéződik *A Nyugat alkonya*, ebben az inkább keleti, mint közép-európai történetláncban. És Pilinszky is megvillan a *Két arcképből*: „Eresszétek szabadon a kutyákat.” Lászlóffynál így módosul: „Az emberben is ott munkál a kártevő. Engedd szabadon a kutyákat!... A többi egyed semleges alakzattá folyt össze.” (R. és G. változatok)

Legforróbb nyaram avagy az éden kényszerképzete: ugyan fikció, de maga az író vallja be, hogy anyaga bőven volt hozzá. Megtalált és újra fölfedezett munka. Saját bevallása szerint két oldal nagyon talányos volt a számára, ezért közli: a mű elejére helyezi. Egyes szám harmadik személy. Lövés dördül. Ki lőtt és kire? A lényeg beckett-i abszurdoidba bújó filozófia: „Nem a fizikai meghalástól fél, sérült vagy az időtől kikezdett arcával nem törődik. Személyisége idő előtti szétbomlását félti.” Föltűnik szentenciaként olyan sűrítettség, melyet nyugodtan elhelyezhetünk aforizmagyűjteményünkben is. „A fizikai hiányérzetnél több és egyértelműbb a felismerés. Már csak a fantázia képes fölégetni az egybekapcsolhatatlan távolságot két ember között.” Ez a „naplóregény” az *Álom?* című lapokkal kezdődik tehát, mégis, az író úgy dönt – le is írja –, hogy a művet evvel az írással zárja. Így ad egyfajta keretet az elbeszélésnek.

A Lászlóffy Csaba által fölrajzolt figurák, a tájak, a belsők a német expresszionizmust hozzák „pórusközelbe”. Főképpen az Új Tárgyiasság három művészt; George Grosz, Otto Dix és Max Beckmann elképesztő arcai, végtagjai, nyomorultjai köszönnek vissza az író által, aki sohasem – mivel lírai prózát művel minden borzalma ellenére – jut el Lovis Corinth – a művészettörténet talán legbrutálisabb Krisztus-ábrázolása – valósággal fölrobbantott, szétspriccelő korpuszáig. De akad az íróhoz hasonlatosan villámlásokkal alkotó festő; a vidékről a

városba jutó, kábulatban lézengő, s mindezt magának az apokalipszisnek tulajdonító Ludwig Meidner a nagyvárosi villódzásokot futkározó reklámok alkotta vulkanisztikus fénycsokrokkal ábrázolva láttatta. A 2010-ben íródott *Megérkezni valahová* Olivérje – jobb lába amputálva – szeretkezik, miközben a leírásban ott kavarg a festészet szürrealistikája: „A sűrű szörrel benőtt végtag lábfej helyett patában végződik, a bőr zöldes árnyalatú, pikkelyes – nem ismer rá! –; fantasztikus (de inkább észbontó, mint erotikus) érzés, ahogyan a támlás széken elernyedtestére felkúszik – a székláb ingadozva meg-megbillen –, és ráfonódik egészen.” Ez a festőiség nem olyan vad, mint a német expresszionizmus már említett mestereinek tébolya; sokkal inkább Max Ernstet, és még inkább rendkívüli feleségét, Dorothea Tanningot és a szürrealizmus argentin születésű művészt, Leonor Fini-t mutatja föl. Csak festő van, nincs női meg férfifestészet, mégis, a Lászlóffy Csabától idézett mondat inkább a nőiséghez közelít.

Az író mind a négy elbeszélése a senki földjén játszódik, még akkor is, ha ráismerünk a helyszínekre, mert láttunk ilyet vagy éppen hallottunk ilyenről, Bodor Ádám *Sinistra körzete* is fölmutatta, belénk égette, ez a táj ma is létezik, és nemcsak ott, valahol keleten, hanem határainkon belül is, XXI. századi nyomorúságunkban. Az *Áldozat* II. részének felütése a maga képtelen bizarrságával is teljesen realisztikus, nincs itt semmi eltúlozva, holt részecskék is megelevenednek. „Mindez értelmetlen képzelgés – gondoltam, mikor már benne voltam. Már ez sem lehet valóságos: a töméntelen hulladék és árvíz-salak, kutya-, ló-, macskadög, véres patkány meg kopasztott csóka, fertőzött folyami hal, s a törött nyakú üvegek a feltúrt vagy csak hullámokat utánzó aszfalton; meg az, hogy férfi, nő, mindenki üvegből iszik az utcán. A szemétkukák tartalmát az ember orra előtt kiöntik a járdára, és felgyűjtják. Három helyen is tűz ütött ki, ahol elhaladtam; egy vörös selyemhuzatba pólyált sarló és kalapács is ott égett. A kétes kinézésű alakok még hagyján; habár nem éppen a rabságból felszabadított proletariátus példaképeiként üdvözölték a jövevényt. Mert lerítt rólam, hogy az vagyok. Idegen.” Ma már nem szabadna azt mondanunk magunkról és a megidézett, feltehetőleg ukrán hétköznapiokról azt, hogy posztoszocialista vagy posztkommunista. Mert azért mégiscsak eltelt közel húsz esztendő. Mert ennyi erővel minden poszt. Mert valami-utániságról beszélünk. Persze azt sem ejthetjük ki a számon, hogy rendszerünk-rendszereink szociális piacgazdaság. Egyik sem. Valami köztes, valami maffiaszerű; a kaosz ugyanoda visz mindannyiunkat, mint a vASFegyelemmel elképzelt rend. A remény ott van Lászlóffy Csaba mondatában, *A legforróbb nyaram...*-ból; „Gaz füstölög. Egy-egy vaskosabb ágban fölismertem és elégni láttam Lucifer végtagjait.”

Az *R. és G. változatokban* a génekben ott türemkedő örökség éppúgy áthatja a szereplő gondolatait, mint a gyermeki rácsodálkozás, mint a soha fel nem növés áhítata, s ugyanakkor az ettől való félelem, hogy sohasem lesz felnőtt – az író valódi vallomása. „(»Mindhiába sikong az agyam lágya, nem tudott igazán benőni.«) Hány évtized van még hátra – fogvacogva keresni a vigaszt?»

A *félelem halmazállapota* című művéről – mely *Az éden kényszerképzete*nek előzménye is egyben – azt írta Bertha Zoltán, hogy a XXI. sz. európai művészregénye. És tényleg. A romániai magyar íróktól unos-untalan elvárt erdélyiesség alig sejlik föl Lászlóffy Csaba műveiben. Európai kitekintésű író, aki magyarul ír és Kolozsvárt él. Ennyi. Meg amit a kötet szerkesztője, Korpa Ta-

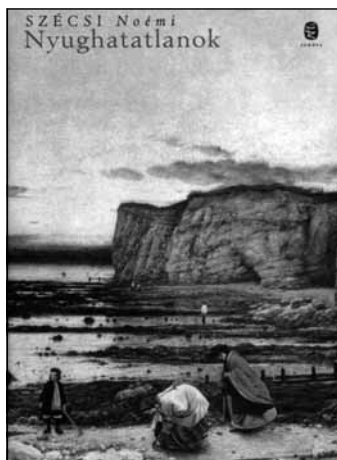
más is írt a hátsó borító fölütésében: „A több műfajban alkotó szerzőről, négy évtizedes írói munkásságát felmérve, többször elmondták már, hogy életének és pályájának egyazon szakaszában is képes a legkülönfélébb alakzatokban, technikákban, magas esztétikai színvonalon megszólalni.” Valóban.

Az író nem azért alkot, hogy díjat kapjon. Hogy dicsérvék. De a mindenkori akár pozitív, akár negatív visszajelzés elengedhetetlen az életben maradásához. Valami mégis hiányzik neki. Nem véletlen ez a mondat mint invokáció az *R. és G. változatokból*: „Ne vitasd el másoktól az elfogultságot vagy akár a szándékos gonoszságot; de ne félj megmérkőzni a »babérkoszorúért!«” Három oldallal odébb pedig: „»téged mindig mellőznek, kitaszítanak, száműznek, díjazáskor richtig kifelejtene! Egyebet sem hallok évek óta...«”

Lászlóffy Csabát persze nem rekeszti ki senki; az viszont kétségtelen, hogy a kortárs magyar irodalom nem mellőzhető, fontos alakja. Halott fivére, Lászlóffy Aladár Kossuth-díja ellenére se kanonizálódik. Két Lászlóffy nem fér meg abban a csárdában, melyet mai magyar irodalomnak nevezünk? A kérdés nem költői. Szégyenteljes a fölvetés lehetősége is.

Koppány Zsolt

Hóbortos emigránsok

Szécsi Noémi: *Nyughatatlanok*, Európa, Bp., 2011.

Szécsi Noémi legújabb regénye, a *Nyughatatlanok*, a fülszövegben rendhagyó történelmi regényt ígér, amit azonban az olvasó kap, az sem nem rendhagyó, sem nem történelmi. A mű az *Előhangban* egy könyörtelen meszárlás részletgazdag leírásával indul, mely Jókai Mór *A Bárdy család* című elbeszélésének parafrázisa, és bővelkedik brutális, naturalista képekben is. Az *Előhang* dinamikája és erőteljessége azonban élesen különvált a mű többi részétől, annak eseménytelenségétől és vontatottságától. A további cselekmények nagyon egyszerűen, egy mondatban megfogalmazhatóak: Bárdy Rudolf a '48–49-es szabadságharcban való részvétele miatt emigrált Magyarországról, skót felesége, Aimee és két kisgyermekével oldalán járja Európát, megőrizve a reményt, hogy egyszer hazatérhet Magyarországra.

Bár a mű címe feszültséget, túlfűtött érzelmeket és mozgást ígér, ezekből kevés valósul meg, néha egészen szaggatott, vontatott a történetvezetés. Az író rengeteg elemmel dolgozik, melyek között megtaláljuk a jól bejáratott, az olvasó figyelmét ébren tartani igyekvő biztonsági elemeket is, pl. homoszexualitás, fogyatékoság, melyek kiszámíthatóak, szinte kliséként, következmények nélkül lebegnek a történetben. Két olyan szál is darabokra hullik, melyek az egész mű-

vön végigvonulnak. Az első ilyen a szellemidézés. A mű alapján eldönthetetlen, hogy csupán gazdag, unatkozó úriasszonyok hóbortjával van-e dolga az olvasónak, mely talán ironikusan jeleníti meg az emigránsok feleségeinek a mindennapok szürkeségében, az állandó gondok között keresett kikapcsolódását, vagy valóban „*felfordult világuk bizonytalanságaira az irracionalitásban kerestek választ*”, mint ahogyan azt a fülszöveg is írja. Ennek tükrében a regény végén, az utolsó jelenet után túl sok megválaszolatlan kérdés, bizonytalanság marad az olvasóban. A másik ilyen problémás, ha nem a legproblémásabb vonal a kém-szál. Két szereplő kapcsán is megjelenik a kémkedés problémája: Fábiánra azonban csak gyanakszanak társai, bizonyítékuk nincsen, Aimee barátnőjénél pedig az okok maradnak homályosak, következménye egyikük vélt vagy valós tetteinek sincs. Így ez a szál – mely, ha jobban beleépülne, egyben tarthatná az amúgy is széthulló történetet – inkább csak elszórt töredékek halmaza, melyek nem állnak össze egészé. Egyetlen pozitívuma, hogy jól mutatja azt a fajta folytonos feszültséget, gyanakvást és bizalmatlanságot, mely a történet magyar emigránsait jellemzi, az állandó késztültséget, a meg nem nyugvást. Itt éreztem egyedül, hogy a cím elnyeri értelmét, hogy a szereplők valóban *nyughatatlanok*.

A szereplők elevensége azonban ritka jelenség a műben. Az író sok karakterrel dolgozik, melyek közül egyik sincsen igazán kidolgozva. Aimee, a magyar emigráns skót felesége motiválatlan és rideg, keveset tudunk a gondolatairól, érzéseiről, ezért kevésbé értjük távolságtartását is, s így heves kitörései sem váltanak ki erős érzelmeket az olvasóból, pusztán némi szemöldökráncolást. Aimee múltja is érdekes probléma, melyről bár sokat megtudunk, mégis visszhang nélkül marad a regényben, hiszen, bár egy kémkedéssel vádolt szereplőnek mesél a kor normái szerint elfogadhatatlan fiatalkoráról, ennek semmilyen következménye nincs a történetben. Aimee karakterét sem értjük ettől jobban, hiszen ez a jelenet csak a könyv végén olvasható. Jól sikerült azonban Bárdy figurájának megformálása. A szájhős, aki úton-útfélen hazaszeretetével kérkedik, aki Magyarországot mennyországnak állítja be, ennek ellenére mégis egyfajta tétlenségben éli a száműzöttek bizonytalan életét. Többi emigrált társával isznak, hasist szívnak, verekednek, a hazatérés kérdése azonban csak beszédtemaként jelenik meg, tenni nem sokat tesznek érte.

Két dolgot emelnék ki, melyek részben ellensúlyozzák az eddig említett problémákat. Az első az identitás kérdéseinek megjelenítése a nyelven keresztül. Bárdy a magyar nyelvet erőltetné gyermekeire, Aimee anyanyelve pedig az angol, ennek ellenére mindannyian többnyire franciául társalognak. A francia a semleges nyelv, melynek a különbségeket kellene elmosnia, a feszültséget enyhítenie, szépen látszik azonban, hogy erre alkalmatlan, különböző konfliktusokat alakítva így ki a szereplők között. A másik jól kibontott szál a szereplők Magyarországhoz fűződő viszonya. Az író szembeállítja a magyar emigránsok patetikus, romantikus szájhösködését Aimee ironikus-szeptikus megjegyzéseivel. Árnyalt és rendkívül érzékletes képet kapunk erről a kettős helyzetről, melyben az egyik oldal alig hallható, ám annál igazabb sottogása áll szemben a másik oldal hangos, ám annál képmutatóbb ordításával.

Összességében tehát a regényben sok a cselekményvezetési és történetbeli gyengeség, melyeken a mű gördülékeny és jól olvasható nyelvezete lendíti túl a kitartó olvasót. Sok a befejezetlen, elvarratlan történet, melyek megbontják az

egységességet – néhol rengeteg kérdést hagyva maguk után, néhol egyszerűen csak értetlenséget szülve. A karakterek kidolgozása sem mindenhol tökéletes, az író sok szereplővel dolgozik, egyiküket sem árnyalja azonban kellőképpen, nehezítve ezzel megkülönböztetésüket, megjegyzésüket, megértésüket. Akik történelmi regény várnak, szintén csalódní fognak, hiszen annak ellenére, hogy az *Előhang* elhelyezi a történetet az időben, a történelem mindvégig a háttérben marad, díszletként funkcionál csupán, s az az érzésünk támad, hogy ugyanezek a szereplők száz évvel előbb vagy később is ugyanígy viselkednének. Így a *Nyughatatlanok* remek nyelvezete, finom ironiája és a történetben elrejtett halk kételkedés a szereplők magyarságát és hóbortjait illetően nem képes maradéktalanul ellensúlyozni a regény nyilvánvaló hiányosságait.

Mezey Alexa

Klasszikusok árnyékában

Így írna Móricz 2011-ben?

„Az idő az embereket átalakítja, de a róluk őrzött képünket nem.”

(Marcel Proust)

GreCsó Krisztián: *Mellettem elférsz*, Magvető, Bp., 2011

GreCsó Krisztián 2011-es regénye beleillik a manapság oly divatos és közkedvelt regénykategóriába, a családregeényekébe, melyek egyik megszokott jellemzője a múlton keresztül történő önkeresés és az emlékezés bizonytalan voltával való írói játék. Mondhatnánk azt is, hogy GreCsó a regény témájának megválasztásakor olyan kérdést igyekezett körbejárni, melynek nagy hagyománya van a magyar és világ-irodalomban, ami önmagában még nem is lenne baj. De vajon miért nyúl ma egy író egy ilyen jól bevált sémához? Játshat újszerűen a formával, esetleg mondhat mást tartalmi szinten, mint amit elődei mondtak. A kérdés a *Mellettem elférsz* esetében az, hogy GreCsó képes-e úgy megírni a regényt, hogy kivételesnek hasson és megújítsa a családregeény kategóriáját.

A szerzőt többnyire a móríci, mikszáthi hagyományt folytatók közé sorolja az irodalomkritika: GreCsó regényeiben egy újabb, kortárs átértelmezését próbálja adni ezen klasszikusok elbeszélésmódjának. A *Mellettem elférsz*ben is megtalálható ez a vonal, az anekdotikus narráció, mely emlékeztet Móriczra és Mikszáthra is, ám észrevehetünk benne prousti vonásokat is. A sárgadinnye és kenyér kombinációjára beinduló emlékezés kísértetiesen hasonlít a madeleine-süteményre. GreCsó

regénye azonban nem az elbeszélő múltban lévő önkeresésről szól, hanem a múlt által való átformálódásról, az „én”-t tehát a múlt építi fel.

A szerző konzekvensen alakítja a szereplő-elbeszélőt, végig bizonytalanságban hagyva az olvasót kilétéről. Grecsó regényének narrátora meglehetősen keveset mond el magáról. Annyit tudunk meg, hogy csúnya, szlávos hangzású nevet visel, következésképpen „Én”-ként referál önmagára, valamint hogy 1976-ban született egy olyan településen, melynek nevében megtalálható az S és a V betű. Ezek összességét figyelembe véve az olvasó el is indulhatna a referenciális olvasat felé és levonhatna olyan következtetéseket, hogy a regény önéletrajzi, hiszen Grecsó Krisztián 1976-ban született, Szegváron. A regény tehát rájátszik az önéletrajziségra, de nem teljesíti be, a narrátor később jól megkülönböztethetővé válik a szerzőtől: kiderül, hogy hivatalnok, aki egy irodában dolgozik. A regény több ponton is figyelmezteti olvasóját, hogy valószínűleg fikcionális karakterekkel, történetekkel van dolga, így az önéletrajzi olvasat csak részben valósul meg, mikor épp belenyugodnánk a referenciális olvasatba, Grecsó akkor rántja ki lábunk alól a talajt. Ez a játék érdekessé teszi a regényt, nem hagyja nyugodni olvasóját, aki folyton újra és újra felteszi magának a kérdést: vajon fikció ez, vagy valóság?

Grecsó művében megannyi szálát mozgat, melyek mind térben, mind időben eltérnek, és önálló narratívaként is megállnák a helyüket. Olvashatjuk egyszer a főszereplő budapesti élettörténetét, majd visszafele haladva a családfán Juszt mama írásával fény derül több önálló történetre is: Márton, Benedek, Sádi, az ifjabbik Mártonék sorsára, végül Domos nagypapa életére, miközben a hosszabb leírásokba Grecsó beékel rövidebb sztorikat is. A tér- és idősíkok közt való állandó ugrálásban az olvasó elfárad, ráadásul követni sem bírja azokat. Nem segít az eligazodásban a nevek ismétlődése sem, bár a funkció feledtethetné ezt velünk. A nevek ismétlődésének szerepe nyilvánvalóan a sorsok, problémák generációról generációra való visszatérésének bemutatása, az író szándéka, hogy lássuk, elválaszthatatlanok vagyunk őseinktől, az ő életüket éljük tovább, haláluk után bennünk folytatódik életük. A nevek az élettörténetek elmesélése által válnak egyetlen névből egy saját életúttal rendelkező személlyé, önálló, egyedi szereplővé. A mögöttük álló múlt az, amely megkonstruálja őket. A főszereplő nevét nem tudjuk, ám mögötte nem is áll egyetlen szilárd történet, identitása változóban van, újabb és újabb információkat tud meg a saját családjáról, melyek talán majd később hozzásegítik egy névhez. Grecsó játéka a nevekkel tudatosnak tűnik, és az a felvetés, hogy az ember lényege és egész személyisége a nevében rejlik, értékes és konzekvensen végigvitt gondolat a regényben.

A két helyszín ugyanúgy váltakozik a műben, mint az idősíkok: egyik a tiszántúli falusi telep, a másik pedig Budapest. A szerkezet abból a szempontból felépített, hogy a könyv közepétől kisebb megszakításokkal folyamatosan Budapesten játszódik, míg előtte a Tiszántúlon, de mire a feléig eljutunk, már rég elvesztünk a kuszaságban. Komoly munka kell ahhoz, hogy eligazodjunk a látszólag különálló, ám a mű egészét tekintve mégis bizonyos szálakon összekapcsolódó történeteken, és tudjuk őket a saját összefüggéseikben nézni, még akkor is, ha a könyv elején felvázolt családfa nyilván azzal a céllal is készült, hogy az olvasók dolgát megkönnyítse. Ha a budapesti és a tiszántúli táj leírását

vizsgáljuk, akkor meg kell állapítani, hogy ami izgalmas és újszerű tud lenni, az a vidéki élet bemutatása. A múlt, a falu az, ahol Grecsó igazán otthon van, a fővárosi mindennapok, az iroda, Helga és a szakítás érdektelenek maradnak. Lehet ez azért, mert a szerzőbe beleégtek a vidéki tájak, a reménytelen pusztulás és a kitörhetetlenség érzése, hiszen életének meghatározó szakaszát falun töltötte. Ám pont a kitörhetetlenség kérdése az, amelyben Grecsó ellentmond elődeinek, nem viszi tovább a móríci hagyományt, hiszen a szereplő eljött a faluból és hivatalnoki szerepet tölt be a városban. Tehát a kitörés lehetséges, a kérdés csupán annyi, mi marad a faluból, ha az egyetlen megoldás az, ha eljövünk onnan. Fontos ez a szempont Juszti mama talán legmegrendítőbb jeleneténél, mikor az utolsó pillanatban verset kreál az iskolai évváróra, és életének egyetlen kitörési lehetőségét látja ebben. Az egyetlen alkalmat, hogy alkosson valami maradandót, megmutassa magát a közönségnek, ám azt, hogy a verset ő írta, nem szabad elmondani. Tehát az elismerés elmarad, élete egyetlen pontján, mikor nem ő van másokért, hanem mások lehetnének őerte azzal, hogy észreveszik, a válasz a csend, ez pedig alapján tragikus. Ez a kettősség és a keserédes báj az, ami ezt a történetet elmélyíti. A szerző odafigyeléssel választotta meg a szavakat, patikamérleggel mérte ki a jelzőket, nincs benne túl sok, de ami benne van, az olyan, hogy ha nem lenne, hiányozna.

Ehhez hasonlóan fénypontja a regénynek Benedek és Sádi szerelmi története. Grecsó ezeknél a történeteknél tud hallgatni, amikor hallgatni kell, és ettől a leírások feszesek lesznek, nincsenek túlírva, nem rágja őket olvasói szájába, és nem szembesülünk a végén coelhói tanulságokkal. A szöveg könnyed és természetes marad, ám tartalmi mélysége van. Érezhető ez például akkor, mikor a gyerekek gúnyolják Sádít, aki nem tud úszni, és Benedek azzal igyekszik megmenteni, hogy ő is elkezdje gúnyolni. Szinte kínzó feszültség van a sorok között mely jelentős hatást gyakorol az olvasóra. A történetük vége, a kiskapu a két ház között, mint a szerelmük jelképe pedig megnyugvást kelt a befogadóban, és úgy érzi, ennek a történetnek így kellett befejeződnie. És valóban, ez a szál hiánytalan.

A narrációban kétfajta hangnem váltakozik, egy, amelyet inkább kapcsolhatunk a magas irodalomhoz, és egy sokkal bölcsekedőbb, felszínes hangnem. Az elbeszélésmód maga tehát már nem olyan jól konstruált, mint a narrátor. A váltás az elbeszélésmódban akkor következik be, amikor a szerző tanulságot akar a történet végére tenni, és ez egyáltalán nem megy neki úgy, hogy ne legyen közhelyszerű. Grecsó néhol leplezetlen hatásvadászattal ír, és ezt jól példázza a regény vége is. A Zách Évával történő megismerkedése nem egy másfajta jövő, hanem egy másfajta múlt lehetőségét tárja fel, hiszen az asszony a főszereplő nagyanyja lehetett volna. A történet szükségtelenül vontatott, sok találkozóból áll, mire megismerjük Domos, Éva és Péter történetét, és ennek a hosszúra nyújtott időnek nincsen funkciója. Ugyanúgy, ahogy a könyv megerősakolt lezárásának sem, ahol a szerző az eddigieknél is jobban igyekszik bemutatni, hogy felmenőink sorsát éljük, nem menekülhetünk a körköröség elől.

A regény az elbeszélő identitásának megtalálása, illetve újrakonstruálása köré szerveződik, saját múltjának felfejtése közben. Ez a családregények esetében gyakorlatilag közhelyes sémává vált az elmúlt évek irodalmában, gondoljunk akár külföldi szerzőkre, mint W. G. Sebald, Aharon Appelfeld, vagy

akár olyan, a magyar irodalomban népszerű írókra, mint Kukorelly Endre vagy Nádas Péter. Bár Grecsó regénye megpróbál kitörni elődei árnyékából, nem minden próbálkozása váltja be a hozzá fűzött reményeket. Saját írói stílusa helyenként megmutatkozik, és ekkor egyéni és jó hangot üt meg, mégis a regény egészét tekintve csapongó. Ez a műve sokkal monumentálisabbnak akar tűnni, mint amilyen valójában. A regény egyik nagy hibája, hogy szükségtelenül fontosabbnak véli saját voltát annál, amilyen valójában. Ha kevésbé venné komolyan magát a szöveg, valószínűleg egy sokkal egyszerűbb, maníroktól mentesebb prózai produktumot kapnánk. Olyat, mint amelyet a regény azon részeinél olvashatunk, amelyeknél a szerző elhagyja a modorosságot, a művészkedést, és egyszerű, természetes stílusban alkot önmagán túlmutató történeteket.

Kazár Olívia Noémi

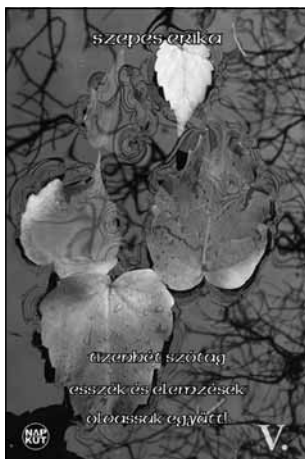
Mire elég 17 szótag?

Az írás szépsége egyedül a kifejezőképességben rejlik.

Az egyéniség egy csomó végtagból, izomból, észből, érzelemből, kultúrából és megértésből, tapasztalásból s előítéletből áll. Részben természet, részben kultúra, részben velünk született, részben kiművelték.

Szepes Erika nem egyébre vállalkozott új kötetében, a *Tizenkét szótagban*, mint hogy „magas” ismeretterjesztést próbáljon eladni a kamaszmentalitással megvert irodalmi közönségnek. Ez a tíz esszé és elemzés a haikuról szól. Ez a tíz esszé és elemzés nem (nemcsak) a haikuról szól.

„A szétesőnek érzett világban biztonságot nyújt az összefogott, tömör forma, a japán-keleti bölcsesség, az örökkévalóság utáni változatlan vágy – a változatlan örökkévalóság vágya”

Szepes Erika: *Tizenkét szótag – Esszék és elemzések*; Olvassunk együtt! V., Napkút Kiadó, Bp., 2011

– írja szerző a „fülszöveg”-ben, s alighanem lényege-esszenciája, a valóság közelnézete ez a megfogalmazás.

A *Tizenkét szótag* című esszégyűjtemény egésze azt próbálja igazolni, hogy egy japán-keleti versforma, a haiku filozófiája (ha a futballnak van filozófiája, akkor egy irodalmi műfajnak pláne lehet) hogyan transzferálható Köztes-Európa egészére, s így a magyar irodalmi égbolt alá is esetleg.

Mi is a haiku?

Japán lírai műfaj és versforma, rímtelen, hangsúlyos, három sorból álló költemény, melyben 5-ös és 7-es szótagszámú sorok váltakoznak. A műfaj szorosan köthető a tradicionális tankához, valamint a humoros haikai rengához. A műfaj reformját a 16. század végén Matsuo Basho kez-

deményezte, aki megadta a haiku máig követendő alaptémáját, a természetábrázolást és a szimbolikát alkalmazva mély filozófiai értelemmel töltötte meg a verset.

Eddig a verdikt.

Az európai – így a magyar – átlagolvasó olykor egzotikusnak találja a virtuóz kép- és szimbólumhasználatot, s olykor idegennek a végletekig tömörített gondolatot. (Határ Győző pl., aki nem volt kispályás a literatúrában, nagyon idegenkedett a „törpére zsugorított” versformától.)

A szerző a keleti vallásfilozófiák alapvető szimbólumrendszerének magyarázatától hamar eljut a magyar haiku-költészetig, amelyet ezredvégi önarcképünknek láttat.

A háromszoros, szigorú szerkezet nagy erőpróba a költők számára. Európában a huszadik század fordulójának kelet felé forduló érdeklődése fedezte fel, nálunk Kosztolányi, Tandori és Weöres tekinthető haiku-költőnek (is). Szepes Erika esszégyűjteményében viszont olyan – a nagyközönség számára kevéssé ismert (az egy Utassyt kivéve), – magyar költők haikuit elemzi, mint Bíró József, Nagy Zopán, Horváth Ödön, Sebők Éva.

„A mai haiku – válságkorszak terméke.” A magyar haiku pedig, ahogyan az egyik írás alcímében is megfogalmazódott, a „távol-keleti meditáció és az európai neuraszténia közötti” menekülő-menekítő versvilág kifejezője, egy társadalmi közhangulat mikronnyi irodalmi terméke.

Utassy József egyik idézett haiku-jában a szerző meglátása szerint elfér egy egész élet, melynek nincs köze a keleti filozófiákhoz, sőt „kelet-európai szenvedéssel töltődik fel”.

Tombol a tavasz.

Ám a magvak szívében
irdatlan csönd van.

Ez a szívbe markoló szomorúság nem az ázsiai vallásfilozófiák meditatív-szemlélődő, a szépet és jót megbecsülő, szelíd tükre; ez inkább a protestáns életérzés dörgő orgonahangjaira hajaz a látszólagos nyugalmi pillanat ellenére is.

Szepes Erika zseniális meglátása a recenzens szerint éppen az, hogy a magyar haiku-költészet mondani-valóját saját súlya determinálja. Míg keleten például az árvaságnak haszna és méltósága van, addig a közép-kelet-európai költő – általában – úgy érzi, olyan világba hullt, amelyből hiányzik Isten szeretete.

Ezen írások azt próbálják bizonyítani, hogy a magyar haiku egyfajta menekülés, a harmónia keresése a természetes élet és a modern (technikai) fölpörgetett élet között: kivonulás, elszakadás, különválás – szecesszió. Közép-európai dekadencia. Finomság, frivolitás és tragédia keverése. Bizarr képek, melyek az élvezet elmúlásérzésre és a lendületes dinamikára épülnek egyszerre.

A haiku – a Duna-medencében – szecesszió!

Ha van a pogánnyá válásig utolsó pillanat, akkor az olyan érzés, mint ha az ember abba a világba hullna, amelyből hiányzik Isten szeretete, s ez elrémítőbb lehet minden intellektuális hiedelemnél.

Kis kitérő: Szepes Erika szövegeit-elemzéseit olvasva az embernek óhatatlanul a matematikai logikai gondolkodás jut az eszébe; a pontosság, a racionalitás, a költészetben rejlő misztikum föl- és kifejtése mind egy rendezett vonal mentén történik. Józan ész és kritikai szellem, amely kétségkívül fölötté áll valamely logikus szellemnek, s vélhetően az ún. nyugati gondolkodásnak legmagasabb rendű formáját képviseli.

Utassyn kívül egyébként (az egy valamelyest ismertebb Sebők Éva kivételével), amint már említettem, a szerző szívesen választ alanyokat az „irodalmi periféria” közegéből, s vonatkozik ez más tárgyú írásainak „hőseire” is. Hiszen a kánonokban nem vagy alig szereplő alkotók oeuvre-jét vizsgálja, s próbálja vezér- s mester-gondolatának fonalára felfűzni azokat.

Öncsalás, menekülés, paradoxon.

Egy mikronnyi műfaj, forma – arc és álarc dichotómiája mögé húzódó magatartásforma –, nos ez a magyar haiku. A szerző a mesterség eredetét, történetét, fogásait kutatja; az alkotó szándékát s az alkotás mögötti indítékot.

Szepes Erika *verspszichológus*.

Régi vágású bajnok, sampion ász, aki nem érzi isteni, kegyelemteljes trouvaille-nak a szövegszerkesztővel való szerencsétlenkedést.

A haiku „hulló levél könnyedségű és kicsinységű versforma” – az örök idővel játszik. A szerző írásait olvasva már-már azt érezzük: igen, ez a mi találmányunk, ősi magyar, tömörített életérzés, maxima, egyfajta aforizma hungarikumként csomagolva.

Szédületes az a műveltséganyag, amelyet Szepes Erika ebben a közepes vastagságú könyvében felmutat. S teszi ezt közvetlenül és egyszerűen-természetesen, töprengésre-elgondolkodtatásra készítve az érdeklődő olvasót.

Nem bízunk a szavakban, s irtózunk a meghatározásoktól. Nem vagyunk hajlandók a kánon tolvajnyelvét használni, s mindig hajthatatlan ellenségei voltunk az osztályozás szellemének. Ez lehet a *Tizenhét szótag* írójának hitvallása.

Tíz kitűnő esszé-elemzés sorjázik e kötetben, amely sorozatkiadásként az *Olvassuk együtt!* felcímet viseli. Egyetlen sajnálatos tény e remek könyvvel kapcsolatban: vájt fülűek lesznek fogékonyak rá, s csak a nagyon értők fogják olvasni. De sebjaj, habár „európai lelkünket nem tudjuk teljesen átadni...álarcot öltünk, s mögüle mosolygunk kifelé...”

S akkor kérdezzük meg nyugodtan, hogy mire is elég a 17 szótag?

Kaló Béla

Kezében tartja lapunkat, Kedves Olvasó – hadd higgyük, hogy „nyert ügyünk van” így, mert törekvéseinket megítélheti, s határozhat arra, hogy adójának egy százalékát alapítványunknak ajánlja föl.

Ezt megteheti, ha kedvezményezettként

a **Cédrus Művészeti Alapítványt**

nevezi meg, adószámunk pedig:

18110661-2-41.

Köszönjük.

Szepes Erika

Tojás

Ahogy rohantam a kórházba, az erős szívdobogástól mintha késsel hasogatnák volna a torkomat, pedig nem is az én mandulámat kanyarították ki, hanem négyéves, göndör fürtös kislányomét. Rémületemet a múlt emlékei gerjesztették: láttam magamat a műtőszéken – mert a kaszabolás közben ülnöm kellett –, kezemben a vese alakú tálat tartom: ide kellett potyognia-folynia mindannak, amit belőlem takarítottak ki, és közben átéltem azt a révületet is, amelyet az arcomba nyomott éteres kendő okozott. Akkortájt ezt használták kisebb műtéteknél altatás helyett. Utána két napig nem beszélhettem, kockás spirálozott noteszban jeleztem a látogatónak, ha valamit kértem vagy a kérdésekre válaszoltam. Darabosat tilos volt enni, hideget is, meleget is, mindaddig, amíg a nagy kímélettlől teljesen nyomoréknak nem éreztem magam.

E rémlátomásoktól gyötörve rohantam fel a lépcsőn, figyelemre se méltattam a kórház zöld csempés falain virító gyermekrajzokat, vidám állatfigurákat – ugye, milyen jó itt lenni nálunk a kórházban! –, hanem egyenesen berontottam a nyolcágas kórterembe, és rémülten hallottam, ahogy a göndör fürtű gyermek a rácsos kiságyban, a helyhiány miatt táncmozdulatok helyett föl-le ugrálva, a forró júniusi délutánon hangosan énekel:

– Téalapó itt van, hó a subája – merthogy az idén ezt tanulták az óvodában.

Odarohantam hozzá, és halkan, de erélyesen megkértem, hogy maradjon csendben, ne erőltesse a torkát, nehogy felszakadjon a sebe és tovább kelljen bennmaradnia a kórházban. Vidáman nevetett, majd folytatta: – Rénszarvas húzta, szán repítette...

Láttam, hogy ővele nem értek szót, így a nővérhez fordultam: miért nem hallgattatja el és fekteti le a frissen műtött gyermekeket? A nővér vállat vont, és unott arccal közölte:

– Azok a régi idők és módszerek már elavultak. A gyerekek most már rögtön a műtét után beszélhetnek, ehetnek, ihatnak.

– És énekelhetnek is? – kockáztattam meg egy utolsó kérdést, hogy min-dent tisztázzak.

– Hát persze. Ha még van kedvük hozzá – és ezzel otthagytott.

Leültem kislányom ágyára, magam mellé ültettem őt is, és – hogy csendesebb témára tereljem a beszélgetést – megkérdeztem:

– Mit kaptatok ma uzsonnára?

– Beacillint habszivaccsal – fogalmazott pontosan, mint mindig, a világ legtermészetesebb hangján.

Nem értettem. A Beacillint még csak-csak: feltehetőleg antibiotikummal védik a friss sebet. De miért adtak hozzá habszivacsot? És miért etetnek habszivacsot az én göndör gyermekemmel? Még egyszer rákérdeztem: a válasz ugyanaz volt. Amikor elbúcsúztam tőle a másnapi hazavitel reményében, elmenőben megkérdeztem a nővért:

– Drága nővérke, mit kaptak uzsonnára a gyerekek?

– Madártejet – válaszolta fáradtan, közönyösen, és már ment is tovább. A teremben tartózkodó többi anyuka először csak pusmogott, sugdolózott, majd vihogni kezdtek. Csúnyán lebuktam: világosan kiderült, hogy én soha nem készítettem madártejet. A gyerek a Beacillint jól ismerte, a vaníliaízű sárga szirupot már többször kapta betegségei alkalmával, a szirupon úszkáló fehér pamacsokat teljes joggal látta habszivacsnek.

Megszégyenülten kullogtam hazafelé, és próbáltam okot találni arra, vajon miért nem főztem én soha madártejet? Magam előtt láttam a régi, gyermekkori konyhát, hatalmas fehér bútoraival, amelyeket alkotója az örökkévalóságnak készített, az én nagyszüleim – mert ezt még ők szerezték be – pedig számtalan őket követő generáció számára végleges konyhabútor-megoldásnak láttak. A mosogató kagylója kisebbfajta medence volt, a praktikus hokedlit megemelni sem tudtam. A jégszekrény, amelyben akkoriban valódi jégtáblákat kellett tartani (az utcáról hangzott minden reggel a Jeges! Jeges! kiáltás, és mi vödörrel, szatyorral mentünk a hatalmas jégtömbökért) ahhoz, hogy hűtsön, nem is fért be a konyhába: az előszobában terpeszkedett, és forró napokon melléje ülve telefonáltam, mert az oldala is hűsített. Ebből a súlyosan örökkévaló konyhából én ki voltam tiltva, hogy ne lábatlankodjam a forró vizes edények, kések, bárdok és egyéb veszedelmek között, pedig engem nagyon vonzott a konyha – éppen száműzetésem miatt varázslatos boszorkánykonyhának láttam: valamiféle anyagokból egészen más állagú, illatú és ízű dolgok alakultak benne.

De madártej soha. Most így, évtizedek távolából már tudom az okát: nagyon ritkán volt otthon tojás, és ha volt is, akkor abból tisztességes, laktató ételeket kellett előállítani, nem ilyen sárga folyadékon úszó buta felhőket – fölösleges luxusedességet. Ha hozzájutottunk tojáshoz, nagyanyám nagyon sokféle módon tudta elkészíteni: főzte keményre, lötyögős lágyra, megsütötte rántottának, tükörtojásnak, belefőzte szemesbabfőzelékbe – akkortájt ez helyettesítette a sok húst igénylő sóletet –, ettünk tojásos galuskát, és nagy ritkán sültöt palacsintát is, amely édesség volt ugyan, mint a madártej, de sokkal kevesebb tojásból sokkal több és laktatóbb fogás készülhetett belőle.

A tojást mindig piacon vettük – a nagy híré Garayra jártunk –, parasztoktól parasztojást (az elegánsabb „őstermelő” fogalom még nem létezett), és nem is mindig pénzért, hanem gyakran ruhaneműért, takaróért, edényekért cserébe. Mindig pontosan be volt osztva, hány tojást fogyaszthatunk egy héten. Nagyon szerettem piacra járni. Mintha egy egész falu szorult volna be egy kis területre a maga tarka zöldségeivel, gyümölcszeivel, krumplihalmaival, harsányan ordibáló állataival – a piacra csak élő állatot lehetett vinni, hiszen a szállítás közbeni hűtés megoldatlan volt. A sok vesztét érző, riadtan harsogó állat közül néha bemenekültem a halak közé: ott óriási potykák tátogtak, buborékaikat csendben pöfögtették ugyan, de mérhetetlen bűzben. A frissen eladott és ott helyben leölt halak bomló nedveinek irtózatossága keveredett a halasmedencék poshadt vizének kipárolgásával – ezért, miközben nagyanyám válogatott, turkált a felhozatalban, én végül is a hangos állatokat választottam. Élő állatot kétféle vittünk csak: halat, amelyet apám hazaérkezéséig a kádban úsztattunk, hogy életben tartsuk, míg az orvos szakszerűen megölheti, aztán lekapargatja az iszamos pikkelyeket, amelyek percek alatt ellepték a konyhát, és nagyon kellett vigyázni, hogy el ne csússzunk. Kioperálta és megmutatta az úszóhólyagot, amelyet

hajszalerek szóttek körül – de itt már elkezdtem undorodni, és kimenekültem a boncteremből. A másik állat, amit élve vittünk haza, a tyúk vagy kakas volt, az ő lenyakazásuk is apámra várt. Nagyon szakszerűen csinálta, de ezt nem az orvosi egyetemen tanulta, hanem otthon, a várpalotai kertben, ahol megteremték a zöldségek, gyümölcsök, szaporodtak a baromfik, és az ünnepi húsleves előtt rituálisan levágták őket. Egy rémületes eset után azonban apám felhagyott a hóhér szerepkörrel: egy fejét vesztett kakas teste elkezdett körberohangálni a konyhában. Jó néhány kört tett meg, mire a test felfogta, hogy nincs őt irányító tarajos fő a nyakán, és végre összerogyott. Ezután már a piacon megkértük az árust, hogy végezze ki a csirkét, tyúkot, ami éppen került, és futottunk vele haza, hogy meg ne romoljon. Én azt szerettem, ha tyúkot vettünk, mert amikor nagymama felbontotta, mindig talált benne tojáskezdeményeket, azaz petéket, amelyeken még nem alakult ki a védőburok, a tojáshéj. Ezeket a tojássárgákat – mert tulajdonképpen csak a sárgájuk volt meg – különleges eljárással megsütötte: az előmelegített platnira sütőpapírt tett, erre helyezte a tojássárgákat, és addig sütötte őket, amíg teljesen meg nem szilárdultak; én azt szerettem, ha egy kicsit barnára is pörköldtek. Ezekért a sült sárgákért óriási harcot vívtunk mindig az öcsémmel, aztán a nagymama végül mindig elosztotta őket.

Egyetlenegyszer adódott, hogy számolás nélkül fogyaszthattunk tojást, mert váratlanul nagyon sokhoz jutottunk hozzá. Egy hűvös, őszi hajnalon – sötét volt még, nem lehetett több fél ötnél – csengettek az ajtónkon. Az első reflex a rémület volt: megint apámért jött a fekete autó, mint az előző héten, amikor heves incidense támadt a kórházban. Röntgenorvosként gyomorra specializálódott: fekélyeket vizsgált – akkor még csak átvilágítással, nem felvételről készült a diagnózis. A betegek hajnalban, éhgyomorrra kaptak egy jó nagy bögre gipszkakaót – így becézték a kontrasztanyagot –, amelynek útját a gyomorig és elhelyezkedését a gyomorban a folyamat közben vizsgálta apám. Azon a kora reggelen is nagyon sokan gubbasztottak már, kezüket fájó gyomrukra szorítva, a hideg, fehérre festett padokon, és vártak csendben, fegyelmezetten a sorukra. Akkor hirtelen felharsant a folyosó végén egy kemény, durva hang, és útjából mindent és mindenkit félresöpörve rátört apámra, az sem zavarta, hogy az ajtón fenyegetően villogott a „Sugárveszély!” felirat. Azt ordította, hogy örületes fájdalmai vannak, és apám azonnal vizsgálja meg őt. Apám nem volt ijedős, nyugodtan azt válaszolta: „Várjon a sorára az elvtárs, a többiek is mind gyomorröntgenre várnak.” A tiszt erre még hangosabban ordította, hogy neki mint vezérezredesnek előjogai vannak. Apám türelmesen elmagyarázta, hogy még az előjogok sem biztosítanak elsőbbséget: a kontrasztanyagot a vizsgálat előtt órákkal kell meginni, a legjobb esetben két óra múlva kerülhet rá a sor. A tiszt őrjöngve elrohant „Majd kereselek magamnak egy igazi orvost, mit is akarok egy ilyen felcserető!” ordítással. Apám otthon nem mesélte el a történeteket, nem akart előre ránk ijeszteni, de pontosan tudta, mi következik: az ágya mellé, a keze ügyébe elhelyezte a „rohampoggyászát”, egy kis faládát. Azon az éjszakén csöngettek be és vitték el valahová. (A házmester, aki a kaput kinyitotta, másnap az egész házban elterjesztette, hogy apámat letartóztatták. A lépcsőn valahogy mindenki elhúzódot tőlünk.) Higgadtsága és szakszerűsége a gyanakvó és rosszindulatú vallatókat mégis meggyőzte, így elengedték: nem is hazahozták, hanem egyenesen bevitték a kórházba. (A lakók ezért már

úgy tudták, hogy egy napja ül.) Csak este került elő, szó és vacsora nélkül zuhant az ágyba. Csütörtök volt, az eseményeket a vasárnapi ebédnél mesélte el, akkor volt először ideje és energiája, hogy részletesen beszámoljon.

A kórházi eset után egy hajnalon ismét csengettek. Apám rutinosan nyúlt a kézipoggyászáért, én hamarabb értem az ajtóhoz, de csak a kisablakot nyitottam ki. Elképedtem a látványtól – addigra már az egész család odagyűlt –: pörge kalapos, bajszos bácsi állt a folyosón, mindkét kezében, fülüknél fogva, élő nyulakat tartott.

– Ezt hoztam a doktor úrnak hálából, hogy meg tetszett gyógyítani! – mondta számomra nehezen érthető tájszólással. Apám dühbe gurult:

– Nem viszi innen ezeket a jószágokat?! Soha, senkitől, semmiféle hálapénzt nem fogadok el!

– De drága doktor úr, ez nem pénz, ezek nyulak! – makogta a szegény bácsi. – Csak élve tudtam elhozni őket, mert nincs hűtőládám, hogy előkészíthetjük volna őket.

– Ne lássam többet a nyulait, és magát is csak nélkülük! – apám becsukta a kisablakot, és ezzel le is zárta a beszélgetést. Az öreg a nyulaival, az ázott pörge kalapjával eltűnt a folyosón.

Rossz idők jártak ránk: néhány nap múlva újabb csengetés az ajtónkon. De szerencsére nem a fekete autó volt, csak a szomszéd Emmi néni lett rosszul – szívbeteg volt. Apám köpenyt kapott fel a pizsamájára, és átsántikált. Jó órát lehetett a betegnél, fáradtan jött vissza, de arra a maradék egy órára már nem feküdt le, korábban indult a kórházba.

A következő hajnali csengetésnél már mindenki rutinszerűen tette a dolgát. Apán fogta a kis faládát, én rohantam a kisablakot kinyitni, és a hajnali csendben megint hallottuk egymás szívdobogását. Ismét a pörge kalapos bácsi volt, ezúttal hatalmas szakajtóval, amelynek tartalmát durva vászonkendő takarta. Apám felfortyant:

– Már megint itt van? Nem mondtam elég világosan, hogy nem fogadok el paraszolvenciát?

– Nagyságos doktor elvtárs – próbálkozott más megszólítással a bácsi. – Ez nem holmi paraszentség vagy micsoda, hanem tojások!

– Azt se akarom látni! – dörögte apám, és már csukta volna az ablakot, amikor anyám közbeszólt:

– Már mégse a folyosón ordítozzatok! Engedd be a bácsit! – mondta anyám a nála szemlátomást fiatalabb férfinak, akinek nem mondhatott se urat, se elvtársat. A bácsi belépett, gyorsan a kezembe nyomta a szakajtót – jó nehéz volt, alig bírtam tartani –, és köszönés nélkül, élve az ajándék átadásával és a gyors szabadulás lehetőségével, szinte futott a belső gangos folyosón.

Apám füstölögve ment vissza a szobájába, mi meg kíváncsian vettük le a szakajtóról a vászonkendőt. Valóban tojások voltak benne, de még mennyi! A piacon se láttam még ekkora halom tojást. Elkezdtük számolni, de a megszámlolt darabok visszagurultak a számolatlanok közé vagy fordítva: a szakajtóban lehetetlen volt felmérni a mennyiséget.

– Terítsünk le egy pokrócot, és tegyük rá a már megszámloltakat! – javasolta praktikus anyám, és így is tettünk. Már nem emlékszem, milyen szám jött ki belőle, csak azt tudom, hogy hetekig tobzódtunk a tojásban. Anyám egyszer

– később pironkodva vallotta be apámnak – még az arcára is tett tojáspakolást: mézzel, citrommal, liszttel összekeverve felkente az arcára, és így maradt órákon át. Meg volt győződve róla, hogy a ragacsos massa, ami alig akart lejönni a bőréről, feltűnően megfiatalította, megszépítette. Tőlünk kérdezgette: – Látni a hatást? Érdemes volt? – mi buzgón bólogattunk, apám meg hazaérkezése után csak ennyit kérdezett: – Miért van olyan furcsa szagod?

Ettől kezdve a tojás csak táplálék volt, kozmetikum soha.

Az én étlapomról valószínűleg az emlékek miatt hiányzott a madártej, hajdani göndör fürtös lányom anyaként sem tanulta meg készíteni, nem érezte szükségét sem ő, sem a családja. Zsófi unokám is lelkes igyekezettel – éppen itt mellettem – palacsintatésztát kever, és bekiált a szobába: – Mama, hány tojás kell huszonkét palacsintához?

Mert palacsintát nagyon sokat esznek. Madártejet soha, Beacillint habszivaccsal is csak mandulaműtét esetén.

Marton Réka Zsófia

Mikor a tányérok zuhannak

Hallgatom ahogy tányérok gurulnak a szomszédban
visszhangzik a zuhanásuk átjárja a füledt-jeges lakótelep
lépcsőházát elhagyta az élet csak a lyukakban mozognak a vájdlingok
De az erősebb gravitáció hívja őket és dermedt gyorsasággal hasítják végig
a lépcsőház vízszintes auráját most a szél sem nyaldossa csak a középserű életek
lógnak kiterítve a négyzetes erkélyek fregoliján
Idestova nincs intimitás ahogy a vizelet a szomszédban a lefolyóba csordogál
te hallod s arra gondolsz miért szabálytalan a világ csak egy tükörkép és a ribilliók a falak közt
meg a szennyes életmaradékok a földön nincs már szimmetria kérdezem
mikor a tányérok ömlenek egy zseni serceg ceruzájával a lakótelepi anti-idillben

Evellei Kata

Függőség

— sorminta —

1.

Most új szakadék fölött lengek
bolond harangnyelv egymagam
Megkondítatlan mindörökké
a harangozónak dolga van

2.

A váz fehér de láthatatlan
árnyékaimat itt hagyom
Így gázolok át sérthetetlen
fekete csontú falakon

3.

Egy az Isten de húszoldalú
kockával hogyha dob talál
Szerepbe bújik életuntan
az e heti műanyag halál

4.

Egyek és nullák sorba rakva
még álmaim fésületlenek
Úgy úsznak benne mint a felhők
csillámló pixeltengerek

5.

És kockává csukódik minden
éjjelem és nappalom
Fejem fölött a sűrű mélyben
búgva öröl a nagy malom.

Simek Valéria

Utak

Az itt és a most keresztfájától
indul el minden út.
Távolra sietnek és egymásba
futnak, karjaikkal ölelkeznek.
Összekötik a völgyeket a
hegyekkel, a városokat a
falvakkal, a múltat a
jelennek. Uram, lépted
nyomán énekelnek az
utak, imbolygó szelek
bukfenceznek rajtuk.

Lombsuhogással

Felhő futkos a tájon,
moccanatlan elhalkul a
figyelés. Lombsuhogással,
levélsóhajjal jössz,
egyetlen sugara vagy
ennek a kapkodó időnek.
Szoknyád lebben, térdeden
játszik a szél.
A borostás, bukdácsoló
dombokon éneked száll.
Fürrj pityeg valahol.
Áradsz a búzaföld
dajkáló hullámaival,
és a kút vödrével
kiemeled a nyugalmas
csendességet.

A poharak üvegruháján

A poharak üvegruháján
 átvillant a múlt, egy
 messzi táj, mely még
 azt a napot őrizte,
 ahol a gyökerek fölött
 a régi fák egyre várták,
 hogy elinduljak feléjük.
 Túl az árnyakon,
 mint akkor, újra
 ott legyek, ahol együtt
 fénylik az itt és a
 túl, s a túlon is tovább...
 Velük, velünk így
 teljes teremtmény, hordozó
 világunk.

Partomlás

Szakadozik, rojtosodik
 a köznapi tisztesség.
 Ki öltözteti újjá?
 Hiába futunk
 tűért, cérnáért.
 Arcunkon jeges esők
 kopognak, kalapunkból
 elrepültek a pacsirták.
 A partomlás nem ért
 véget alattunk.
 Égig érő kérdőjelek,
 felkiáltójelek léceiben
 kapaszkodunk.
 Annyi hazugság
 tépte szét gyermeki
 álmom fátyolát, már
 csak az igazság dühe
 vonz, életem már
 így folyik alá.

Miklóssy Endre

A zenészfilozófus

(Prolegomena)

Szabados György
(1939–2011)

*A dalokban van az erő.
Ethel Wilson
indián asszony mondása*

Vannak olyan zeneszerzők, mint Wagner, Debussy, Bartók, akiknek a zenéje közvetlen filozófiai tartalmat hordoz, vagyis a világ-helyzetet összefüggően áttekintő rendezett, akár szavakba is foglalható gondolatsort. És vannak olyan filozófusok, mint Nietzsche, Adorno vagy Hamvas Béla, akik belelátanak a zene mélységeibe, és annak a léttartalmait összefüggő gondolatrendszerükben kibontá-

ni képesek. Szabados György mindkettő volt, egy személyben.

Pályáját a nyugati zene huszadik századi történelmi helyzetén keresztül érthetjük meg. Az első világháború után Európát elöntötte az amerikai jazz. Ez a hajdani New Orleans-i néger rabszolgák spirituális szabadulást megteremtő zenéje volt – és most, e minden ízében démonikus tartalmú háború után az öntelt európai polgároknak a lövészárkokba dobálva meg kellett érezniük önnön rabszolga mivoltukat, ezért keresték a szabadulást ebben a zenében.

Amely szabadulásnak azonban ára is volt. Ezt ábrázolja tán a legplasztikusabban Sztravinszkij *Histoire du soldat*-ja, az ember háborús megsemmisülésének e lidércnyomásos kompozíciója, amely a történeteket az európai zene-kultúra megsemmisülésének a formájában mondja el. Orfeusz hatalma immár megszűnt, a zenéje nem fékezi meg többé a vadakat, a megmentő korál, az *Ein feste Burg ist unser Gott* mintegy visszamenőleg is érvényét veszíti, és a lelkét eladott katonát az ördög jazz-ritmusra viszi a pokolba. Ez a képzet annak a Bildungsphilisternek a világképe, akinek számára a polgári kultúra esztétikai átélése lépett a vallási kultusz adta közvetlen átélés helyébe, és így ennek a kultúrának a megsemmisülését azonosnak tekinti az Utolsó Ítélettel. Adorno számára például akkora csalódás volt Hitler világháborús veresége, akárcsak Jónás prófétának Ninive megmaradása. Nem mintha náci lett volna, éppen ellenkezőleg, de ő a náciizmus győzelmére és ezzel a világ megsemmisülésére számított, hiszen a gondolatrendszeréből – a „negatív dialektikából” – ez következett. (No azért nem kellett volna úgy kétségbeesnie. Maradt hátra még éppen elég pusztító erő a világban.)

Ezen a ponton a kultúra útjai végérvényesen kettéváltak, mind e mai napig.

Magának a kultúrának a belső válsága az alkotóerő elsekélyesedésével függött össze. A művészi invenció a klasszicizálódás kánonja alapján manírrá csökevényesedik, a kiszámított hatások utánzó művészetévé. „Was der Kritik verfällt, ist der Scheincharacter des bürgerlichen Kunstwerks”, a kritika áldozata lesz a polgári műalkotás látszat jellege – mondja Thomas Mann muzsikushőse, megtalálván másrészt a kiutat is abban a rendkívül szigorú kompozíciós rendszerben, amelyet Arnold Schönberg tárt a világ elé, elindítván ezzel az európai Nagy Zenét a hallhatatlanság (sic!) felé – ezt a zenét még a képzett muzsikos is csak kottából tudja megérteni. És ez így is van jól, mondja az Elmélet, hiszen a szubjektum, akinek az intuitív élménye volt mindeddig a zene táptalaja, immár reménytelenül bűnbe esett. Ám ez a művészet képes arra, hogy viszont tisztára mossa az eszmét, amely úgy lebeg a valóság fölött, mint Isten a teremtés pillanatában.

A szubjektivitás elutasítása ezen megfontolás alapján általános művészeti igényné vált, nem korlátozódik a zenei kompozíció problémájára. Nyugat legnagyobb nyelvművésze, Mallarmé eljutott végül odáig, hogy a vershez szükséges szavakat kockadobás segítségével kell kiválasztani a szubjektivitás kiküszöbölése érdekében. Ezért fordulnak a geometriához Mondrian, Malevics és a szuprematista festők is. Így gondolkodik manapság az építész Eisenman, aki kiküszöböli a tervezésből a szabadkézi rajzolást mint a szubjektum „bálványimádatát”, és glorifikálja helyette a gépi rajzolást, amely úgymond felszámolja az emberi esetlegességet, vagyis a Bűnt. Sajátságos, de talán szükségszerű, hogy a véletlent és szerves antitézisét, a gépszerűséget kell választania a művésznek, midőn önmagában kezd kételkedni. Ennek a meghatározó okát már Arisztophanész megvilágította. Egyik szatírájában szóvá teszik, hogy immár nem Isten uralkodik, mert elűzte valami légtölcsér... A személytelenségnek ez a mágijája Isten megkísértése, és ezért képtelenség is. Meg lehet-e szabadulni a szubjektivitás bűnétől, a választástól? Látható, hogy nem – hiszen az elutasítása is választás.

Nyugat, kinek a fáradozásai a szubjektumot az emberiség történetében még soha nem látott magasságba emelték, most hatalmas buzgalommal így fogott hozzá, hogy még soha nem látott mértékben megsemmisítse. (Nietzsche próféciája a nihilizmus eljövételéről igencsak igazolódni látszódik itt. Azzal a korrekcióval, hogy természetesen nem „jön”, hanem „hozzák”.)

Mert másrészt a „tömegnek” mondott nagyszámú ember részére ez az egész immár nem jelent semmit. Valaha, nem is oly régen, közösségi ügy volt a velencei karneválon Vivaldi zenéje, a Tamás-templom hívei számára Bach kantátája, a bécsi zenerajongó népnek egy Mozart-versenymű. Persze az még nem „tömeg” volt. Most, a művészi önmegváltás nagy szakadásával, a zenének a hozzáértés arisztokratikus kisajátításával egyidejűleg ők is elindultak a maguk zenekultúrájába. Azt hiszem, a prioritás problémája hasonlatos a tyúk-tojás problémához.

Nem tisztzem ennek a huszadik századi metamorfózisait elemezni, nem is igen értek hozzá, de tagadhatatlan, hogy valahol tényleg a jazzből származott el, tehát Sztravinszkij ördögi igazsága nem egyértelműen vonható kétségbe.

Ami minket, magyarokat illet, a jazz itt is éppúgy hódított, mint bárhol a kontinensen, mígnem elérkezett a kommunizmus korszaka, amely üldözte és

betiltotta, mondván hogy a hidegháborús amerikai „fellazítás” eszköze. Sajátos módon azonban ez egyúttal védelmet nyújtott éppen a legfenyegetőbb belső veszedelme, a tömegkultúra üzleties kommercializálódása ellen. Nem véletlen, hogy a jazz a kommunista világban nyerte vissza azt a halványuló tekintélyét, amelyet a spirituális szabadság megjelenítésével szerzett a pusztuló Európa emberei előtt, és amelyből egy igen sajátos és mély értelmű magyar zenei mozgalom is keletkezhetett – élén éppen Szabados Györggyel, az orvos-zongoristával. Talán ez sem véletlen...

A szellemi szabadságnak, az alkotóművészet alapjának feltétele az egzisztenciális szabadság, amelyhez kenyérkereső foglalkozás is kell. A mi korunkban Michelangelo már bölcsebb, mint Madách falanszterében. Tudja azt, hogy a széklábfaragás éppen az alkotói szabadsága feltétele. Így mi, akik felmértük, hogy az életben maradáshoz és a szabadsághoz másképp egyeztetni nem lehet, errefelé kerestük a lehetőséget. Az orvosi szakma ehhez nem épp kedvezőtlen. Szabadosnak be is jött. Amikor 1972-ben csodaszerűen eljutott a San Sebastian-i zenei fesztiválra és ott világsikert aratott, idehaza rögvessz feketelistára került – nagy baj lett volna, ha nincsen más megélhetése...

Az újkori európai zenekultúra csodaeszköze, a zongora pedig alapvető a zenei építkezéshez. Ő maga, aki jól képzett zongoristává vált, a hajlamainak megfelelően már kezdetből improvizált, ómódi tanárai nagy megrökönyödésére...

Azok a kompozíciós kényszerek, amelyek a nyugati „Nagy Zenét” végül is nagyrészt elvezették az említett „hallhatatlanságba”, a jazzből eleve hiányoztak, már csak azért is, mert ez meg kezdetből „láthatatlan” volt, a mesterei nem ismerték a kottát. A fülükre kellett hagyatkozniuk, s ez természetesen kedvez az improvizációnak, amely a jazz lényege. Így itt a reprodukáló, szemben a műzene-előadó pontosság kényszerével, a hallható mű egyenrangú formálójává lesz. Egyébként pedig, mint azt Szabados éles elméjében kifejti, éppen ez a zene ősfarmája is. „A tenger rögtönöz, nem ismét. Soha kétszer ugyanazt nem zúgja el” – írta Hamvas Béla.

Ezért amennyit a leírással, majd ennek a fokozatos precizizálásával nyerünk, annyit veszítettünk is a személyes szakralitástól eltávolító következményeivel.

A jazz-improvizációt azonban végül mégis megköti maga a zenei alapanyag, az a „slágermelódia”, amelyhez alkalmazkodni kell az előadónak. Ez ugyan egyrészt a népszerűség feltétele – a hallgató az általa felismert és többnyire triviális slágermotívumhoz viszonyít –, másrészt azonban e kommercializálódás csökkenti a művészi értéket. A free jazz ezért az egészet megfordítja: magából a szubjektum improvizációjából születik meg a zene alapmotívuma. Ez az alkotó szubjektum szabadságának a netovábbja, aminek a mértéke azonban függ a belső lehetőségtől. A kiindulópontja nem csupán a hangszerkezelés virtuozitása, hanem az az alapanyag, amelyre a szubjektum támaszkodik, vagyis az ő zenei műveltsége. A forma sohasem jöhet létre a semmiből.

A jazznek a hangzásvilága a puritán korálból kialakult spirituáléból és az afrikai zenének az európainál gazdagabb ritmusaiból ötvöződött. Ez az eltérő kultúrák termékenyítő egymásra hatása mellett mégis bizonyos szűkösseget is eredményez. Szabados, a virtuóz jazz-zongorista, a magyar és az európai zenekultúra kiváló ismerője ezt a korlátot is át tudta törni, és így vált a „szabad

zene" hazai megszervezőjévé és legnagyobb hatású képviselőjévé. És teoretikusává, teszem hozzá.

A probléma a következőkben van. Korunk zenéje, mint mondtuk, elűzte a szubjektumot abban a reménységben, hogy ezáltal közelebb kerül az Univerzum lényegéhez. A modern zenefilozófia „fenegyerek-apostola”, Adorno ezt ekképpen jellemzi: „A teljességgel kibontakoztatott és önmagát uraló esztétikai, akár a filozófiai szubjektum nem elégedhet meg saját magával és saját kifejezésével, hanem objektív elkötelezettségre kell törekednie. De a pusztá szubjektivitásból lehetetlen megteremteni a társadalmi elkötelezettséget, ha nincs jelen szubsztanciálisan a társadalomban, amelytől ma is el kell szakadnia az esztétikai szubjektumnak, épp azért, mivel e társadalom nélküli a szubsztanciális tartalmat.”

Azt hiszem, az ő heroikus kísérlete, hogy a zene immanens problémáját közvetlenül visszavezesse egy transzcendencia nélküli társadalom strukturális problémájára, ebben a formában félreértés. A racionalitás önála mélyen elmerül egy irracionálisan követhetetlen alaptételben, amely dogmatizálódva embertelenséggé is fajulhat. Az érvelésében mindenesetre könnyű észrevennünk a circulus vitiosust, vagyis hogy egy állítást önmagával kíván megmagyarázni. Persze ettől még igaz lehet az állítás – de vajon az-e?

Annyi nyilvánvaló, hogy fel lehet ismerni benne azt a sterilitást (mind a tisztaság, mind a meddőség értelmében), amely a modern zene helyzetét megteremtette, a „totalitarizmus vagy atomizmus” dichotómiájából kiutat sem a társadalom, sem a művészet számára nem találó nyugati világfelfogás zsákutcáját. „Van egy pont – idézi Szabados Boulez-t, a modern zene egyik nagyját –, amelytől kezdve a régebbi szabályrendszerekhez való alkalmazkodás csupán stílusgyakorlatot eredményezhet.” A nyugati művészet fél évezredének ez a manírrá üresedő törvényszerű fejlődési vonala, amelynek a fordulópontját érzékeltettük Thomas Mann megidézésével, és amely ellen irányult az Új Zene, tehát épp ezt a döntő fogatkozást nem tudta kiküszöbölni – bár ennek érdekében feláldozta a közönséget is.

A baziliszkus szeme a rettegésén keresztül bénítja meg áldozatát, mivel-hogy elvarázsolja-elfedi a Gonosztól nem függő, tehát szabad világot. Ez lett a kétségbeesett humanizmus bénító következménye, amely épp ezzel játszik a Gonosz kezére. „Kozmikus helyét veszített lelkiületén megjelenik lopva a mindentudás vélelmének réme: a bukás anygala üres dacán szervezni meg a fenntartó és túléltető erőszakot” – mondja Szabados.

Fontos észrevétele Adornónak a zene összekapcsolása a társadalommal. De azzal, hogy ennek az állapotát kilátástalannak tartja, a zenét éppen a lényegétől fosztja meg. Szélesíti az elit és a profanum vulgus közötti szakadékot, miközben elzárkózik az általa is felismert probléma megoldásától. Szabados viszont átlép ezen, a nemzetközi hírv zenész gyakorta megy falusi művelődési házakba, téglával alátámasztott zongorán játszani, amely esetleg még a térdére is esik közben...

Nishitani, a japán gondolkodó az ember és az Isten személy voltát tekinti az európai keresztény kultúrkör legnagyobb felismerésének, a nyugati válság fő okának pedig a meg nem emésztett kereszténységet. A modern zeneművész példátlanul fegyelmezett, racionális erőfeszítései a szubjektivitásától történő megszabadulásra ezért irányulnak az esetlegességeitől megszabadult igazi

személy voltának a megtalálására, akárcsak Thomas Mann Doktor Faustus-é. De kegyelem híján éppoly kevésbé tud a Bűn által megteremtett helyzetből a maga erejéből szabadulni a nietzschei úton: mindent lerombolni magunkban azért, hogy mindent újból felépíthessünk. Ám a nyilvánvaló kérdés az, hogy mire építsünk?

Szabados ennek ismeretében fordítva járt el: a szubjektum irracionális tartalmát kívánta megtisztítani. Ez, mint mondja, „a személyességen át hagyományozó ízlés és a gondolkodás a művészi ízlés mögött”. A legegyszerűbb, legnyilvánvalóbb emberi módon: az értelmünket, a tradíciókat, a társadalmunkat nem feláldozni kell, hanem megtisztítani. (Minél inkább várják tőlünk az irracionálisra építő külső szörnyetegek a démonikus áldozatot, annál biztosabbak lehetünk a saját igazságunkban. Látjuk, kicsodák, látjuk, mit akarnak – nem nyilvánvaló hát az ellenkezője? „Az én országotom ellenségeim építik” – idéz Hamvas Béla egy apokrif Krisztus-mondást.)

„Az alkotó szellem a teljes szabadság esztétikáját azokban a művészetekben keresi és találja, éli és fogalmazza, melyekben a kötetmek rendje és gyakorlata titokzatosan, a lélek ablakain át összefüggő és nyitott, ahol inspirációja a legmagasabb egység kettős természetű közegében szabadon nyújtózhat. Ahol a Kezdet és a Vég, az Alany és a Tárgy, a Szellem és a Világ, a Mindenség és az Ember valójában egyöntetű, és az az elemi tény, hogy a teremtés titkában is részesült, benne felszabadultan működik.” Szabados György felfogása tehát pontosan megegyezik Karácsony Sándoréval, vagyis hogy a mi világérzékelésünk három pillére nem a tér, az idő és az oksági lánc, hanem a határtalan, az időtlen és a megfoghatatlan. (Azt mondta, hogy Karácsony Sándor és Hamvas Béla az a két tanító, akikre a jövőnket építeni kell, több felvillanyozó beszélgetésünk is volt erről.)

„Bárki legyen és bármit halljon, tudja, hogy benne él az égő hangtengerben – írja Hamvas Béla. – Ami hangzik, az mind zene. Ez a zenei óceán harsog vagy simogat, ingerel vagy altat, s az ember fülébe susog, énekel, dörömböl, csattog és csörög.” Ha pedig így van, akkor Szabados szerint megérteni is mindent lehet a zenéből. Hamvast például, akinek a művét sokan vitatják, és nem is mindig rosszakaratúan, mert valóban nehezen illeszthető bele bárminő megszokott gondolkodásmód skatulyájába. Nem tudom, mondott-e valaki találobbat rá, mint Szabados, ezzel az egyszerű megállapításával: „a gondolkodás improvizátora”. Vagyis, a gondolatot, amely ott születik pillanatról pillanatra – akárcsak a magyar beszéd maga –, egy megfoghatatlan mögöttes erő tartja egységben, fölötte annak, amit logikai rendezésnek tekinthetünk, és aminek a koherenciája mégis teljességgel egyértelmű, az üzenete pedig felfoghatóbb egy mégoly fegyelmezett logikai vezetésnél is.

De szemlátomást találkozzunk itt Tábor Bélával is, aki arra tanít, hogy az alkotás folyamata és eredménye nem kettő. Szabados György tehát ekképpen építkézhet arra az álomszerű életérzésre, amely nekünk, magyaroknak a sajátosságunk, mint Hamvas Béla mondja: „Ez a nép mindig tiltakozni fog az ellen, hogy a káprázatba csalják. Alvással védekezik és így tartja fenn az örök béke valóságát.” Így bújik ki minden külső meghatározás alól, és ezáltal képes ő maga meghatározni a saját valóságát – nem pedig azt a Mindenséget, mint az újkor hübrisze.

E hübrisz legfőbb megnyilvánulása a mesterséges világ szervezése. Kulturális vonatkozásairól Szabados ezt írja: „Az eltelt civilizációs évszázadok rendkívüli és alapjában intoleráns hatalmi és elidegenítő kulturális hatásai éppen napjainkra futtatták ki következményeiket, egy monumentális mentális csődtömeget, s lett félreismerhetetlen követelmény tisztázni és újra bevallani a természetből bennünk élő szabadság kozmikus rendjének paradoxonát.”

A zenész alkotói szabadsága tehát az improvizációban van. Ennek az eredeti zenei anyaga, mint mondtuk, a jazz volt, Szabados viszont felismerte azt, hogy ez az amerikai néger zene csupán az egyik üzenet az őstelevényből, az archaikus mentalitásból, „amely a világgal és a természettel való szövetség barátságosságára, az ezen nyert beavatásra épít és vonatkoztat”. Liszt, Muszorgszkij és Debussy őszerinte erre éreztek rá az európai zene elmélyülő válságkorszakában. (Debussy egyenesen azt írja, hogy a jávai zene kontrapunktja mellett Palestrináé csak gyerekjáték.) Kodály Zoltán és Bartók Béla műve is ebbe az összefüggésbe illeszkedik. Általános zenetörténeti jelentőségükön kívül meghatározó a szerepük Szabados György zenei nyelvének a kialakításában is.

Egyrészt a hangskálának abban a kibővítésében, amely egyaránt hozzáférhetővé teszi a modális hangsorokat, a diatóniát, a pentatont. Maga a zongora is szintézis: a fehér billentyűk a nyugati hétfokú, a feketék az ázsiai pentaton megjelenései, fejtegette oly szívesen Szabados a legkedvesebb hangszeréről.

Másrészt pedig a magyar zenei anyanyelv feltárásában és nagy formába illesztésében volt számára példaadó szerepük. „A magyar zenei hagyományok mélyén meghúzódó keleti archaizmus s annak végtelenül leszűrt formavilága, a méhében hordozott törvények – úgymint a nyelvéhez hasonló szabad kötöttség, annak a személyességhez, a gondolathoz viszonyszerűen kapcsolt vonatkozása, a gondolat mint állítás vezérelte rugalmas, de szigorú sorjázás s az általa kibomló szabad szerkezet, valamint az indító és tagoló hangsúlyozás, a tömörítés visszafogó, minőségiesítő hajlama – mind azt a teljesség-igényt hordozzák, amely mindig is idegennek, s mint idegen, félelmetesnek hatott a környezetében.”

Szinte zavarba jövök itt: nem Karácsony Sándor mondata ez a magyar nyelvről? Amelynek tehát a muzsikusszerint tökéletes az egybeesése a zenénk logikájával. Csak egy dolgot említenék meg az itt érintett témák közül. A mondatunkról a közhit azt tartja, hogy szabad szórendű, például a némettel vagy a franciával összevetve. De nem így van, sőt a szórendünk igencsak kötött – csak-hogy nem a grammatikai szabály által, hanem az értelmes közlés logikája által van meghatározva. Minket beszéd közben nem vezethet a beidegződött nyelvi szabály – a mondanivalónkból kell következzenek szavaink sorrendje, a mondatunk minden ízében ott születik, beszélgetés közben. Ez az oka, hogy a nyelvünk jóval tempósabb, mint más nyelvek, hiszen folyamatosan gondolkodunk és mérlegelünk kell beszéd közben. Improvizál, aki helyesen beszél magyarul. Lehet, hogy ez az alapja „szabad zenénk” utolérhetetlenségének is? Lehet, hogy ez volna az a nyelv, amelyet más népek is könnyen megérthetnének? Szabados György nemzetközi elismertsége, amelynek az elfojtásáért a saját szemszögéből talán nem oktanul vívott oly szívós harcot a Sötétség, mintha éppen erre mutatna.

A leírt zene, amelyet ő több szempontból is problematikusnak látott, megállítja az időt. Legfejtettebb alakjában, az európai Nagy Zenében szekvenciába

fogja a zenei történet, határozott irányt ad neki, kontrapunktjában rögzíti és egyszersmind páratlan mértékben szintetizálja a teret és az időt. A kotta pedig a produkciót megismételhetővé teszi, vagyis visszavezet abba a történeti pillanatba, midőn ez a zene az élő valóságot fejezte ki, ennyiben minden koncert nosztalgikus is. (Nem mondom, szüksége is lehet az embernek arra, hogy átélje egy valaha létezett világ zenei bizonyosságát az ő egyre kevésbé létező és mind bizonytalanabb világában.)

Az improvizált zenéből viszont bensőleg hiányzik a pillanat, csupán a folyamatnak van valósága, ezzel szemben maga az elhangzott mű egésze jelenti a pillanatot. Olyasformán, mint ahogyan a homok-mandala készül, amelyet végezetül elfúj a szél. Még akkor is így van ez, ha a koncertet hangfelvétel rögzíti, mivel ebből óhatatlanul hiányozni fog az a személyes kapcsolat, amely az előadót közvetlenül fűzte a hallgatóihoz.

A hagyományos kultúra jelentőségét az ember életére talán Rilke Apolló-torzója mutatja a legtisztábban, a végső imperativusszal: „Du sollst dein Leben ändern.” A változatlan tárgy, a szobor tökéletességéhez mérten kell az életünket tökéletessé alakítani. Az improvizációból azonban éppen ez a „tárgy” tűnik el, míg a felszólítás megmarad, sőt egyértelműbb tartalmat nyer: ezt, az elszállt pillanatot kell folyamatos erőfeszítésünkkel megismételni.

Nem könnyű felszólítás ez. Különösen nehézé teszi most a számunkra az, hogy őt elvette tőlünk az Isten. Mégis, legyen ez a hála pillanata, hála azért, hogy egyszer elküldte hozzánk mint útba igazítót.

ZENEKAR

Baka Györgyi
szavakon túlról

Szabados György zenéjét hallgatva

„ma a cserjén a tövisek is mások.
Mi ez az új testetöltés?”

Hamvas Béla

a derengő hajnal
ébresztgeti így
árnyalatonként
a rózsza színeit

hangok harmatoznak
bennem sejtől sejt
nem földi víz ez, s nem égi
mindent ugyanaz
a közép gyújt ki

és erővel ragad meg
vonz magához
befelé és fölfelé
hangok keresztje

és nincs halál
nincs rögzülés
váratlan éberen
új hangokon
fakad föl a lét

egy törött csésze
élettörténete
csörren a kövezeten

szenvedők
szilánkokra tört hangja
szívbe ölelve

fölszakad a
megtaposott szabadság
tagolatlan üvöltése

csendek szülte
eszmélések ujjongó
rügyfakadása

szél sodorta
kerub-szárny
születés előtti álom
hangokba zárva

söpri útjából
a homályt
égő síró
felfénylő Zene-
mindenség!

Hubay Miklós kézírása

Amikor
az első elemet
sikeresen kijártam,
már tudtam,
hogy a Nemzeti Színház
én vagyok.

Amikor az első elemet sikeresen kijártam, már tudtam, hogy a Nemzeti Színház én vagyok.

Azokat az
igényeket mondt
a ki, amelyek
védelmében
nagyon -
én elvérezte.
Kam. És ha
kiszínházban
ki háromban

(...) Azokat az igényeket mondta ki, amelyek védelmében
- úgy vélem - én elvéreztem. És ha kiszínházban

az állam mit-
macholt, most
Hazám első
embere kínált
elégítést...

az állam mitmacholt, most Hazám első embere kínált elégítést...

Két részlet az alkotó nemesen ákombákomos füzetoldalaiból: a Mádl Ferenc 80. születésnapjára készült emlékkönyv eredeti sorai (közreadja Szügyi Zsolt)

Kicsi Sándor András

Isten, gyerek, kutya

A XX. század második felére vált nyilvánvalóvá, hogy a nyelvi rendszerhez hasonlóan a nyelvhasználat is szabályokkal írható le. Ugyanakkor máig tartja magát az a felfogás is, mely szerint csak a szerkezeti (elméleti) nyelvészet tekinti abszolút érvényűnek a szabályokat, a szociokulturális nyelvészet szociális jelentésű és rendszeres összefüggésekkel (gyakoriság, tipikusság stb.) foglalkozik (Cseresnyési 2004: 17). Az alábbiakban az egy nyelven belüli magyar tegezés-magázás és a svédországi svéd–finn kétnyelvűség szabályainak meglepő szociolingvisztikai hasonlóságára mutatok rá. A magyar magázást–tegezést talán Éder Zoltán jellemezte legtalálóbban (1985), az alábbi vázlatban, a fő szabályok megállapításakor azonban saját korábbi leírásaimra támaszkodom (Kicsi 1992, 2003a, 2003b).

A tegezést a magyarban – miként sok más nyelvben – meglehetősen bonyolult rendszer szabályozza. Bár a tegezés az ősi és a több – például morfológiai – szempontból jelöletlen (angolosan unmarked, default), a felnőtt magyar ember addig ismeretlen, felnőtt beszédpartnerét az ismerkedéskor és gyakran ezen túl is, még ha például egykorú és azonos nemű kolléga is, általában magázza. A magázás csak a XVI. századtól, a társadalmi rétegződés növekedésével terjedt el a tegezés rovására. Bár a magázás a nyelvjárásokban nem látványosan elterjedtebb, mint a köznyelvben, egyes vidékek nyelvhasználatára kimondottan jellemző. Például Erdélyben, ahol gyakran, hagyományosan a falvakban a nem ismert gyereket is magázva szólítják meg a felnőttek. A magázás, önözés sajátos, talán népi eredetű elfajulása a lelkezés, a *maga* vagy *ön* névmás helyett a *lelkem* használata, amely a XX. század második felében népieskedő, modoros értelmiségiek szokása volt.

Ha a magázást tekintjük adottnak, jelöletlennek, legalább kétféle fő csoportba sorolhatók a tegezve megszólíthatók. Ide tartoznak egyrészt a valamilyen értelemben (rokonság, ismeretség, foglalkozás, életkor stb.) hozzánk közel állók, akikkel gyakran – például a más nemű, más korú kollégák esetében – kuszának tűnő preferenciák szerint tegeződünk vagy magázódunk. Ráadásul szintén bonyolult – és olykor csak egy-egy szituációra érvényes – szabályok szerint dől el, hogy a tegezés kötelező vagy lehetséges, egyoldalú vagy szimmetrikus, intimitást vagy megvetést fejez-e ki stb.

A tegezetek körét kijelölő másik fő szabály a nem teljes értékű kommunikációs partnereket fogja egybe: ide tartoznak az állatok, a gyerekek, a nyelvünket nem vagy alig értő idegenek, sőt maga Isten is. Cseresnyési László nyelvhasználatokat összevető megjegyzése a következő: „Míg a franciában az ember magázza az Urístenet, az viszont letegezi őt, az angolok, az oroszok és a magyarok pertuban vannak vele” (2004: 37). Ide kapcsolható és a hatalommal való visszaélés egyik megnyilvánulása, hogy egyes ápolók tegeznek a magatehetetleneket, kijózanításnak kitett részeket, egyes örök foglyaikat, egyes rend-

örök az eljárás alá eső személyeket. Számos irodalmi – elsősorban folklór – műfajban a tegezés (mivel részben archaizálás is egyben) jóval gyakoribb, mint a köznyelvben. (Például a népmesékben sokszor minden szereplő tegeződik.)

Az ismertetett két fő szabály mellett számos más tényező is befolyásolhatja a tegezést, s ezeket illetően a nyelvközösségen belül is különbségek lehetnek. A tegezetek körét kijelölő főbb szabályok többféle, heterogén elemekből összeálló keretet igényelnek: közelség, nem teljes értékű kommunikációs partner, a beszédpartner személyes megjelenése.

Istennek, a gyerekeknek és az állatoknak a kijelölése egy egészen más szociolingvisztikai szabályban is megtörténik, nevezetesen a svédországi Tornio-völgyi finn kisebbség nyelvhasználatának jellemzésekor. Jávorszky Béla idézi egy gyermekkorát a Tornio-völgyben töltő finn barátjának visszaemlékezéseiből az alábbi régi szállóigét: „Istenhez, a gyerekeihez és a kutyáihoz finnül, az urakhoz svédül beszél az ember”, s hozzáteszi: „Az anyanyelv egyre inkább az érzelmek és a hit szférájába húzódott vissza, és napról napra több területen adja át helyét az állam nyelvének” (Jávorszky 1991: 10).

A nyelvhalállal, nyelvvesztéssel, ezeknek a szakrális nyelvhasználattal való kapcsolatával foglalkozó újabb jelentős magyar munkákban Isten emlegetésével kapcsolatban a svédországi finnekéhez hasonló jellemzések találhatók. Susan Gal (Gál Zsuzsa) vizsgálatai szerint (az adatok elsősorban 1974-es gyűjtéséből származnak) a felsőőriek (és általában a burgenlandi magyarok) nyelvvesztésük korabeli fokán Istenhez, nagyszüleikhez és azok generációjához még általában magyarul szóltak, de az orvoshoz általában németül, csak az idősebbek magyarul (2002: 168). Péntek János megállapítása szerint az imák, vallásos énekek a romanizálódó romániai (erdélyi, csángó) magyarság körében is tartósabbak más verbális műfajoknál (1997).

Irodalom

Cseresnyési László: *Nyelvek és stratégiák avagy a nyelv antropológiája*, Bp., Tinta, 2004

É(der) Z(oltán): *magázás – önözés – tegezés*, in: Grétsy László–Kovalovszky Miklós, szerk.: *Nyelvművelő kézikönyv II. L–Zs.*, Bp., Akadémiai, 1985, 86–92.

Gal, Susan: *Mi a nyelvcsere és hogyan történik?*, in: Kontra Miklós, szerk.: *Társadalmi és területi változatok a magyar nyelvben*. Bp., MTA Nyelvtudományi Intézete, 1992, 47–59.; in: A. Jászó Anna–Bódi Zoltán, szerk.: *Szociolingvisztikai szöveggyűjtemény*, Bp., Tinta, 2002, 165–173.

Jávorszky Béla: *Észak-Európa kisebbségei*, Bp., Magvető, 1991

Kicsi Sándor András: *szociolingvisztika*, in: Szerdahelyi István, szerk.: *Világirodalmi lexikon 14, sváb–Szy*, Bp., Akadémiai, 1992, 542–6.

– : *Pertu*, Magyar Nyelv 99(2003)2: 213–4. (a)

– : *Tegezés a magyarban – A kvargliról*, Holmi 15(2003)9: 1184–6. (b)

Péntek János: *A ritualizált szöveg*, in: Péntek János, szerk.: *Szöveg és stílus. Szabó Zoltán köszöntése*, Kolozsvár, Kolozsvári Egyetemi Nyomda, 1997, 329–334.

A Cédus Művészeti Alapítvány és a Napút folyóirat 2011. évi kiírásának mintegy félezer pályázója közül nagyon sokan jelentkeztek több vagy igen terjedelmes munkával; elbírálásukkal az ígért határidőre a szerkesztőség tagjai elkészültek. A (rész)közlésre elfogadott prózai munkákat, tanulmányokat, dokumentumszövegeket valamint verseket 2013 februári számunkkal bezárólag folyamatosan tesszük közzé a pályázat logójával megjelölten vagy füzetmellékleteinkben.

PRÓZA

Biacsi Mónika (műfordítás)
Búr Eszter
Drgács Gabriella
Harman Miklós (műfordítás)
J. Simon Aranka
Károly Judit (műfordítás)

TANULMÁNY, DOKUMENTUM

Dr. Szabó Gyula

VERS

Ádám Orsolya Mária, B. B. Nala, Baczó Zsolt, ifj. Bartha Árpád, Berecz Teofil, Bibor István, Bódor Katalin Rita, Botos Ferenc, Bozóky Balázs, Dobosi Valéria, Ebergényi Németh Magda, Faragó Eszter, Ferencz Mónika, Fridl Viktória, Gábor Tamás, Gálpál Kinga, Gittai István, Heniger Istvánné Marianna, Horváth Ödön, Jahoda Sándor, Kertes Gábor (műfordítás), **Kiss Éva, Kővári Diana, Lantódi-Káliz Endre** (műfordítás), **Mika Gabriella, Murányi Róbert, Nagy István Paphnutius** (műfordítás), **Németh András, Orosz Fanni, M. Pálffy Erika** (műfordítás), **Paszternák Éva, Rosmann László, sinus, Szakállas Zsolt, Szeredi Zsanett, Szigeti Beáta, Szinay Balázs, Takács Róza, Tarsoly Beke Tamás, Valentin Nóra, Végh T. Mónika, Vida Dániel, Vörös Rózsa**

Részletek közlésén túlmenően FÜZET vagy KÖNYV formájában is kiadhatónak találtuk, a Napkút Kiadóra bízva megjelentetésük útjának egyengetését, az alábbi kéziratokat:

Berta Zsolt (kisregény), **Burján Gál Enikő** (verseskötet),
Elbert Anita (verseskötet), **Füst Antal** (regény),
Gál Csaba Sándor (verseskötet), **Juhász Anikó** (verseskötet),
Nagyatádi Horváth Tamás (verseskötet), **Nyírfalvi Károly** (verseskötet)

A Napút 2011. évi nívódíjasa:

Jahoda Sándor, Németh András és Szinay Balázs

Minden pályázónak köszönjük, hogy műhelyünket munkájukkal megkeresték. Sokat olvastunk. Merítettünk. Fel is fedeztünk. További alkotó kedvet kívánunk! (A szerkesztőség)

a félországnyi félelmebernek a nevetést, egészséget, másik, fontosabbik felet? S ha már elindult, ideér-e valaha? S ha ideér, nem megy-e el a kedve idő előtt a küzdelemtől a tízfejű sárkánnyal, s válik egyik napról a másikra ő is mosolytalan félelmeberré? Nem tudom. Csak félek. Már a mesékhez sem értek. Tehát, a reményhez sem. Fogytkozunk, barátaim, fogytkozunk nagyon, s az a baj, hogy leginkább ott, vagy itt, belül. Nem nevetünk, csak nevetségesek vagyunk. És a kettő, sajnos, nem ugyanaz.

Zalán Tibor

E számunk szerzői

Adonyi Sztancs János (1958) – író, újság-író, Budapest

Baka Györgyi (1951) – költő, könyvtáros, Érd

Barcs János (1927) – költő, író, Tököl

Báthori Csaba (1956) – író, kritikus, műfordító, esszéista, Budapest

Boda Balázs (1954) – festőművész, Paloznak

Búzás Huba (1934) – költő, Veszprém

Csörsz István (1942) – író, Budapest

Druzsín Ferenc (1940) – irodalomtörténész, egyetemi magántanár, Budapest

Erdélyi Z. János (1947) – költő, műfordító, Szekszárd

Eszteró István (1941) – költő, műfordító, Temesvár (Románia)

Evellei Kata (1988) – költő, egyetemi hallgató, Budapest

Fecske Csaba (1948) – költő, publicista, Miskolc

Galgóczy Árpád (1928) – költő, műfordító, Budapest

Gyárfás Endre (1936) – költő, író, drámaíró, Budapest

Halmi Tamás (1975) – irodalmár, Pécs

Hubay Miklós (1918–2011)

Kaló Béla (1954) – tanár, újságíró, kritikus, Miskolc

Károly György (1953) – geológus, szellemi szabadfoglalkozású, Szigetszentmiklós

Kazár Olívia Noémi (1989) – egyetemi hallgató, Budapest

Kerék Imre (1942) – költő, műfordító, kritikus, Sopron

Kicsi Sándor András (1957) – nyelvész, esszéíró, Budapest

Kirilla Teréz (1972) – PhD-hallgató, Budapest

G. Komoróczy Emőke (1939) – irodalomtörténész, Budapest

Koppány Zsolt (1955) – író, esszéista, Budapest

Lászlóffy Csaba (1939) – író, költő, drámaíró, esszéista, Kolozsvár (Románia)

Magyar Barna (1965) – költő, humorista, Szeghalom

Marton Réka Zsófia (1987) – egyetemi hallgató, Budapest

Mezey Alexa (1991) – egyetemi hallgató, Budapest

Miklóssy Endre (1942) – urbanista, esztéta, író, Budapest

Németh András (1956) – költő, egyéni vállalkozó, Budapest

Radnics Manda – (1950) műfordító, író, Budapest

Rigó Béla (1942) – író, költő, Budapest

Schwalm Zoltán (1972) – kritikus, filmrendező, író, Budapest

Simek Valéria (1953) – költő, Bakonycsernye

Suhai Pál (1945) – költő, tanár, Budapest

Szalai Lajos (1947) – nyelvész, műfordító, Budapest

Szepes Erika (1946) – irodalomtörténész, író, Budapest

Szűgyi Zsolt (1982) – költő, Budapest

Turcsán Miklós (1944) – festőművész, Budapest

Várad B. László (1946) – vadbiológus, író, Somogyfajsz

Végh Attila (1962) – költő, esszéista, Nagymaros

Verrasztó Gábor (1964) – író, újságíró, Budapest

Virágh László (1939) – zeneszerző, művészeti vezető, költő, Budapest

Wehner Tibor (1948) – író, művészettörténész, Budapest

Zalán Tibor (1954) – költő, író, drámaíró, Budapest

A fele tréfa

„A verandán, az órával szemben volt a másik kés, a kép mögé dugva, hogy az ember keze ügyében legyen. Azt mondják, fel a kezekkel vagy sztoj, akkor az ember kihúzza hátul. Szintén a lengyel piacról, de nem a vöröstől, egy romántól. Románok között nincs vörös. Nem sok.” (Csörsz István)

„Képzeljék, kérem, kicsi bélyegeket kellett ragasztaniuk minden kalap belésére, és ha ezt a kötelmet akár a kalapkészítő, akár a kalaphordó megszegte, pénzbüntetést róttak ki rá. A kalapbélyegek hamisítását, kérem, a legfelső fellebbvitel halálbüntetéssel fenyegette. Ja, kérem, majd elfelejtem megemlíteni, hogy a bűncselekményt csak férfikalapokon lehetett elkövetni, a női kalapok (és harisnyák) kiváltságot élveztek.” (Báthori Csaba)

„A gazemberek jótekonysági jelmezbálján az önfeledten szórakozó vendégeknek öltözött bálozók önmagukból kikelten, érzelmeiket alig-alig palástolva szidták a rendezőseget és a fennálló rendszert, és aztán a szerepüket jól játszóк nyugalmával elégedetten koccintottak egymással a biztató perspektívákra.” (Wehner Tibor)

„Erre a komédiára az áment természetesen a tiszteletes mondja ki; s ha az »íge« megadta a kezdet bolydulási energiáját, lett a megbékélésnek is kovásza: »A boldog házasságok az égben köttetnek. És ha egyszer rajtunk a pecsét, hogy boldogok vagyunk, akkor boldogok is vagyunk örökkön-örökké, ámen!«” (Druzsín Ferenc)

„Gergely Ágnes egyik legpontosabban fogalmazó költőnk. Versszavait az önreflexió etikája latolja, poézisében a közösségért érzett felelősség alakítja a mives beszédet s a megfaragott csöndet egyaránt.” (Halmai Tamás)

Ára: 650 Ft. Előfizetés: 5000 Ft.

Előfizethető személyesen valamennyi postán és a kézbesítőknél, a Magyar Posta Zrt.

(1) 303-3440-es faxszámán, a hirlapelofizetes@posta.hu e-mail-címen, valamint a szerkesztőségben.

A Napút elérhető az interneten: <http://www.napkut.hu>

Számlaszám: OTP 11713005-20381185

Nemzeti
Kulturális
Alap

A folyóiratot
a Nemzeti Kulturális Alap támogatja